

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Audronė Ralytė

Edukologijos (specializacija – šeimos pedagogika ir vaiko teisių apsauga) studijų programos
IV kurso studentė

**VAIKO TEISĖS Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ UŽTIKRINIMAS
ŠEIMOJE (Kelmės miesto atvejis)**

Bakalauro darbas

Darbo vadovė
lekt. dr. R. Šiaučiulienė

Šiauliai, 2012

Darbas originalusAudronė Ralytė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA

SUMMARY

ĮVADAS	5
1. VAIKO TEISIŲ Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ UŽTIKRINIMAS ŠEIMOJE: TEORINIS ASPEKTAS	7
1.1. Vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį reglamentuojantys dokumentai	7
1.2. Vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje samprata	9
1.3. Bendrieji laisvalaikio bruožai, struktūra ir leidimo formos.....	11
1.4. 10-12 metų amžiaus vaikų psichologinė charakteristika.....	14
1.5. Vaiko laisvalaikio specifika ir teorinės koncepcijos	17
1.6. Šeimos įtaka vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimui.....	18
2. VAIKO TEISIŲ Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ ĮGYVENDINIMAS ŠEIMOJE: EMPIRINIS TYRIMAS	24
2.1. Tyrimo metodika ir instrumentas	24
2.2. Tyrimo organizavimas ir imties apibūdinimas	27
2.3. Kokybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija.....	28
2.4. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija.....	39
2.5. Kokybinio ir kiekybinio tyrimų rezultatų lyginamoji analizė	51
IŠVADOS	54
REKOMENDACIJOS	56
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	60

SANTRAUKA

VAIKO TEISĖS Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ UŽTIKRINIMAS ŠEIMOJE (Kelmės miesto atvejis)

Bakalauro darbas

Vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimas šeimoje turi didelės įtakos jo gyvenimo kokybei. Todėl svarbu tirti, kaip yra įgyvendinamos vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį šeimoje, nustatyti, ar vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimas šeimoje tenkina vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo poreikius.

Tyrimo objektas – vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas šeimoje.

Tyrimo tikslas – ištirti, kaip yra užtikrinamos vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį šeimoje.

Tyrimė naudoti šie metodai: mokslinės literatūros sisteminė ir palyginamoji analizė; dokumentų turinio analizė; pusiau struktūrizuotas pokalbis – interviu (kokybinis tyrimas), anketinė apklausa raštu (kiekybinis tyrimas). Kokybinio tyrimo imtis – 20 informantų (10-12 metų vaikų). Kiekybinio tyrimo imtis – 60 respondentų (tėvų, auginančių 10-12 metų vaikus). Empirinis tyrimas buvo atliekamas Kelmės mieste 2012 metų balandžio 1-6 dienomis. Šiuo laikotarpiu buvo atliekamas tiek kokybinis, tiek kiekybinis tyrimas. Kokybinis tyrimas vyko pusiau struktūrizuoto pokalbio-interviu apklausiant 10-12 metų vaikus jiems patogioje aplinkoje. Kiekybinis tyrimas vyko anketinės apklausos būdu apklausiant tėvus jiems patogioje aplinkoje.

Darbą sudaro dvi pagrindinės dalys: teorinė ir empirinė. Teorinėje dalyje analizuojami vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį reglamentuojantys dokumentai, atskleidžiama vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje samprata, nagrinėjami bendrieji laisvalaikio bruožai, struktūra ir leidimo formos, pateikiama 10-12 metų amžiaus vaikų psichologinė charakteristika, analizuojamos vaiko laisvalaikio specifika ir teorinės koncepcijos, pagrindžiama šeimos įtaka vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimui. Empirinėje dalyje pateikiama tyrimo metodika ir instrumentas, atliekama kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija, pateikiamas empirinio tyrimo rezultatų apibendrinimas.

Išvados. Tyrimu nustatyta, kad 10-12 metų vaikai gana įvairiai leidžia poilsį ir laisvalaikį – tiek pasyviai, tiek aktyviai. Dažniausiai poilsio leidimo formos derinamos su laisvalaikio leidimu. Taip pasiekiamas dvigubas efektas: ir pailsima, ir užsiimama mėgstama veikla. Kokybinio tyrimu nustatyta, kad 10-12 metų vaikai dažniausiai planuoja ir įgyvendina savo laisvalaikį bei poilsį patys, kartais atsižvelgia į tėvų nurodymus. Tuo tarpu kiekybiniame tyrime daugelis tėvų buvo įsitikinę, kad vaiko laisvalaikis ir poilsis – tai procesas, kurį turi kontroliuoti tėvai. Empiriniu tyrimu identifikuota, kad laisvalaikio ir poilsio leidimas, vaikų ir tėvų nuomone, tenkina vaikų poreikius.

SUMMARY

ENSURING OF CHILD'S RIGHTS TO LEISURE AND REST IN THE FAMILY (THE CASE OF KELME CITY)

Bachelor paper

Children's leisure and recreation time in the family has a significant impact on the quality of their life. So it is important to research what is implementation of the child's right to leisure and recreation in the family, to set how implementation of the child's right to leisure and recreation in the family can satisfy needs of children's leisure and recreation time.

The object of research – ensuring of the child's right to leisure and recreation in the family. The aim of research – to research how is ensuring children's right to leisure and recreation in the family. The research uses these methods: systemic and comparative analysis of scientific literature; content analysis of the documentation; semi-structured interview (qualitative research); a written questionnaire (quantitative research). The sample of qualitative research – 20 informants (10-12 year old children). The sample of quantitative research – 60 respondents (parents which have 10-12 year old children). Empirical research was performed in Kelme city in 2012, April 1-6 days. In this period were performed qualitative and quantitative research. In qualitative research were interviewed 10-12 years children in their comfortable environment. In quantitative research were researched parents in their comfortable environment.

The paper consists of two main parts: theoretical and empirical. Theoretical parts analyses documentation which regulate children's right to leisure and recreation, discloses the concept of implementation of the child's right to leisure and recreation in the family, examines the general features of leisure, structure and forms, presents psychological characteristics of 10-12 year old children, analyses the specificity of child's leisure and theoretical concepts, bases influence of the family to children's leisure and recreation time. Empirical part presents the research methodology and instrument, analysis the results of qualitative and quantitative research, presents the generalization of research results.

Findings. The research found that 10-12 year old children quite different allow recreation and leisure – both passive and active. Generally the forms of recreation time are combined with leisure time. It achieved a double effect: children have a rest and engage in favorite activities. The qualitative research found that generally 10-12 year old children themselves plan and implement their own leisure and recreation, sometimes take into account the parents' instructions. The quantitative research found that the most parents were convinced that child's leisure and recreation – the process, which must be controlled by parents. Empirical research identified leisure and recreation time, in children and parents view, satisfy the needs of children.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir pasirinkus demokratinę raidos kelią, kinta visuomenės požiūris į vaiką, jo socialinę padėtį, teises ir atsakomybę (Jonynienė, 2005, p. 129). Valstybėje aiškiai suvokiamos ir siekiamos įgyvendinti vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį. Šios teisės deklaruojamos tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose. Kiekvieno žmogaus teisė į poilsį ir laisvalaikį yra įtvirtinta *LR Konstitucijoje* (1992). *Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos* (1948) 24 straipsnyje teigiama, kad „kiekvienas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį...“. Vaikai, kaip ir suaugusieji, turi teisę į laisvalaikį ir poilsį. Ši nuostata įtvirtinta *LR vaiko teisių apsaugos įstatyme* (1996), taip pat *Vaiko teisių konvencijoje* (1989), kurios 31 straipsnyje akcentuojama, jog „valstybės dalyvės gerbia ir skatina vaiko teisę visapusiškai dalyvauti kultūriniame ir kūrybiniame gyvenime ir prisideda prie to, kad jam būtų suteiktos atitinkamos ir vienodos galimybės dalyvauti kultūrinėje ir kūrybinėje veikloje, praleisti laisvalaikį ir poilsiauti“. Įvairiuose valstybės lygmenyse nuolat diskutuojama, kokie turi būti priimti sprendimai, siekiant įgyvendinti vaiko teises į laisvalaikį ir poilsį. Praktikoje šiuos sprendimus įgyvendinti yra sudėtinga dėl to, kad didžiąją laisvo laiko ir poilsio dalį vaikas praleidžia namų aplinkoje ir šeimoje. Todėl vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimas turi būti užtikrintas, pradedant šeima ir baigiant valstybe. Ne veltui teigiama, kad „pagrindinė institucija, kuri savo struktūra ir funkcionavimu gali geriausiai užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą, yra šeima“ (Kairienė, Žiemienė, 2007, p. 43).

Tyrimo problema. Vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimas šeimoje turi didelės įtakos jo gyvenimo kokybei. Todėl svarbu tirti, kaip yra užtikrinamos vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį šeimoje, nustatyti, ar vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimas šeimoje tenkina vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo poreikius.

Tyrimo objektas. Vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas šeimoje.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas šeimoje tenkina vaikų laisvalaikio ir poilsio leidimo poreikius.

Tyrimo tikslas. Ištirti, kaip yra užtikrinamos vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį šeimoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti vaiko teises į laisvalaikį ir poilsį reglamentuojančius dokumentus, išnagrinėti vaiko laisvalaikio ir poilsio specifiką, pateikti šeimą kaip svarbiausią vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą įtakojantį veiksni.
2. Taikant kokybinį ir kiekybinį tyrimus, ištirti, kaip Kelmės mieste yra užtikrinamos 10-12 metų vaikų teisės į laisvalaikį ir poilsį šeimoje.
3. Atlikti kokybinio ir kiekybinio tyrimų rezultatų lyginamąją analizę.

4. Pateikti tėvams ir vaikams rekomendacijas 10-12 metų vaikų teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimo kokybei šeimoje gerinti.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros sisteminė ir palyginamoji analizė; dokumentų turinio analizė; pusiau struktūrizuotas pokalbis – interviu (kokybinis tyrimas), anketinė apklausa raštu (kiekybinis tyrimas). Tyrimo rezultatų apskaičiavimas vykdomas pasitelkiant *MS Office Excel 2007* programą.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Kokybinio tyrimo imtis – 20 informantų (10-12 metų vaikų). Kiekybinio tyrimo imtis – 60 respondentų (tėvų, turinčių 10-12 metų vaikus). Empirinis tyrimas buvo atliekamas Kelmės mieste 2012 metų balandžio 1-6 dienomis. Šiuo laikotarpiu buvo atliekamas tiek kokybinis, tiek kiekybinis tyrimas. Kokybinis tyrimas vyko pusiau struktūrizuoto pokalbio-interviu apklausiant 10-12 metų vaikus jiems patogioje aplinkoje – namuose, kavinėje ir pan. Kiekybinis tyrimas vyko anketinės apklausos būdu apklausiant tėvus taip pat jiems patogioje aplinkoje – namuose, kavinėje ir pan.

Darbo struktūra. Darbą sudaro dvi pagrindinės dalys: teorinė ir empirinė. Teorinėje dalyje analizuojami vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį reglamentuojantys dokumentai, atskleidžiama vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje samprata, nagrinėjami bendrieji laisvalaikio bruožai, struktūra ir leidimo formos, pateikiama 10-12 metų amžiaus vaikų psichologinė charakteristika, analizuojamos vaiko laisvalaikio specifika ir teorinės koncepcijos, pagrindžiama šeimos įtaka vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimui. Empirinėje dalyje pateikiama empirinio tyrimo metodika ir instrumentas, atliekama kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija, pateikiamas empirinio tyrimo rezultatų apibendrinimas. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos, skirtos 10-12 metų vaikų teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo kokybei šeimoje gerinti, literatūros sąrašas. Darbe pateikiamos 24 lentelės, 21 paveikslas ir 4 priedai.

1. VAIKO TEISIŲ Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ UŽTIKRINIMAS ŠEIMOJE: TEORINIS ASPEKTAS

1.1. Vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį reglamentuojantys dokumentai

XX amžius – vaiko padėties visuomenėje kaitos amžius. V. Ž. Jonynienės (2005, p. 130) teigimu, ilgą laiką vaikai visuomenėje buvo traktuojami kaip mažuma, ne pagrindinė ir neatstovaujanti visuomenei grupė. XX amžiaus pradžioje vaikai neturėjo jokių teisių – jie buvo visiškai priklausomi nuo suaugusiųjų. O amžiaus pabaigoje vaiko teisės ne tik deklaruojamos, bet tarptautiniu mastu pripažįstamos ir ginamos labiausiai pripažintu juridiniu dokumentu – 1989 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimta *Vaiko teisių konvencija*. Tolesnės tarptautinės ir nacionalinės iniciatyvos, siekiant užtikrinti vaiko teises, remiasi Jungtinių Tautų *Vaiko teisių konvencijoje* įtvirtintais principais ir nuostatomis. Kaip matyti iš 1 lentelėje pateiktos analizės, *Vaiko teisių konvencijos* (1989) 31 straipsnyje akcentuojamos vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį, dalyvavimą kultūriniame ir kūrybiniame gyvenime.

1 lentelė

Vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį požiūrių analizė

Dokumentas		Teiginys	Akcentas
VAIKO TEISĖS Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ			
LR Konstitucija	49 str.	Kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę turėti poilsį ir laisvalaikį, taip pat kasmetines mokamas atostogas.	Akcentuojama žmogaus teisė į laisvalaikį ir poilsį
Visuotinė žmogaus teisių deklaracija	24 str.	Kiekvienas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, taip pat į pagrįstą darbo valandų ribojimą ir periodines mokamas atostogas.	
Vaiko teisių konvencija	31 str.	Valstybės dalyvės pripažįsta <i>vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį</i> , teisę dalyvauti žaidynėse ir jo amžių atitinkančiuose pramoginiuose renginiuose, laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime ir kurti meno kūrinius.	Akcentuojama vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį, dalyvavimą kultūriniame ir kūrybiniame gyvenime
		Valstybės dalyvės <i>gerbia ir skatina vaiko teisę</i> visapusiškai dalyvauti kultūriniame ir kūrybiniame gyvenime ir prisideda prie to, kad jam būtų suteiktos atitinkamos ir vienodos galimybės dalyvauti kultūrinėje ir kūrybinėje veikloje, praleisti laisvalaikį ir poilsiauti.	
LR vaiko teisių apsaugos įstatymas	16 str.	<i>Vaikas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį</i> , atitinkantį jo amžių, sveikatą bei poreikius.	Akcentuojama vaiko teisė į laisvalaikį ir poilsį, nurodoma valstybės ir savivaldos institucijų pagalba organizuojant vaiko laisvalaikį
		Vaikui turi būti <i>užtikrinta galimybė ir sudarytos sąlygos žaisti</i> .	
		<i>Valstybė ir vietos savivaldos institucijos steigia ir remia</i> vaikų sporto, kūrybos, laisvalaikio ir sveikatingumo klubus, stovyklas, šeimos poilsio namus, sanatorijas, sudaro sąlygas vaikams naudotis socialinio draudimo teikiamomis lengvatomis.	
		<i>Vaikų poilsį ir laisvalaikį garantuoja įstatymai</i> .	

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992), Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (1948) išryškinamos žmogaus teisės į laisvalaikį ir poilsį. Šias teises privalu užtikrinti ir vaikams, kadangi jų apibrėžimuose pabrėžiama žmogiškoji būtis:

- **Vaikas** yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip (LR vaiko teisių apsaugos įstatymas, 1996, 2 str.).

- **Vaikas** – augantis, bręstantis 1-12 m. žmogus (Jovaiša, 2007, p.320).
- **Vaikas** – tai kiekviena žmogiška būtybė, neturinti 18 metų, jei pagal jam taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažįstama anksčiau (Kvieskienė, 2003, p. 230).

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos įstatymo (1996) 16 straipsnyje akcentuojamos vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį, nurodoma valstybės ir vietos savivaldos institucijų pagalbos būtinybė organizuojant vaiko laisvalaikį ir poilsį. Taip pat įtvirtinama nuostata, kad „vaikų poilsį ir laisvalaikį garantuoja įstatymai“. Kaip matyti, tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose bei dokumentuose yra aiškiai **įtvirtintos vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį**. Šių teisių užtikrinimas nuo XX amžiaus įgyja vis didesnę svarbą, todėl galima pritarti A. Paplausko-Ramūno (1996, p. 99) minčiai, kad „XX amžiuje žmogiškoji būtis yra fragmentiška, ji apsupta mašinų bei naujausių technologijų, ir laisvalaikio galimybė turi būti nukreipta atstatyti prarastą žmogiškosios būties pilnatvę“. Laisvalaikis būtinas ne tik jėgų atstatymui, bet ir asmenybės saviraiškai. Ilgėjantis laisvalaikis rodo žmonijos pažangą, tampa svarbiu visapusiškos asmenybės ugdymo veiksmu (Černeckienė, 2007, p. 147).

Dokumentai, reglamentuojantys vaiko teises (*LR Civilinis kodeksas*, 2001; *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas*, 1996; *LR Konstitucija*, 1992; Jungtinių Tautų Organizacijos, 1959 metų *Vaiko teisių deklaracija*; 1989 metų *Vaiko teisių konvencija*) rodo universalų bei ypatingą vaikystės statusą. *Vaikystė* – socialinės patirties įgijimo metas, kai išmokstama tam tikro socialiai priimtino elgesio (Thornton, 2001). Būdami fiziškai silpni, nesubrendę bei nepatyrę, šiuo laikotarpiu vaikai yra visiškai arba dalinai priklausomi nuo aplinkinių suaugusių. A. Juodaitytė (1998, p. 74) nurodo, kad vaikų, kaip socialinės grupės, padėtis yra dvejopa: *igimta* (prigimtinė), reiškianti priklausomybę nuo tėvų, šeimos, giminės, ir *igyta* – socialinė, atspindinti jų vaidmenį visuomenėje. Taigi jie yra nesubrendę žmonės. Vaikų grupę galima apibūdinti ir kaip šalutinę visuomenės grupę“. Lietuvai ratifikavus *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją* pasikeitęs vaiko teisinis statusas neužtikrino suaugusiųjų elgesio su vaikais pasikeitimo. Suaugusiųjų požiūris į vaiką yra esminis veiksnys, lemiantis elgesį su vaiku, jo poreikių patenkinimą, vaiko padėtį visuomenėje. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* 38 straipsnio 6-oje dalyje nurodoma: „*tėvų teisė ir pareiga* – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti“. *Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse* tėvų teisės ir pareigos vaikams įvardijamos kaip tėvų valdžia: „tėvai turi teisę ir pareigą dori auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje“ (3.155 str. 2 d.). Kitame dokumente – *Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje* (2008) – laisvalaikio turinys siejamas su vaiko ugdymo sėkme šeimoje. Taip pat pripažįstama šeimos svarba, organizuojant vaiko laisvalaikį ir poilsį. Minėtos koncepcijos 2,5 skyriuje dar

pažymima, kad „Lietuvoje menkai atsižvelgiama į tai, kad tėvų, auginančių mokyklinio amžiaus vaikus, darbo laikas ir atostogų laikas turi būti derinamas prie vaikų mokyklinio užimtumo“. *Vaiko teisių konvencijoje* (1998) ypatingai akcentuojama šeimos svarba vaiko gyvenime, nes preambulėje pateikiama tokia nuostata: „vaikas visapusiškai ir harmoningai vystytis gali tik augdamas šeimoje, jausdamas laimę, meilę ir supratimą“.

Apibendrinant galima teigti, kad tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose bei dokumentuose yra aiškiai įtvirtintos vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį. Šiuose teisės aktuose išreikšta pozicija, kad šeima yra pagrindinė institucija, užtikrinanti vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimą.

1.2. Vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje samprata

Moksliniai tyrimai, kuriais siekiama suprasti vaiko laisvalaikio istorinį-kultūrinį kontekstą, yra atliekami dviejų filosofijų pagrindu skirstant laisvalaikį į (Šiaučiulienė, 2011, p. 41): 1) tradicinį (**pozityvistinį**), kuris yra suvokiamas, kaip orientacija į vaiko užimtumą ir į suaugusiojo atsakomybę už jį; 2) netradicinį (**antipozityvistinį**), kuris suprantamas kaip į vaiką, jo poreikius orientuotas laisvalaikis, kai jis tampa vaiko laisvai disponuojamu laiku, kurio metu jis gali užsiimti malonia ir patrauklia veikla.

Vaiko laisvalaikio filosofijų kontekste tiriamas *šėimos laisvalaikis*, kuris, R. Šiaučiulienės (2011, p. 44) teigimu, suvokiamas kaip „privati šėimos socialinio-kultūrinio gyvenimo sritis ir, kad ji gali būti aiškinama sąvoka – šėimos laisvalaikio privatumas“. Pasak minėtos autorės, išskiriamos tokios laisvalaikio rūšys: laisvalaikis *namų aplinkoje* ir *šėimos laisvalaikis*. Laisvalaikis *namų aplinkoje* grindžiamas samprata, jog jis vyksta dalyvaujant visiems šėimos nariams (tiek vaikams, tiek suaugusiems), o *šėimos laisvalaikis* suprantamas platesne prasme, nes apima tėvų ir vaiko laisvalaikį tiek namų, tiek ir viešojoje aplinkoje.

Šėimos laisvalaikį galima suvokti ir kaip vaiko leidžiamą laisvalaikį šeimoje bei šėimos daromą įtaką jo laisvalaikiui bei poilsui. Šiuo požiūriu ryškėja **šėimos** svarba, organizuojant vaiko laisvalaikį ir poilsį šeimoje. Šėimos svarba grindžiama ypatingu jos vaidmeniu vaiko gyvenime. Visuotinai pripažįstama, kad pagrindinė institucija, kuri savo struktūra ir funkcionavimu gali geriausiai užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą, yra šeima. Požiūris į vaiką yra esminis veiksnys, tiesiogiai susijęs su suaugusiųjų elgesiu su vaiku, jo poreikių patenkinimu, galimybe save realizuoti, vaiko padėtimi visuomenėje (Kairienė, Žiemienė, 2007, p. 43-44). G. Vaitoška (2007, p. 34) pažymi, kad būtent šeimoje vaikas gimsta ne tik biologiškai, bet ir kaip kūrybingas ir socialus visuomenės narys. R. Jančaitytės (2004, p. 57) požiūriu, šeima nuo seno buvo laikoma visuomenės ląstele, atsakinga už giminės pratęsimą, jaunosios kartos ugdymą, vertybių ir papročių išsaugojimą. Ji yra viena institucijų, besirūpinančių gerovės paskirstymu.

A. Mitriko (2000) pastebėjimu, tarp gyvenimo vertybių šeima visuomet užimdavo vieną svarbiausių vietų. Tai visiškai suprantama, nes visi žmonės įvairiais gyvenimo tarpsniais vienaip ar kitaip susiję su šeima, ji – natūrali jų gyvenimo dalis, o šeimos funkcionavimo bei raidos pokyčiai pamažu veikia jos vertybinį traktavimą. G. Gedvilienės ir kt. (2009, p. 93) teigimu, šeima visuomet buvo laikoma pirmąja ir pagrindine žmogaus socialinės prigimties išraiška. Ši koncepcija iš esmės nėra pasikeitusi ir šiandien. Anot autorės, šeima yra asmenų bendruomenė, o jų tikras egzistavimo ir gyvenimo drauge būdas yra bendrystė. *Kartu šeima yra vienas svarbiausių veiksnių, įtakojančių vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą.* Anot G. Kvieskienės (2003, p. 96), šeima – svarbus veiksnys, formuojantis vaiko asmenybę. L. Gvildaitės (2009, p. 55) teigimu, vaikas negali užaugti be suaugusiųjų, be priklausymo patirties. Autorė nurodo, kad šeima yra pirmoji vieta, kur vaikas per santykį su „tu“ įgauna „aš“ patirtį, atpažįsta save, susitapatindamas su motinos ir tėvo figūromis formuoja savo tapatumą, kuris leidžia atsirasti brandiems ir sąmoningiems ryšiams su kitais, su tikrove. Kiti autoriai taip pat pripažįsta, kad pagrindinė institucija, kuri savo struktūra ir funkcionavimu gali geriausiai užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą, yra šeima (Kairienė, Žiemienė, 2007, p. 44). R. Šiaučiulienė (2011, p. 43) nurodo, kad daugelis laisvalaikio tyrėjų šeimos laisvalaikį namuose suvokia kaip *pagrindinę aplinką*, kurioje šeimos nariai gyvena, veikia, kuria ir stiprina tarpusavio narių santykius.

Šeimą galima laikyti ir *ypatinga institucija, užtikrinančia vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimą šeimoje.* Mokslininkai akcentuoja, kad, nors vaikas pripažintas aktyviu teisės subjektu, besinaudojančiu savo teisėmis, tačiau vaiko teises galima įgyvendinti tik per kitų asmenų – visų pirma tėvų, teises ir pareigas (Kairienė, Žiemienė, 2007, p. 43-44). Tėvų teisės ir pareigos siejamos su jų atsakomybe už vaiko gerovę atsižvelgiant į vaiko interesus. Galima teigti, kad vaiko teisių įgyvendinimo srityje vyrauja paternalistinis požiūris į vaiko teises, gerovę, lūkesčius, poreikius ir kita, t.y. „suaugęs geriau žino, ko vaikui reikia“ (Kairienė, Žiemienė, 2007, p. 43-44). Reikia pabrėžti, kad tėvai sunkiai įsisąmonina, jog vaikai turi savo teises ir kad į jas būtina atsižvelgti. Bendraudami su vaikais, jie neretai pažeidžia jų teises (Kerulienė, 2008, p. 116). Taigi svarbu, kad šeima būtų aplinka, kurioje tėvai gerbtų ir saugotų vaiko teises – tame tarpe ir jo teises į laisvalaikį bei poilsį.

Apibendrinant galima teigti, kad šeima yra pagrindinė institucija, užtikrinanti vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimą šeimoje. Kartu tai yra ir aplinka, kurioje vaikas leidžia savo laisvalaikį ir poilsį. Tėvai, kurių šeimoje auga vaikas, turi sudaryti sąlygas prasmingam vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimui. Tai svarbu dėl to, kad vaikas neužsiimtų žalinga, jo pozityviai socializacijai kenkiančia veikla, o jo laisvas nuo pamokų ir pareigų atlikimo laikas būtų išnaudotas prasmingai ir kūrybingai, vaikas gebėtų gerai pailsėti ir kaupti savo jėgas mokyklinei ar darbinei veiklai.

1.3. Bendrieji laisvalaikio bruožai, struktūra ir leidimo formos

Vaiko laisvalaikio specifikos suvokimas būtų sudėtingas ir neišsamus be laisvalaikio bendrųjų teorinių aspektų analizės. Siekiant geriau suvokti laisvalaikio struktūrą ir leidimo formas, pirmiausia tikslinga išnagrinėti laisvalaikio sampratą. 2 lentelėje pateikta analizė rodo, kad dažniausiai **laisvalaikis** suprantamas, kaip *laikas, skirtas individualiems poreikiams ir interesams tenkinti* (Jovaiša, 2007, p. 130), kaip *žmogaus būties esmė* (Šinkūnienė, 2005, p. 124) arba kaip *laisvas nuo užsiėmimų (darbo) laikas* (Adomaitienė, 2000, p. 6; Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000, p. 351), kaip *erdvė, tenkinanti žmogaus socialines, sociokultūrines reikmes* (Šiaučiulienė, 2011, p. 58).

2 lentelė

Požiūrių į laisvalaikį analizė		
Šaltinis	Teiginys	Akcentas
LAISVALAIKIO SAMPRATA		
Jovaiša (2007, p. 130)	Laisvalaikis – laikas, skirtas individualiems poreikiams ir interesams tenkinti. Skiriamas neorganizuotas ir organizuotas laisvalaikis.	Laisvalaikis – tai laikas, skirtas poreikiams ir interesams tenkinti.
Šinkūnienė (2005, p. 124)	Laisvalaikis – tai žmonių būties esmė, nes jo metu atsiskleidžia visa žmogaus esybė, o darbas tėra tik pragyvenimo šaltinis.	Laisvalaikis – tai žmogaus būties esmė.
Adomaitienė (2000, p. 6)	Laisvalaikis – tai laisvas nuo būtinų užsiėmimų laikas, skirtas asmeniniams poreikiams tenkinti, taip pat plėsti žinias, lavintis ir dvasiškai tobulėti.	Laisvalaikis – tai laisvas nuo užsiėmimų (arba darbo) laikas.
Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2000, p. 351)	Laisvalaikis – laisvas nuo darbo laikas.	
Šiaučiulienė (2011, p. 58)	Laisvalaikis – tai erdvė žmogaus veiklai, tenkinanti jo socialines, sociokultūrines reikmes. Laisvalaikis yra susijęs su vartojimu, pramogomis ir poilsiu, malonia veikla, turinčia sąsają su įvairiomis kūrybos rūšimis ir saviugda.	Laisvalaikis – tai erdvė, tenkinanti žmogaus socialines, sociokultūrines reikmes

Atlikus požiūrių į laisvalaikį analizę, galima daryti išvadą, kad **laisvalaikis dažniausiai suvokiamas kaip laisvas laikas, kuriuo vaikas gali disponuoti organizuotai arba neorganizuotai.**

Bendriesiems laisvalaikio bruožams, struktūrai ir leidimo formoms apibrėžti mokslinėje literatūroje taip pat skiriamas nemažas dėmesys (Černeckienė, 2007; Juodaitytė, Palubaitytė, 2007; Šinkūnienė, 2005; Adomaitienė, 2000; Michailova, 2008; Paplauskas-Ramūnas, 1996). J. Černeckienė (2007, p. 146) išskiria *laisvalaikio prielaidas*, susiedama laisvalaikį su laisvės jausmu. Autorė teigia, kad laisvės jausmas žmogui yra įgimtas, laisvas žmogus gali apsispręsti. Būtent laisvė apsispręsti ir uždeda žmogui atsakomybę už savo mintis, elgseną, veiksmus. Vienas iš labiausiai matomų žmogaus pasirinkimo momentų yra laisvalaikis. J. R. Šinkūnienės (2005, p. 123) teigimu, pagrindinis laisvalaikio uždavinys socialinėje sistemoje – užtikrinti tokią laiko leidimo kokybę, kad formuotųsi kuo įvairiapusiškesnė asmenybė, sugebanti integruotis į visuomenę. L. I. Michailovos (2008) teigimu, *laisvalaikio uždaviniai* yra šie: 1) tenkinti

socialinius, fizinius asmenybės poreikius; 2) suteikti galimybes įvairiapusiam asmenybės vystymuisi; 3) didinti asmens išsilavinimo lygį; 4) aktyviai veikti darbo laiką.

Pagrindinės **laisvalaikio funkcijos**, kurias išskiria K. Adomaitienė (2000) yra šios: *ekonominė funkcija*, susijusi su darbo jėgų atgavimu ir pagamintų produktų vartojimu; *socialinė-psichologinė funkcija*, suteikianti asmeniui galimybę pasirinkti – bendrauti ar būti vienumoje, padėti mažinti psichinę įtampą ir atsipalaiduoti; *kultūrinė funkcija*, susijusi su tradicijų palaikymu – kalendorinių švenčių ar bendruomeninių renginių organizavimu. Minėta autorė dar pažymi, kad laisvalaikis turi savo vidinę struktūrą bei ją atitinkančias funkcijas. Žmogus pats pasirenka poilsio formą, atsižvelgdamas į tai, ar jis nori tik pailsėti, ar aktyviai praleisti laisvalaikį. **Laisvalaikio struktūrą** sudaro keletas veiklos sluoksnių, vienas nuo kito besiskiriančių psichologiniu ir kultūriniu reikšmingumu. Laisvalaikio veiklų pakopos, pasak J. R. Šinkūnienės (2005, p. 124), skirstomos į *pasyvųjį poilsį* ar *kontempliaciją*, kurio metu reikia sudaryti galimybę atgauti fizines bei dvasines žmogaus jėgas; *savišvietą* – galimybę įgyti, gilinti ar tobulinti žinias; *saviraišką* – organizuojant pramogas ir šventes padėti atsiskleisti individo kūrybiniais gebėjimams. Be minėtų formų mokslinėje literatūroje skiriamos dar ir kitos laisvalaikio formos, atspindinčios 3 lentelėje.

3 lentelė

Laisvalaikio leidimo formų įvairovė								
Laisvalaikio formos	Moksliniai šaltiniai							
	Jovaiša (2007)	Šinkūnienė (2005)	Adomaitienė (2000)	Dapkienė (1998)	Danish, Smyer, Nowak (1981)	Brandstetter (1998)	Watterman (1990)	Pieper (1963)
1.Pasyvus laisvalaikis (kontempliacija)		+	+					
2.Savišvieta		+	+					
3.Saviraiška		+	+					
1.Organizuotas laisvalaikis	+	+	+	+		+		
2.Neorganizuotas laisvalaikis	+	+	+	+		+		
1.Pasyvus laisvalaikis		+		+				
2.Aktyvus laisvalaikis		+		+				
1.Formalus laisvalaikis					+			
2.Neformalus laisvalaikis					+			
1.Užimtumas							+	+
2.Neužimtumas							+	+
1.Individualus laisvalaikis				+				
2.Kolektyvinis laisvalaikis				+				
1.Pozityvus laisvalaikis				+				
2.Negatyvus laisvalaikis				+				

Atsižvelgiant į 3 lentelėje pateiktus duomenis, galima teigti, kad be pasyvaus laisvalaikio, savišvietos ir saviraiškos kaip struktūrinių laisvalaikio dalių, skiriamos įvairesnės laisvalaikio

leidimo formos, kurių akcentavimas priklauso nuo autoriaus požiūrio į laisvalaikį ir subjektyvių laisvalaikio klasifikavimo kriterijų. L. Jovaiša (2007, p. 130) skiria *neorganizuoto* ir *organizuoto* laisvalaikio leidimo formas, tačiau išsamiau šių sąvokų neaptaria. K. Adomaitienės (2000) teigimu, *organizuoto laisvalaikio specifika* sudaro daugybė darbų ir užduočių – veiklos planavimas, konkretaus atvejo poreikio plano sudarymas, jo įgyvendinimo kontrolė ir poveikio vertinimas, įvairių kultūrinių renginių organizavimas ir kt.

Kai kurie užsienio mokslininkai (Brandstetter, 1998) laisvalaikį suvokia kaip organizuotą ir neorganizuotą veiklą. Šias veiklas jie apibūdina vaikų laisvalaikio požiūriu. *Organizuotas laisvalaikis siaurąja prasme* – tai popamokinė veikla. Ją pedagogai organizuoja atsižvelgdami į vaikų amžių, poreikius, interesus. Toks organizavimas pratina vaikus naudingai leisti laisvą laiką, tobulėti. *Neorganizuotas laisvalaikis* gali daryti neigiamą įtaką vaikams, ypač tais atvejais, kai jie renkasi laisvalaikio formas, atsižvelgdami į bendraamžių nuomonę, o ne į savo poreikius ar interesus (Juodaitytė, Palubaitytė, 2007, p. 117-118).

J. R. Šinkūnienė (2005, p. 124-125) nagrinėja organizuoto laisvalaikio specifiką. Autorės požiūriu, laisvalaikis gali būti aktyvios ir pasyvios formos. *Aktyvios organizuoto laisvalaikio formos* yra tos, kurias taikant visi dalyviai daugiau arba mažiau įtraukiami į veiklą. Organizuojant *pasyvų laisvalaikį* – poilsį, reikia sukurti tokią atmosferą, kurioje to pageidaujantys žmonės galėtų atsipalaiduoti, pabūti vienuoje, pažiūrėti televizorių ar paskaityti knygą, paklausti muzikos ar išeiti pasivaikščioti. S. Danish, M. Smyer ir C. Nowak (1981) nurodo *formalus* ir *neformalus* laisvalaikio leidimo formas ir remiasi aiškinimu, kad vaikų laisvalaikis priklauso nuo tam tikrų tradicijų ir orientacijų į vienus ar kitus vaikų užsiėmimus. Jeigu orientuojamasi tik į formalus pobūdžio vaikų mokyklinius užsiėmimus, tai nėra vertinamas vaiko neformalus laisvalaikis (cit. Juodaitytė, Palubaitytė, 2007, p. 117).

S. Dapkienės (1998) požiūriu, laisvalaikis gali būti įvairių formų derinys – organizuoto ir neorganizuoto, pasyvaus ir aktyvaus, individualaus ir kolektyvinio, pozityvaus ir negatyvaus laisvalaikio. *Individualus laisvalaikis* susijęs su laisvalaikio leidimu dalyvaujant tik pačiam vaikui, o *kolektyvinis laisvalaikis* įmanomas vaiką įtraukiant į tam tikrą užimtųjų grupę. *Negatyvus laisvalaikis* susijęs su pražūtinga vaiko veikla tarp bendraamžių, kai jis vartoja psichotropines medžiagas, priklauso neformalioms grupuotėms, elgiasi asocialiai. *Pozityvus laisvalaikio leidimas*, anot J. Černeckienės (2007, p. 146), atspindi žmogaus vidinį pasaulį, jo vertybių sistemą, idealus, valią, ryžtą ir kt. Pasak S. Dapkienės (1998, p. 9), pozityvus laisvalaikis padeda vaiko asmenybei doroviškai tobulėti, sudaro sąlygas kūrybinėms galioms, iniciatyvai plėtotis, kaupti bendravimo kultūrą, praktiškai taikyti pamokose įgytas žinias, išreikšti save.

Kartais literatūroje laisvalaikio leidimas siejamas su *užimtumo* ir *neužimtumo* kategorijomis (Watterman, 1990; Pieper, 1963). Šiuo atveju vaikų laisvalaikis interpretuojamas, kaip užimtumo

ir neužimtumo derinys (Watterman, 1990). J. Pieper (1963) laikosi nuostatos, kad vaikai yra nuolat užimti, todėl juos slegia rūpestis dėl darbų neužbaigtumo, nes suaugusieji juos nuolat kontroliuoja ir nurodo, ko jie dar nenuveikė ir ką dar turėtų nuveikti. Todėl vaikų laisvalaikį reikia sieti ir su neužimtumu, nes tai suteikia galimybių įgyti įvairesnės gyvenimo patirties, kuriai mažai dėmesio skiriama mokyklose (Juodaitytė, Palubaitytė, 2007, p. 117-118).

K. Adomaitienė (2000) nurodo, kad *laisvalaikio leidimo formas* būtina keisti: nuo pasyvaus poilsio pereinant prie aktyvaus, nuo psichofiziologinių reikmių – prie didesnių socialinių ir kultūrinių siekių, nuo fizinių laisvalaikio leidimo formų – prie dvasinio pasitenkinimo, nuo žavėjimosi kultūros vertybėmis – prie kūrybos. Laisvalaikio leidimo formas, anot J. R. Šinkūnienės (2005, p. 123), yra kiekvieno individo asmeninė pasirinkimo teisė, kuria asmuo išreiškia savo valią, atskleidžia savo požiūrį į vertybių sistemą ir parodo bendrą vidinę kultūrą. Laisvalaikio racionalumo kriterijus – socialinė atsakomybė: kuo atsakingiau žmogus naudoja laisvalaikį, tuo kryptingiau jis bręsta kaip asmenybė.

Apibendrinant galima teigti, kad laisvalaikis dažniausiai suvokiamas kaip laisvas laikas, kuriuo vaikas gali disponuoti organizuotai arba neorganizuotai. Bet koks laisvalaikis turi užtikrinti asmenybės vystymąsi ir tenkinti socialinius, fizinius asmenybės poreikius. Mokslineje visuomenėje skiriamos įvairios laisvalaikio leidimo formos. Ši įvairovė priklauso nuo nevienodų laisvalaikio leidimo formų klasifikavimo kriterijų, taip pat skirtingų mokslinių požiūrių į laisvalaikio koncepciją. Išnagrinėtos laisvalaikio leidimo formos vienu ar kitu mastu pasireiškia vaiko gyvenime. Geresnę laisvalaikio leidimo kokybę užtikrina jo formų taikymo derinys, galintis visapusiškiau tenkinti individualius žmogaus poreikius bei lūkesčius.

1.4. 10-12 metų amžiaus vaikų psichologinė charakteristika

Kadangi tyrimo objektas yra susijęs su *10-12 metų amžiaus vaikų teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimu*, tikslinga išsamiau pateikti šio amžiaus tarpsnio vaikų **psichologinę charakteristiką**. I. Jonutyte ir kt. (2009, p. 65) nurodo, kad „kiekvienas amžiaus tarpsnis turi tipiškus bruožus, kurie ilgainiui kinta, suteikdami elgesiui naują formą ir išraišką. Kai vieni psichikos ypatumai pasidaro nebe tokie reikšmingi, atsiranda kiti, ir jie turi didelę įtaką vaiko asmenybės raidoje“. Vienas iš tokio amžiaus tarpsnių yra **10-12 metų amžiaus vaikai**.

Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis tiesiogiai susijusi su vaiko ir tėvų santykiais. 10-12 metų amžiaus vaikų ryšys su tėvais yra stipresnis nei su bendraamžiais, todėl vaiko priklausymas grupei – šeimai vaikui yra reikšminga aplinka, atliepanti į jo poreikius (Kairienė, Žiemienė, 2007, p. 46). Pasak I. Jonutytes ir kt. (2009, p. 68), pagrindinis 10-12 metų amžiaus vaikų bruožas yra tas, kad šiame amžiaus tarpsnyje vaikas savyje sujungia pirmos vaikystės bruožus su mokinio savybėmis. Mokyklinio amžiaus vaikai darosi vis mažiau priklausomi nuo savo tėvų

kasdienės priežiūros, vis daugiau už savo elgesį turi atsakyti patys. Pamažu tėvų vaidmuo mažėja, bet kartu didėja ir bendraamžių įtaka, vaikus vis labiau ima traukti draugai. R. Žukauskienės (2007) teigimu, vaikai mokosi socialinių įgūdžių vieni iš kitų, net tarpusavyje konfliktuodami. Todėl tėvai, kurie pernelyg globoja savo vaiką, gali tik jam pakenkti. V. Vaitiekonienės (2001, p. 121) pastebėjimu, 10-12 metų vaikai gali save apibūdinti kur kas išsamiau ir tas apibūdinimas nėra vienpusiškas. Jie gali vertinti ir teigiamus, ir neigiamus savo bruožus. „Aš“ suvokimui įtaką daro lyginimasis su bendraamžiais.

R. Žukauskienės (2007) nuomone, vidurinėsios vaikystės laikotarpiu vaikas vis geriau suvokia savo priklausomybę tam tikrai lyčiai ir tai, kad jis kaip asmenybė yra unikalus. Pastebėta, kad tapatumo jausmas visą laiką tvirtėja, pasipildydamas naujomis savybėmis. Kiti mokslininkai (Izard, 2007, p. 260) nurodo, kad 10-12 metų vaikas geba atpažinti kitų žmonių bazinės emocijas, taip pat pradeda vystyti gebėjimas atpažinti ir sudėtingesnes emocijas bei toliau vystosi gebėjimas reguliuoti savo emocines reakcijas. Šiuo laikotarpiu emocinės kompetencijos vystymasis yra susijęs tiek su tarpusavio santykių kokybe šeimos aplinkoje, tiek su socialinėmis sąveikomis bei naujomis socialinėmis situacijomis, atsiradusiomis mokyklos kontekste. Taip pat būdinga dažnesnė santykių su bendraamžiais bei mokyklos struktūruota aplinka ir didėjantys reikalavimai vaikui (Braza ir kt., 2007, p. 195).

Siekiant išsamiau atskleisti 10-12 metų amžiaus vaikų psichosocialinius vystymosi aspektus, tikslinga remtis *žmogaus raidos teorijomis*. Pasak S. Lesinskienės ir V. Karalienės (2008, p. 15), vaiko raidą aprašo ir įvairiais aspektais mėgina paaiškinti daugelis asmenybės raidos teorijų. Nėra atskiros emocijų raidos teorijos – augančio vaiko emocijų raiška nagrinėjama aiškinant asmenybės raidą kompleksiskai. V. Vaitekonienė (2001, p. 16) akcentuoja, kad žmogaus raida sąlyginai gali būti skirstoma į tris sferas: fizinę, pažintinę ir psichosocialinę, nors ji yra vientisas procesas, kuriame visos trys sferos yra susijusios. Psichologai ne tik aprašo žmogaus raidą, tačiau jose koncentruojasi ties dažnai skirtingais klausimais. Pvz., *kognityvinė (Piaget) teorija* stengiasi atskleisti vaiko pažintinių sugebėjimų raidą, o *klasikinė psichoanalitinė (Freudo) teorija* siekia paaiškinti emocinių sutrikimų priežastis. Vienas iš Freudo pasekėjų, praplėtęs jo ir sukūręs savą raidos teoriją yra E. Eriksonas. Jis siūlo naują psichosocialinės viso gyvenimo raidos sampratą, išskirdamas aštuonias raidos stadijas ir pabrėždamas, kad kiekvienai iš jų būdingas tam tikras konfliktas arba krizė, kuri turi būti įveikta. Anot S. Ustilaitės (2007, p. 42), pagal E. Eriksoną kiekvienoje žmogaus gyvenimo ciklo vystymosi stadijoje susiformuoja naujas darinys, kurio ankstesnėje stadijoje nebuvo ir kuris išreiškia asmenybės ir pasaulio, kitų žmonių ir paties savęs santykį. Atsižvelgiant į žmogaus raidos teorijas, galima teigti, kad 10-12 m. amžiaus tarpsnis yra ypatingas tuo, kad ties juo ***pasibaigia vaikystės laikotarpis ir pereinama į paauglystę***. Šis lūžis įvyksta maždaug ties 12 metų amžiaus tarpsniu. Be to, toks požiūris

visiškai atitinka L. Jovaišos (2007, p. 320) pateikiamą vaiko apibūdinimą (*vaikas – tai augantis, bręstantis 1-12 m. žmogus*), kuriuo akcentuojama 12 metų riba, kaip vaikystės pabaiga. Kiti mokslininkai (Braza ir kt., 2007; Izard, 2007) taip pat nurodo, kad 12 metų yra suaugusio vaiko amžius: būdami dvylikos, vaikai jau tampa protingi. Kai jiems sukanka trylika ar keturiolika, tada prasideda naujas – paauglystės – periodas. V. Vaitekonienė (2001, p. 18-20) pažymi, kad baigiantis vaikystei, apie 12 metus, daugumai vaikų susiformuoja savivaizdis – savo asmeninės vertės bei socialinės tapatybės jausmas. Nuo vaikų požiūrio į save priklauso ir jų veiksmas. Tie, kurių savivaizdis teigiamas, yra labiau pasitikintys, savarankiški, optimistiški, atkaklūs bei socialūs. Šiuo amžiaus tarpsniu vaikai daugiau laisvo laiko leidžia be suaugusiųjų, todėl turi būti atsakingi už savo pasirinkimus laisvalaikio.

Vaiko laisvalaikio specifiką lemia suvokimas, kad vaikas yra besiformuojanti asmenybė. Pasak S. Ustilaitės (2007, p. 42), svarbu, kad tėvai ir mokytojai žinotų 10-12 metų amžiaus vaikų svarbiausius psichosocialinius vystymosi aspektus ir juos atitinkančius bazinius poreikius ir sudarytų tinkamas sąlygas vaiko laisvalaikio leidimui. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atliktas kokybinis tyrimas parodė, kad vaikams laisvalaikio norisi kompensuoti mokykloje ribojamą poreikį judėti, žaisti bei bendrauti su draugais. Šaunus laisvalaikis 10-12 metų vaikams — tai krepšinis, dūkimas su augintiniais, važinėjimas dviračiu, riedlente (Rašimaitė, 2008). S. Ustilaitės (2007, p. 43) teigimu, labai svarbu sudaryti sąlygas 10-12 metų vaikui savarankiškai veikti (konstruoti lėktuvų modelius, gaminti valgį, siūti) ir pačiam pabaigti darbą, už tai paskatinus, pagyrus, ugdomas darbštumas. Kai vaikas neskatinamas, nekreipiama dėmesio į jo pastangas atlikti darbą, kai užuot paskatinus, vaikas yra menkinamas: „tu negali“, „tu nesugebi“, „tu sugadinsi“ – formuojamas menkavertiškumo jausmas. I. Leliūgienė (2002, p. 123-124) pateikia patarimus tėvams, kaip dirbti su 10 – 12 metų vaikais, siekiant jų geresnio laisvalaikio leidimo: a) *raskite laiko pakalbėti su savo vaiku* (stenkitės tik jam vienam skirti visą savo dėmesį. Kartu pasivaikščiokite, papietaukite ramioje vietoje, nueikite suvalgyti ledų į kavinę. Tai palengvins išvystyti jūsų pokalbį); b) *paskatinkite savo atžalą dalyvauti visuomeninėje veikloje*, kur jis galėtų gerai praleisti laiką ir susirasti naujų draugų (dalyvavimas sporto būreliuose, visuomeninėse vaikų organizacijose yra gera proga vaikui susipažinti su bendraamžiais); c) *bendradarbiaukite su savo vaikų bendraamžių tėvais*. Veikite išvien, mokydami vaikus asmeninių bei socialinių įgūdžių.

Taigi 10-12 m. amžiaus tarpsnis yra ypatingas tuo, kad ties juo pasibaigia vaikystės laikotarpis ir pereinama į paauglystę. Baigiantis vaikystei, apie 12 metus, daugumai vaikų susiformuoja savivaizdis – savo asmeninės vertės bei socialinės tapatybės jausmas. Šiuo laikotarpiu gali ženkliai kisti vaikų laisvalaikio leidimo prioritetai ir būdai, vaikai ima daugiau laisvo laiko leisti be suaugusiųjų, todėl turi būti atsakingi už savo pasirinkimus laisvalaikio.

1.5. Vaiko laisvalaikio specifika ir teorinės koncepcijos

Vaiko laisvalaikio tyrinėtojai, pasak A. Juodaitytės ir R. Palubaitytės (2007, p. 115), nurodo, kad **vaikų laisvalaikis skiriasi nuo suaugusiųjų**, nes vaikų laisvas laikas yra nuolat legimituojamas ir derinamas su jų užimtumu suaugusiems reikšmingoje veikloje. Nors mokslininkai formuluoja išvadą, jog į vaikų laisvalaikio edukacinį reikšmingumą žvelgiama ne per vaiko laisvo laiko, bet per jo užimtumo prasmingumą, išelminuojamas toks laisvalaikio elementas kaip vaikams prasminga ir įdomi veikla.

Vaiko laisvalaikis yra specifinis pagal trukmę, seką ir veiklos turinį. Vaikai pasižymi ypatinga socialine padėtimi, interesais, gyvenimo būdu, kuris vaikus formuoja kaip būsimą aktyvią, kuriančią ar tik vartotojišką, ardančią visuomenės dalį (Gaigalienė, Lukšienė, 2002; Dapkienė, 1998; Kvieskienė, 1996). S. Danish ir kt. (1981) teigia, kad vaikų apsisprendimas, kaip leisti laisvalaikį, garantuoja jiems svarbiausią laisvalaikio komponentą – malonų laiko leidimą ir siūlo tėvams bei pedagogams reflektuoti vaikų laisvalaikį kaip vaikų įgyjamos patirties prasmingiems malonumams kontekstą. Kiti mokslininkai (Lee, Brock, 1993) analizuoja vaikų laisvalaikio tikslus ir nurodo, jog jie pirmiausia turi būti orientuoti į: a) vaikų socialinių kompetencijų ugdymą; b) santykių su suaugusiais ir bendraamžiais prasmingumą, c) savęs, kaip socialinio individo, suvokimą laisvoje, neinstitucionalizuotoje aplinkoje (Juodaitytė, Palubaitytė, 2007, p. 118). **Vaiko laisvalaikio teorinės koncepcijos** pateikiamos tiek užsienio (Stebbins, 1999; Baltes ir Baltes, 1990), tiek lietuvių mokslininkų (Šiaučiulienė, 2011; Juodaitytė, Palubaitytė, 2007; Gaigalienė, Lukšienė, 2002; Dapkienė, 1998; Kvieskienė, 1996) darbuose. Šių koncepcijų analizė atsispindi 4 lentelėje.

4 lentelė

Vaiko laisvalaikio teorinių koncepcijų analizė

Mokslinis šaltinis	Autorius	Teiginys	Akcentas
Juodaitytė, Palubaitytė (2007, p. 118-119)	Stebbins (1999)	Vaikų laisvalaikis – tai jų socialinės, kognityvinės patirties rekonstrukcija, kai atsiranda galimybių atsisakyti tiek iškreiptos nepriklausomybės, tiek ir priklausomybės nuo suaugusiųjų, kurios pasekmė – vaiko išmoktas bejėgiškumas.	Vaikų laisvalaikis siejamas su socialine, kognityvine patirtimi ir vaikų saviraiškos galimybėmis.
	Baltes ir Baltes (1990)	Vaikų laisvalaikis – tai pirmiausia vaikų laisvas laikas, kurio metu jie gali tenkinti įvairius poreikius; tai – laisva aplinka, kurioje vaikas gali įgyti prasmingo laisvalaikio patirties; laisvalaikio metu ugdo (-si) vaiko kaip asmens, galimybės įgytos patirties refleksijai; susidaro palankios sąlygos vaikų socialinių, kognityvinių rekreacinių galimybių raiškai ir naujų socialinių vaidmenų įgijimui.	Pateikiamas vaikų laisvalaikio esmės naujas ir išplėstinis supratimas, kuris atveria naujas galimybes jų saviraiškai.
Gaigalienė, Lukšienė (2002, p. 27)		Vaikų laisvalaikis – tai ugdomoji priemonė, kurią naudojant sudaromos sąlygos atsiskleisti natūraliems moksleivių poreikiams būti savarankiškiems, aktyviems, iniciatyviems.	Vaikų laisvalaikis suvokiamas kaip ugdymo priemonė

4 lentelės tęsinys kt. puslapyje

4 lentelės tęsinys

Autorius	Teiginys	Akcentas
Dapkienė (1998, p. 9)	Vaiko laisvalaikis yra tas laikas, kurį vaikas leidžia pagal savo norus, pomėgius, kurio metu jis gali nuo savęs nusimesti rūpesčių našta, atsikratyti prastos nuotaikos, nuobodulio, pamiršti mokymąsi.	Vaikų laisvalaikis suvokiamas, kaip vaiko laisvas laikas ir kaip auklėjimo priemonė.
Kvieskienė (1996, p. 3)	Vaiko laisvalaikis – tai laisvas laikas, kurio metu jis gali skirti savo intelektualines ir dvasines jėgas laisvai pasirenkamai veiklai, kuri padėtų atstatyti ir ugdyti jo jėgas.	Vaikų laisvalaikis suvokiamas, kaip vaiko laisvas laikas.

Galima teigti, kad užsienio mokslininkų darbuose (Stebbins, 1999; Baltes ir Baltes, 1990) gana aiškiai akcentuojamos vaiko saviraiškos, leidžiant laisvalaikį, galimybes. Tuo tarpu lietuvių mokslininkų (Gaigalienė, Lukšienė, 2002; Dapkienė, 1998) darbuose vaiko laisvalaikis daugiau suprantamas kaip ugdymo ar auklėjimo priemonė. Kai kurių autorių (Kvieskienė, 1996; iš dalies Dapkienė, 1998) požiūris į vaiko laisvalaikį mažai skiriasi nuo bendrosios laisvalaikio sampratos idėjos, kai laisvalaikis suvokiamas kaip žmogaus (šiuo atveju – vaiko) laisvas laikas. Lietuvių mokslininkų požiūris į tiriamą reiškinį yra labiau edukacinis, o užsienio mokslininkų koncepcijose į vaiko laisvalaikį žiūrima per galimybių sudarymo vaiko saviraiškai prizmę.

Švietimo ir mokslo ministerija atliko tyrimą, kuriuo siekta nustatyti, ką patys vaikai mano apie savo laisvalaikį. Pasirodo, vaikai mielai pajvairintų savo laisvalaikį, kurį dabar dažniausiai sudaro susirašinėjimas su draugais žinutėmis telefonu ar internetu. Paaiškėjo, kad situaciją dėl vaikų laisvalaikio būtų galima apibūdinti kaip „žirkles“ — vieni labai užimti, o kiti turi labai daug laisvo laiko. Tyrimai parodė, kad mokinių pažangumas yra tiesiogiai susijęs su laisvalaikiu. Tie vaikai, kurie yra užsiėmę įvairia veikla, yra aktyvūs visuomeninių organizacijų dalyviai, mokinių savivaldos atstovai, ir mokosi geriau. Kita grupė — tai mokiniai, nelabai daug dėmesio skiriantys mokslams. Jie turiningai veiklai skiria mažiau laiko. Šie vaikai dažniausiai neturi savo pomėgių ir niekas jiems nepadaeda jų susirasti (Rašimaitė, 2008).

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinis bruožas, skiriantis vaikų laisvalaikį nuo suaugusiųjų, pasižymi būtinybe vaikų laisvą laiką derinti su suaugusiųjų užimtumu suaugusiems reikšmingoje veikloje. Taip pat vaiko laisvalaikio specifiką atspindi tam tikriems amžiaus tarpsniams būdingi baziniai poreikiai (besiskiriantys nuo suaugusiųjų bazinių poreikių) ir psichosocialiniai asmenybės vystymosi aspektai. Skirtinguose vaikų amžiaus tarpsniuose poreikis vienoms ar kitoms laisvalaikio leidimo formoms gali kisti. Labai svarbu, kad vaiko laisvalaikis būtų prasmingas, įdomus, sudarytų geriausias sąlygas jo saviraiškai atsiskleisti.

1.6. Šeimos įtaka vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimui

Vaiko laisvalaikį ir poilsį lemia aplinkybės ir veiksniai, pasak S. Danish ir kt. (1981), kurių esmė yra objektyvi (suaugusiųjų laisvalaikis ir poilsis, šeimos ekonominė gerovė ir kt.)

(Juodaitytė, Palubaitytė, 2007, p. 117). Svarbiausias veiksnys įtakojantis vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą yra **šeima**. Šeimos reikšmingumas, užtikrinant vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimą, teikia nuostatą išsamiau išnagrinėti šio termino sampratą. Šeimos įvairiapusiškumas lemia daugybę mokslinių termino apibrėžimų (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Požiūrių į šeimos sampratą įvairovė			
Dokumentas/ autorius		Teiginys	Akcentas
LR konstitu- cija	38 str.	Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti.	Šeima – tai visuomenės ir valstybės pagrindas
Valstybinė šeimos politikos koncepcija	Bendr. nuosta- tos	Šeima – esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą.	Šeima – tai esminis visuomenės gėris, pirminis socialinis institutas ir pirminė bendruomenė
		Šeima – sutuoktiniai ir jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra.	
		Šeima yra pirminis socialinis institutas, kuris kiekvienoje visuomenėje užtikrina socialų gyvenimo būdą grindžiančių vertybių, elgesio normų, formalių ir neformalių taisyklių visumą.	
		Šeima kaip pirminė bendruomenė, susiformavusi pirmiau nei valstybė ar kuris kitas socialinis darinys, yra natūrali ir pagrindinė visuomenės ląstelė. Žmogaus teisės pirmiausia įgyvendinamos per šeimą, ne skaidant ją į atskirus narius, bet stiprinat tarpusavio atsakomybę.	
Vaiko teisių konvencija	Preambulė	Šeimai, kaip pagrindinei visuomenės ląstelei ir natūraliai visų jos narių, ypač vaikų, augimo ir gerovės aplinkai, turi būti suteikta reikiama apsauga ir pagalba, kad ji galėtų prisiimti visas pareigas visuomenei.	Šeima – tai pagrindinė visuomenės ląstelė
Jovaiša (2007, p.285)		Šeima – mažiausias visuomenės regeneracijos kolektyvas, kurį sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumas.	Šeima – tai visuomenės regeneracijos kolektyvas
Černeckienė (2007, p. 138)		Šeima – tai mažos žmonių grupės sąjunga, paremta visuomeniniais, ekonominiais ir biologiniais ryšiais bei interesais. Šeima yra svarbiausias socialinis vienetas. Tai grupė asmenų, susietų vedybų, giminystės bei įvaikinimo saitais.	Šeima – tai mažos žmonių grupės sąjunga, socialinis vienetas
Vaitoška (2007, p.33)		Šeima – tai žmonių grupė, susijusi kraujo, įvaikinimo arba santuokos ryšiais. Šeimą gali sudaryti tėvai ir jų vaikai, du sutuoktiniai be vaikų, vienas tėvas arba viena motina ir vaikas arba vaikai; vaikai bet kuriais iš minėtų atvejų gali būti ir pačių tėvų biologiškai, ir įvaikinti.	Šeima – tai žmonių grupė
Miškinis (2003, p. 11)		Šeima – daugiau nei teisinis, visuomeninis ir ekonominis vienetas. Tai meilės ir solidarumo bendruomenė, unikaliai suderinta mokyti ir perduoti kultūrinės, etinės, visuomeninės, dvasinės bei religinės vertybės, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi.	Šeima – tai meilės ir solidarumo bendruomenė
Leliūgienė (2002, p.9)		Šeima – pagrindinis socializacijos veiksnys, kurio dėka vaikas įgyja esminių socialinių žinių, susiformuoja įgūdžius bei gebėjimus, perima vertybes ir idealus, taisykles ir normas, būtinas gyvenant visuomenėje.	Šeima – tai vaiko socializacijos veiksnys
Uzdila (2001, p. 100)		Šeima yra svarbiausias santelkinys, kuriame bendravimas yra grindžiamas artimojo meile ir geresnės ateities perspektyva.	Šeima – tai santelkinys, pagrįstas bendravimu

Atsižvelgiant į vyraujančius požiūrius teisiniuose dokumentuose ir mokslinėje literatūroje (5 lentelė), galima akcentuoti šeimos reikšmingumo juose išskyrimą: šeima kaip *visuomenės ir valstybės pagrindas* (LR Konstitucija, 1992), šeima kaip *esminis visuomenės gėris, pirminis socialinis institutas ir pirminė bendruomenė* (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008), šeima kaip *pagrindinė visuomenės ląstelė* (Vaiko teisių konvencija, 1989); šeima kaip *mažos žmonių grupės sąjunga, svarbiausias socialinis vienetas* (Černeckienė, 2007); šeima kaip *meilės ir solidarumo bendruomenė* (Miškinis, 2003), šeima kaip *svarbiausias vaiko socializacijos veiksnys* (Leliūgienė, 2002) ar šeima kaip *santelkinys, pagrįstas bendravimu* (Uzdila, 2001). Tik kai kuriuose šaltiniuose nurodoma labiau pragmatinė šeimos samprata: *šeima – tai mažiausias visuomenės regeneracijos kolektyvas, kurį sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumas* (Jovaiša, 2007, p.285); *tai žmonių grupė, susijusi kraujo, įvaikinimo arba santuokos ryšiais* (Vaitoška, 2007, p.33). L. Jovaišos (2007, p. 285) požiūriu, šeimos kaip socialinės ir darniai funkcionuojančios institucijos, pagrindiniai uždaviniai yra šie: 1) saugoti ir puoselėti šeimos narių ištikimybę ir darną; 2) sudaryti palankias vaikų vystymosi ir brendimo sąlygas; 3) stiprinti šeimos ūkį ir racionaliai tvarkyti jos ekonomiką; 4) rūpintis vaikų bendruoju ir profesiniu išsilavinimu, padėti mokyklai mokyti ir auklėti vaikus; 5) ugdyti vaikų pažiūras, dorovinį elgesį ir parengti juos gyvenimui ir darbui visuomenėje.

Šeima yra viena iš svarbiausių visuomenės institucijų. Norint, kad visuomenė būtų funkcionali, šeimos turi atlikti visuomenės joms deleguotus vaidmenis. **Šeimos funkcijos** – pirminis bendrų žmogiškųjų individo poreikių tenkinimas, vaikų priežiūra ir auginimas, kultūros pratęsimas (Jonutytė ir kt., 2009, p. 41). K. Miškinis (2003) teigia, kad šeimos funkcijas suprantame kaip sutuoktinių ar kitų jos narių (vaikų, senelių) poreikių tenkinimą ir pareigų vienu kitiems atlikimą. Skirtingi autoriai šeimai priskiria įvairias funkcijas. Požiūrių į svarbiausias **šeimos funkcijas** pasiskirstymas atspindi 6 lentelėje.

6 lentelė

Požiūrių į svarbiausias šeimos funkcijas pasiskirstymas

Šeimos funkcijos	Autoriai			
	Leliūgienė (2003)	Vaitoška (2007)	Jonutytė ir kt. (2009)	Gedvilienė ir kt. (2009)
Bendravimo (bendradarbiavimo)				+
Vaikų gimdymo (reprodukcijos) ir auginimo	+	+	+	
Pirminė socializacijos	+		+	
Artimų žmogiškų santykių užmezgimo ir išsaugojimo		+		
Edukacinė (mokymo)	+		+	
Emocinė (emocinio stabilumo)			+	+
Dvasinė (gerumo, pozityvumo perdavimo)				+
Psichoterapinė	+			
Artimųjų slaugos gyvenimo pabaigoje		+		
Ekonominė (ir/arba namų tvarkymo)	+	+	+	

Atsižvelgiant į pateiktus požiūrius, galima teigti, kad su vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimu labiausiai susijusios šeimos funkcijos yra šios: bendravimo (bendradarbiavimo), socializacijos, edukacinė, iš dalies ekonominė (t.y. namų tvarkymo). Kaip teigia I. Leliūgienė (2002, p. 284-285), *pirminė socializacijos funkcija* paremta idėja, kad šeima yra pirma ir labai reikšminga socialinė grupė, kuri nepakeičiamai daro įtaką vaiko asmenybės formavimuisi. *Edukacinė (mokymo) funkcija* paremta vaiko auklėjimu šeimoje. Sėkmingam vaiko auklėjimui šeimoje reikalingas palankus moralinis-psichologinis klimatas ir geri šeimos narių tarpusavio santykiai. Pasak K. Miškinio (2003), *vaiko socializacija ir auklėjimas* – viena šeimos funkcijų. Lemiamą vaidmenį vaiko auklėjime vaidina tėvai, nes šeima yra tobuliausias vaiko augimo ir auklėjimo institutas, kuriame auklėjimas yra neatitrūkstamas ir nuolat koreguojamas, perduodantis vaikui šeimos vertybes. G. Kvieskienės (2003, p. 8) požiūriu, *socializacija* – tai vaikystėje prasidedantis procesas: išmokdamas visuomenės normų, dėsnių ir gyvenimo būdo, asmuo tampa visuomenės nariu. Galima daryti išvadą, kad **vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo formos ir turinys šeimoje gali turėti reikšmingos įtakos jo socializacijai.**

Šeimos laisvalaikio tyrimas prasideda nuo prielaidos, jog šeimos laisvalaikis yra naudingas tiek asmenybės, tiek šeimos tobulėjimui (Šiaučiulienė, 2011, p. 44). L. Jovaišos (2007, p. 130) teigimu, laisvalaikis turi didelę reikšmę asmenybės tobulėjimui arba jos degradavimui. Nemažai vaikų, pasak M. Gaigalienės ir L. Lukšienės (2002, p. 27), susiduria su įvairiais sunkumais, nes vienu metu jiems tenka gyventi dviejuose pasauliuose: bendraamžių ir suaugusiųjų. Todėl vaiko asmenybės ugdymo procese laisvalaikis turi didelę psichologinę reikšmę. Laisvalaikio metu atsiskleidžia vaiko intelektualinės, dorovinės nuostatos, atsiranda įvairių bendradarbiavimo galimybių. Be to, užsiimdami gerai organizuota veikla vaikai patenkina savo poreikius ir interesus, skatinamas jų kūrybiškumas, saviraiška. Vadinasi, labai svarbu, jog vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimas būtų prasmingas. Laisvalaikio ir poilsio leidimas, anot T. Rašimaitės (2008), turi labai didelės įtakos gyvenimo įgūdžiams formuoti, tam, kas vėliau vyksta vaiko gyvenime. Nuobodus laisvalaikis bukina, gali lemti vėliau pasireiškiančius kompleksus, psichologines problemas. Įdomus, kūrybiškas laisvalaikis lavina asmenybę, padeda vėliau suformuluoti gyvenimo tikslą ir jo siekti. J. R. Šinkūnienės (2005, p. 125) teigimu, dalis vaikų, neturėdami kuo užsiimti laisvu laiku, gali vartoti psichotropines medžiagas, o jų laisvalaikis būti neįdomus, nes organizuoto laisvalaikio formų pasiūla gali neatitikti tam tikro amžiaus tarpsnio vaikų poreikių. Kad laisvalaikis taptų individo ir visos visuomenės turtu, kaip pažymi J. Černeckienė (2007, p. 147), reikia mokėti jį racionaliai naudoti. Išmokyti žmogų tai daryti nelengva. Tai pirmiausiai atlieka šeima. Pagrįsdama minėtą teiginį I. Leliūgienė (2002, p. 284) pastebi, kad šeimos vaidmuo visuomenėje savo galia neprilygsta jokiai kitai institucijai, nes būtent šeimoje formuojasi ir vystosi žmogaus asmenybė, susipažįstama su

socialiniais vaidmenimis, kurie yra būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje. A. Juodaitytė ir R. Palubaitytė (2007, p. 116), akcentuoja, kad tėvai kaip suaugusieji turi įstengti suprasti vaiką ir jo laisvalaikį, kuris turėtų praturtinti vaikystės pasaulį. Autorės tyrė tėvų nuomonę, atsižvelgdamos į koncepciją, jog vaiko laisvas laikas priklauso jam pačiam, nes tada įgyjama naujos patirties. Pasak T. Rašimaitės (2008), daliai tėvų nepakanka nei laiko, nei dvasinių jėgų pasirūpinti vaiko laisvalaikiu ir poilsiu. Tai nėra gerai, nes tėvai turi taip organizuoti vaiko laisvalaikį ir poilsį, kad vaikas įgytų naujų įgūdžių, laisvalaikis atitiktų jo poreikius ir šeimos interesus, gerai pailsėtų. Žinoma, laisvalaikis ir poilsis turi priklausyti pačiam vaikui, tačiau jokių būdu nebūti paliktas savieigai, nes tuomet didėja beprasmių laiko leidimo, neigiamos socializacijos grėsmė. A. Juodaitytė ir R. Palubaitytė (2007, p. 125), besiremamos kokybinio tyrimo, kuriuo buvo nagrinėjamas tėvų požiūris į vaiko laisvalaikio leidimą (vasaros atostogų metu) rezultatais, teikia šias išvadas: tėvams priimtina vaiko laisvalaikio koncepcija – *laisvalaikis yra vaiko užimtumas, už kurį atsako tėvai*. Šio tyrimo duomenimis, tėvai nėra pasirengę suvokti vaiką kaip subjektą, gebantį rinktis laisvalaikio turinį ir formas.

M. Gaigalienės ir L. Lukšienės (2002, p. 31) atliktas tyrimas rodo, kad vaiko laisvalaikiui ir poilsiui tėvai skiria nepakankamai dėmesio. T. Rašimaitės (2008) nuomone, tėvai turėtų dėti ypatingas pastangas, kad jau nuo mažumės padėtų vaikams turėti savo ratą draugų, kuriais galima pasitikėti, kurie kartu augtų, dalyvautų šeimos šventėse, renginiuose, kartu keliautų. I. Leliūgienės (1997) teigimu, dažnai tėvai skatina vaikus užsiimti tuo, kuo anksčiau užsiiminėjo jie patys. Kai kuriose šeimose neatsižvelgiama į vaiko norus, manoma, kad tai, ką išrinko tėvai, yra idealus variantas. Laisvalaikis ir poilsis – vertybė, kurią tėvai turėtų išmokyti perteikti vaikui. Tėvai turėtų domėtis savo vaiko laisvalaikiu, būreliais, klubais, visuomeninėmis organizacijomis ir padėti pasirinkti vaikams bei juos motyvuoti. T. Rašimaitės (2008) teigimu, tėvai turi kalbėtis su vaiku, pastebėti jo talentus, mokyti planuoti savo laiką, pasirinkti turiningą laisvalaikį ir poilsį. Nemažai tėvų neturi tėvystės įgūdžių, dar išsiskiriant anų laikų supratimas, kad visos jėgos turi būti atiduotos „gamybai“, o vaikais turi pasirūpinti mokykla. R. Palubaitytė (2005, p. 28) pastebi, kad organizuodami laisvalaikį, tėvai turėtų atsižvelgti į vaikų interesus ir pomėgius. Laisvalaikis neturėtų tapti nemalonia veikla ar prievole. Geriausias rezultatas bus pasiektas tuomet, kai tėvai laisvalaikį organizuos kartu su vaikais, atsižvelgs į jų norus. Deja, pasitaiko atvejų, kai vaikas paliekamas vienas. Taip gali atsitikti dėl dviejų priežasčių: laiko stokos ir finansinių sunkumų. Tėvai daug dirbdami negali skirti pakankamai laiko vaikams. Vaikai tarsi paliekami vieni leisti laisvalaikį. Ypač problemiškas socialiai remtinose šeimose gyvenančių vaikų laisvalaikis, kai tėvai gali patenkinti tik minimalius vaikų poreikius. Laisvalaikis ir poilsis tampa visiškai nereikšmingu dalyku. Kaip teigia S. Dapkienė (1997), siekiant atstatyti vaiko jėgas nepakanka vien elementarių poreikių patenkinimo (miegas, maitinimas), reikia pakeisti

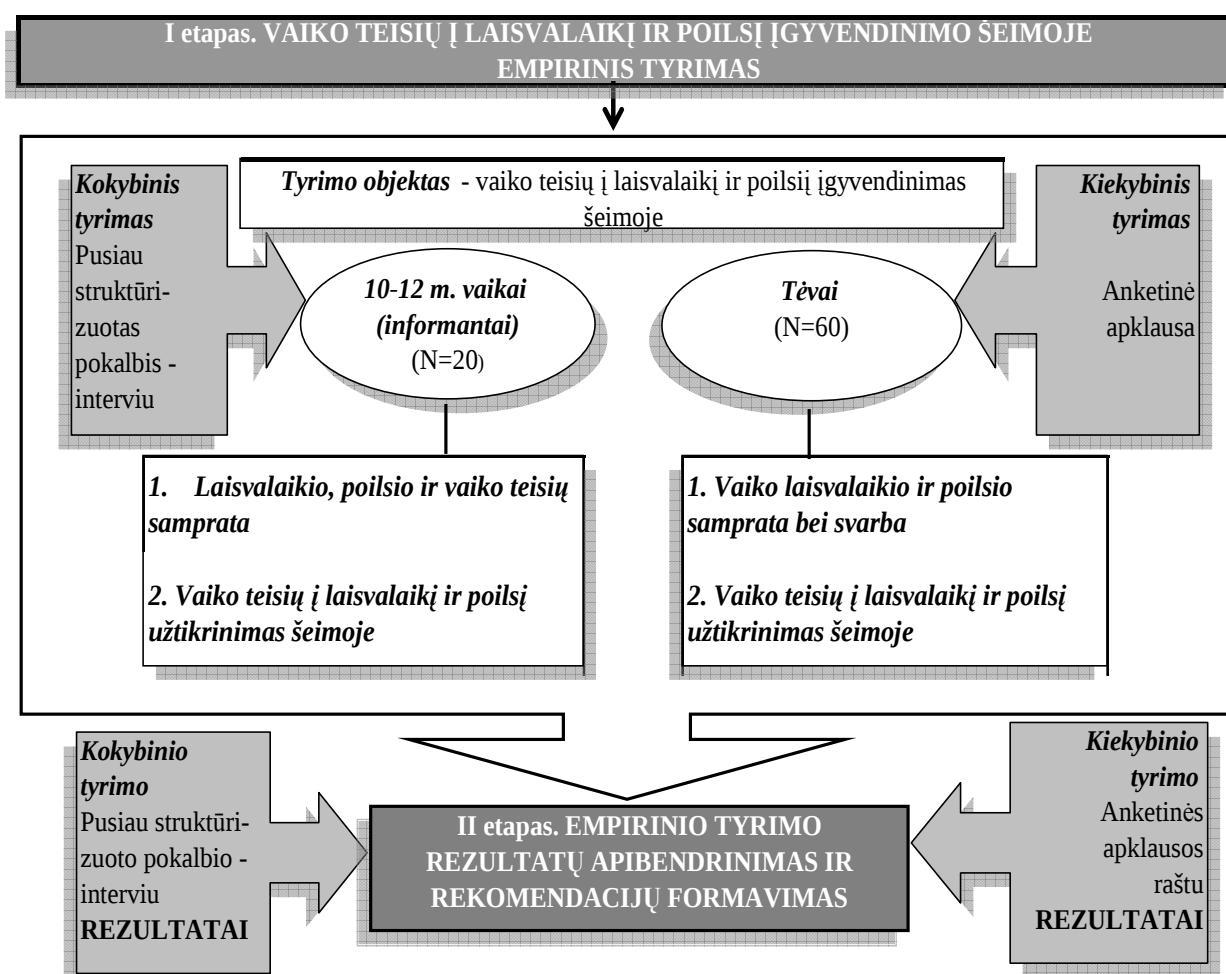
darbą, mokymąsi tokia veikla, kuri taptų poilsiu. Taigi protinį darbą reikėtų derinti su fizine veikla t.y. dirbant protinį darbą (mokantis) reikėtų daryti pertraukėles, kurių metu vaikas pasivaikščiotu, padirbētu, atsipalaiduotu. Vaikų mokymasis namie turėtų vykti relaksacijos sąlygomis, palaikant jų pasitikėjimą savo jėgomis. Per didelis protinis aktyvumas gali duoti daugiau žalos, kadangi psichinės higienos reikalavimų nepaisymas sukelia nuovargį, irzlumą, nepasitenkinimą. Šeimoje įdomiai, kultūringai ir prasmingai tvarkomas laisvalaikis stiprina pasirengimą veiklai.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo formos ir turinys šeimoje turi reikšmingos įtakos jo socializacijai. Kad vaiko laisvalaikis ir poilsis būtų turiningas ir prasmingas, būtinos dvi sąlygos: 1) vaikas šeimoje turi būti suvokiamas kaip subjektas, gebantis rinktis laisvalaikio ir poilsio turinį bei formas; 2) tėvai turi padėti ir dalyvauti vaiko laisvalaikio bei poilsio planavime, atsižvelgdami į vaiko norus ir poreikius bei šeimos interesus. Laisvalaikis ir poilsis šeimoje turi būti organizuojamas vaiko protinį darbą derinant su fizine veikla. Taigi teorinė analizė byloja apie prigimtines vaiko teises į poilsį ir laisvalaikį. Ši analizė taip pat rodo vaiko laisvalaikio specifiką ir ypatingą reikšmę vaiko socializacijos procesui. Šeima daro didžiausią įtaką vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimui, todėl svarbu, kad šiame procese dalyvautų ne tik pats vaikas, bet ir jo tėvai. Atsižvelgiant į tiriamo reiškinių aktualumą ir reikšmingumą, II-oje darbo dalyje konstruojama vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje empirinio tyrimo metodika.

2. VAIKO TEISIŲ Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ ĮGYVENDINIMAS ŠEIMOJE: EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir instrumentas

Vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje empirinį tyrimą sudaro dvi dalys 1) vaikų nuomonės dėl jų teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje ištyrimas; 2) tėvų nuomonės dėl jų vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje ištyrimas. Empirinio tyrimo esmę geriausiai atspindi tyrimo dizaino parengimas. **Tyrimo dizainas** apibūdinamas, kaip elementų (objektų) konstravimas; objektą sudarančių elementų vieninga visuma (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001). Empirinio tyrimo dizaino struktūra atspindi 1 paveiksle.

1 pav. Empirinio tyrimo dizaino struktūra

Atsižvelgiant į tyrimo dizaino struktūrą, galima išskirti du esminius empirinio tyrimo etapus: 1) vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimo šeimoje empirinio tyrimo instrumento parengimą ir tyrimo atlikimą; 2) empirinio tyrimo rezultatų interpretavimą, apibendrinimą, išvadų bei rekomendacijų formulavimą. Tyrimo dizaino struktūroje atspindi šie tyrimo metodai: 1) kokybinis tyrimas (juo apklausama 20 informantų) ir 2) kiekybinis tyrimas (juo

apklausiami 60 respondentų). Šių dviejų metodų taikymas grindžiamas mokslinėje tyrimų metodologijoje aprašomu *sisteminio požiūriu* į mokslinį tyrimą (Tidikis, 2003; Kardelis, 2002; Merkys, 1995), kai tarpusavyje derinami ir integruojami kokybiniai ir kiekybiniai tyrimo metodai. Neretai toks metodų derinimas įvardinamas *trianguliacijos* sąvoka (Merkys, 1995). K. Kardelis (2002), remdamasis J. Mason nuomone, teigia, kad derinant skirtingus metodus siekiama pažvelgti į problemą iš įvairių pusių (kiekybiniais metodais siekiama pažvelgti į plotį, o kokybiniais – į gylį).

Empirinio tyrimo tikslas – taikant kokybinį ir kiekybinį tyrimus, ištirti, kaip yra įgyvendinamos 10-12 metų vaikų teisės į laisvalaikį ir poilsį šeimoje.

Empirinio tyrimo uždaviniai:

1. Taikant kokybinį tyrimą, ištirti 10 – 12 metų vaikų nuomonę dėl jų teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje.
2. Taikant kiekybinį tyrimą, ištirti tėvų nuomonę dėl jų 10- 12 metų vaikų teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje.
3. Remiantis kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatų lyginamąją analize, apibendrinti empirinio tyrimo rezultatus.
4. Pateikti rekomendacijas 10-12 metų vaikų teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimo kokybei šeimoje gerinti.

Empirinio tyrimo rezultatų didesnę objektyvumą ir išsamumą užtikrina kokybinio ir kiekybinio tyrimo metodų derinimas, todėl būtina įsigilinti į šias sąvokas. *Kokybinis tyrimas* – tai kiekybiniais rodikliais neišreikštos tyrimo informacijos gavimo būdas, o *kiekybinis tyrimas* – tai kiekybiniais matavimais paremtas tyrimo informacijos rinkimas, apdorojimas ir vertinimas (Tidikis, 2003). Kokybinis tyrimas naudotas, siekiant nustatyti 10 – 12 metų vaikų nuomonę dėl jų teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje. Kiekybinis tyrimas pasitelktas, siekiant identifikuoti tėvų nuomonę dėl jų 10 – 12 metų vaikų teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje. Kokybiniam tyrimui atlikti naudotas *pusiau struktūrizuoto pokalbio – interviu metodas*, o kiekybiniam tyrimui – *anketinės apklausos raštu metodas*. Kiekvienas iš šių metodų turi savo privalumų ir trūkumų, o šių metodų derinimas tarpusavyje leidžia išvengti vienas kito trūkumų. Interviu metodu orientuojamasi į kokybinį tyrimų rezultatą, vaikų nuomonės priežastinius aspektus, kokybinio tyrimo imties dydis šiame tyrime nėra esminis faktorius. Tuo tarpu anketinės apklausos metodu siekiama gauti kuo geresnį kiekybinį rezultatą, kai svarbu apklausti kuo daugiau respondentų, darant prielaidą, kad didesnis respondentų skaičius gali užtikrinti aukštesnį kiekybinio tyrimo rezultatų objektyvumą.

Pusiau struktūrizuoto pokalbio – interviu metodas. R. Tidikis (2003) teigia, kad interviu yra vienas iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų, garantuojantis didesnę patikimumą, negu

anketinis metodas ar kiti apklausos būdai. Tai taip pat yra geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas. Šio tyrimo metodo pasirinkimas grindžiamas tuo, kad interviu pagalba galima gauti daugiau ir geresnės kokybės informacijos iš kiekvieno respondento. Interviu gali būti grupinis arba individualus (Merkys, 1995). Šiame tyrime naudotas *pusiau struktūrizuotas pokalbis – interviu*, kurio struktūra nėra labai griežtai apibrėžta. Iš anksto sudaromas preliminarus klausimynas, kurio laikomasi kokybinio tyrimo metu, tačiau atsižvelgiant į kokybinio tyrimo eigą, klausimus galima koreguoti, patikslinti, perfrazuoti ir pan. Taip užtikrinamas didesnis kokybinio tyrimo lankstumas ir adekvatumas tyrimo situacijai (Tidikis, 2003; Kardelis, 2002). Kokybinio tyrimo instrumentas – *pusiau struktūrizuoto pokalbio – interviu klausimynas* (1 priedas). Šį klausimyną sudaro 31 klausimas, kuriuos galima suskirstyti į 3 klausimų blokus:

1. Laisvalaikio, poilsio ir vaiko teisių samprata (1-4 klausimai).
2. Vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas šeimoje (5-28 klausimai).
3. Demografinės respondentų charakteristikos (29-31 klausimai).

Anketinė apklausa. Socialiniuose moksluose apklausa yra plačiai paplitęs tyrimo metodas. Viena vertus, tai gali rodyti metodo patikimumą, o antra – jo populiarumą dėl tariamo paprastumo, manant, jog nėra nieko lengvesnio, kaip atlikti apklausą. Tokia pažiūra į šį metodą ir masinis jo taikymas gali sumenkinti jo reikšmę moksliniuose tyrimuose (Kardelis, 2002). Anketinė apklausa reiškia, kad apklausa vykdoma raštu, pasitelkiant anketa (Tidikis, 2003; Kardelis, 2002). Anketinės apklausos būdu gali būti tiriamos nuostatos, nuomonės, žinios (Merkys, 1995). Empiriniame tyrime naudotas *pusiau uždaros anketinės apklausos tipas*. Kokybinio tyrimo instrumentas – *anketa* (2 priedas). Anketa sudaro 27 klausimai, kuriuos galima suskirstyti į 3 klausimų blokus:

1. Vaiko laisvalaikio ir poilsio samprata bei svarba (1-3 klausimai).
2. Vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas šeimoje (4-21 klausimai).
4. Demografinės respondentų charakteristikos (22-27 klausimai).

Duomenims apdoroti taikyti įvairūs duomenų analizės metodai: pusiau struktūrizuoto pokalbio – interviu būdu surinktų duomenų analizė atlikta kokybinės turinio analizės metodu, anketinių duomenų apdorojimui atlikti pasitelkta aprašomoji ir grafinė statistika. Tyrimo metu surinkti duomenys apdoroti kompiuteriniu būdu, naudojant MS Excel 2007 programinį paketą. Kokybinio tyrimo klausimų ir atsakymų suvestinė atsispindi 3 priede.

Empirinio tyrimo rezultatų patikimumą atspindi šie patikimumo kriterijai (pagal Ramanauskaitę, 2002): 1) teorinis pasirengimas; 2) tyrimo metodų, kuriais tikimasi atskleisti tiriamuosius klausimus, atranka; 3) informantų ir respondentų, kurie galėtų pateikti reikiamą informaciją, atranka; 4) asmeninių tyrėjo refleksijų paaiskinimas; 5) duomenų sistemingas

sutvarkymas; 6) analizės procedūrų atidus taikymas; 7) tyrimo išsamumas – naudota tiek kokybinio, tiek kiekybinio tyrimo metodų rezultatų analizė; 8) tiriamojo darbo planingas organizavimas bei tyrėjos disciplina.

2.2. Tyrimo organizavimas ir imties apibūdinimas

Empirinis tyrimas buvo atliekamas Kelmės mieste 2012 metų balandžio 1-6 dienomis. Šiuo laikotarpiu buvo atliekamas tiek kokybinis, tiek kiekybinis tyrimai. Kokybinis tyrimas vyko pusiau struktūrizuoto pokalbio-interviu apklausiant 10-12 metų vaikus jiems patogioje aplinkoje – namuose, kavinėje. Daugelis vaikų sutiko dalyvauti kokybiniame tyrime, į klausimus atsakinėję sklandžiai. Kiekybinis tyrimas vyko anketinės apklausos būdu apklausiant tėvus, auginančius 10-12 metų vaikus. Daugelis tiriamųjų mielai sutiko dalyvauti kiekybiniame tyrime ir užpildė jiems pateiktas anketas. Esant terminologijos ar anketos pildymo neaiškumams, šios apklausos rengėja paaiškindavo respondentams, ką reiškia tam tikri terminai, kaip reikia teisingai pildyti anketą ir pan. Dėl to tyrimo metu nebuvo sugadinta nė viena anketa. Galima teigti, kad empirinio tyrimo metu trikdžių, kurie įtakotų tyrimo duomenų nepatikimumą, nepastebėta.

Tiek kokybinio, tiek kiekybinio tyrimo imties atranka buvo atliekama, pasitelkiant *parankios atrankos* būdą (Tidikis, 2003; Kardelis, 2002). Tai reiškia, kad buvo apklausiami tie tiriamieji, kurie lengviausiai ir arčiausiai pasiekiami. Pasirenkant tiek kokybinio, tiek kiekybinio tyrimo imtį, buvo remiamasi praktika, kurią taikant panašaus tipo kokybiniuose ar kiekybiniuose tyrimuose paprastai apklausama respondentų (Tidikis, 2003; Kardelis, 2002). Darytina prielaida, kad pasirinkta empirinio tyrimo (tiek kokybinio, tiek kiekybinio tyrimo) imtis yra pakankama, kad būtų galima teikti objektyvias tyrimo išvadas.

Pasirinkta kokybinio tyrimo imtis – *20 Kelmės mieste/rajone gyvenančių vaikų, nuo 10 iki 12 metų*. Kokybinio tyrimu buvo apklausta 70 proc. mergaičių ir 30 proc. berniukų. 85 proc. kokybinio tyrimo dalyvių buvo iš Kelmės miesto, 15 proc. – iš Kelmės rajono. Pagal amžių tiriamųjų charakteristikos pasiskirstė taip: po 20 proc. apklausta vaikų 10 arba 11 metų amžiaus, 60 proc. apklausta vaikų 12 metų amžiaus. Kokybiniame tyrime dalyvavo įvairiomis demografinėmis charakteristikomis (įvairios lyties, amžiaus, gyvenamosios vietos) tiriamieji.

Pasirinkta kiekybinio tyrimo imtis – *60 Kelmės miesto gyventojų, auginančių vaikus, kurių amžius nuo 10 iki 12 metų*. Kiekybinio tyrimo patikimumas grindžiamas kuo didesnio kiekio respondentų apklausimu. Kiekybinio tyrimu buvo apklausta 70 proc. moterų ir 30 proc. vyrų. Dominuojančios apklaustųjų amžiaus grupės yra trys: nuo 35 iki 45 metų apklausta 40 proc., o iki 35 metų ir nuo 45 iki 55 metų – po 20 procentų. Taigi viso apklausta 80 proc. tiriamųjų, kurių amžius iki 55 metų. Dar apklausoje dalyvavo šios tiriamųjų grupės pagal amžių: nuo 55 iki 65 metų – apklausta 13 proc., 65 metai ir daugiau – apklausta 7 proc. Dominuojančios apklaustųjų

grupės pagal amžių yra dvi: iš šeimų, susidedančių iš 3 asmenų (vaiko ir tėvų) arba iš 4 asmenų (kelių vaikų ir tėvų) – atitinkamai 37 ir 47 proc. Taip pat apklausti respondentai iš šeimų, susidedančių iš 5 arba daugiau asmenų – viso apklausoje dalyvavo 16 proc. tiriamųjų iš minėtų grupių. Pagal išsilavinimą apklaustųjų grupės pasiskirstė taip: pagrindinis išsilavinimas – 13 proc., vidurinis išsilavinimas – 34 proc. (tai didžiausia apklaustųjų dalis), aukštesnysis/profesinis išsilavinimas – 15 proc., aukštasis neuniversitetinis išsilavinimas – taip pat 15 proc. ir aukštasis universitetinis išsilavinimas – 23 proc. respondentų. Pagal materialinę padėtį apklaustųjų grupės pasiskirstė taip: labai gera materialinė padėtis – 13 proc., gera materialinė padėtis – 20 proc., vidutinė materialinė padėtis – 43 proc. (tai didžiausia apklaustųjų dalis), bloga materialinė padėtis – 17 proc., labai bloga materialinė padėtis – 7 proc. tiriamųjų. Atlikus tyrimą, paaiškėjo, kad 30 proc. respondentų turi vaikus, kurių amžius – 10 metų, 37 proc. ir 33 proc. atitinkamai turi vaikus 11 ir 12 metų amžiaus. Galima teigti, kad anketinėje apklausoje dalyvavo įvairiomis demografinėmis charakteristikomis (įvairios lyties, amžiaus, išsilavinimo, šeimos sudėties, materialinės padėties) tiriamieji.

2.3. Kokybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

Kokybinio tyrimo duomenys analizuoti pasitelkiant turinio (angl. *content*) analizės metodą. Tyrimo metu surinkti duomenys buvo atidžiai išstudijuoti, po to suskirstyti į temas, pirmines ir antrines subtemas, priskiriant temoms ir subtemoms būdingus teiginius (4 priedas). Viso išskirtos aštuonios temos, suskirstytas į 29 pirmines subtemas ir 60 antrinių subtemų, taip pat identifiukuoti 202 teiginiai (pusiau struktūrizuoto pokalbio-interviu citatos). Toliau tikslinga atlikti kokybinio tyrimo rezultatų analizę pagal išskirtas temas ir subtemas.

I. Laisvalaikio, poilsio ir vaiko teisių samprata. Atlikus kokybinį tyrimą, nustatyta, kad laisvalaikis vaikų buvo suprantamas dvejopai: kaip **užsiėmimas mėgiama veikla** (trys tiriamieji taip ir pažymėjo: „*Tai mėgiamų dalykų darymas laisvu metu*“ (I 1) arba **kaip laisvas nuo pamokų ir namų ruošos laikas** („*Laisvas laikas nuo mokslų, kai aš galiu leisti laiką taip, kaip man patinka*“) (I 2). Tuo tarpu poilsis buvo suprantamas trejopai: kaip **ilsėjimasis nuo mokslo ir darbų** („*Kai tu ką nors dirbdamas pavargsti ir eini pailsėti nuo per didelio darbo krūvio*“) (I 3), **nieko neveikimas** („*Kai tu atlieki tai, ką nori daryti nevaržomas aplinkinių žmonių*“) (I 4) arba kaip **užsiėmimas mėgiama veikla** („*Tai susitikti su draugais ir žaisti įvairius žaidimus*“) (I 5). Pažymėtina, kad dalis vaikų (N=2) laisvalaikio ir poilsio sampratas sutapatino, nes jas prilygino užsiėmimui mėgiama veikla. Visgi galima teigti, kad 10-12 metų vaikai, dalyvavę kokybiniame tyrimo, pakankamai gerai suvokia laisvalaikio ir poilsio sampratas bei moka jas paaiškinti (7 lentelė).

Laisvalaikio ir poilsio sampratų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
I. LAISVALAIKIO, POILSIO SAMPRATA	Laisvalaikio samprata	Užsiėmimas mėgiama veikla	- Tai, kai praleidi laiką su draugais. (I 11) - Kai žaidžiu su kompiuteriu. (I 12) - Laikas, kada mes darome sau mėgstamus dalykus. (I 13) - Tai įvairūs žaidimai, vasarą važinėti su dviračiu, važiuoti prie jūros. (I 14) - Kai tu leidi laiką savo namuose žiūrėdama TV. (I 15) - Mėgiamų dalykų darymas laisvu metu. (I 9) - Tai knygų, žurnalų skaitymas, televizoriaus žiūrėjimas. (I 8) - Tai, kai aš užsiimu kokia nors veikla (pvz., klausausi muzikos). (I 7) - Tai poilsis, atsipalaidavimas, kai aš užsiimu savo pomėgiais. (I 20)
		Laisvas nuo pamokų ir namų ruošos laikas	- Laisvas laikas nuo mokslų, kai aš galiu leisti laiką taip, kaip man patinka. (I 1) - Laisvas laikas nuo pamokų ruošimo, nuo namų ruošos darbų. (I 19) - Kai nereikia ruošti namų darbų, galiu klausytis muzikos. (I 13) - Tai, ką aš veikiu laisvai, nereikia daryti namų darbų, tvarkytis namuose.
	Poilsio samprata	Ilsėjimasis nuo mokslo ir darbų	- Tai, kai tu dirbdamas pavargsti ir eini pailsėti. (I 3) - Kai tu ilsiesi nuo mokslo ir pamokų ruošimo. (I 8) - Kai nereikia dirbti namų ruošos darbų. (I 6)
		Nieko neveikimas	- Laikas, kai ilsiesi ir nieko neveiki. (I 12) - Tai miegas, kai galiu atitrūkti nuo visko, ir manęs niekas netrukdo. (I 6) - Tai nieko neveikimas, kai tu būni ramioje aplinkoje ir nieko neveiki. (I 19) - Kai tu atlieki tai, ką nori daryti nevaržomas aplinkinių žmonių. (I 4)
		Užsiėmimas mėgiama veikla	- Tai susitikti su draugais ir žaisti įvairius žaidimus. (I 5) - Kai aš galiu skaityti knygą, piešti. (I 3)

Dalies vaikų (N=13) nuomone, laisvalaikis skiriasi nuo poilsio. Dažniausiai išsakyta nuomonė buvo tokia: „Skiriasi, nes poilsio metu tu tiesiog ilsiesi, o laisvalaikiu leidi smagiai laiką“ (I 1-7) (N=7). Kitai daliai vaikų (N=7) laisvalaikis ir poilsis yra panašūs. Dažniausiai teiginiai buvo šie: „Panašūs, nes mes darome tai, ką mėgstame“ (I 8-10) (N=3), „Panašūs, ir laisvalaikio, ir poilsio metu ilsiesi“ (I 11-12) (N=2) (8 lentelė). Galima daryti išvadą, kad dalis vaikų laisvalaikį ir poilsį sutapatina, kita dalis (didesnioji) įžvelgia tiriamų reiškinių skirtumus.

Laisvalaikio ir poilsio palyginimų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
I. LAISVALAIKIO, POILSIO IR VAIKO TEISIŲ SAMPRATA	Laisvalaikio ir poilsio palyginimas	Laisvalaikis skiriasi nuo poilsio	- Skiriasi, nes poilsio metu tu tiesiog ilsiesi, o laisvalaikiu leidi smagiai laiką. (I 1-7) - Skiriasi tuo, kad laisvalaikį gali leisti aktyviai, o poilsis – tai ilsėtis ir nuo visko atitrūkti. (I 13) - Laisvalaikis, kai tu nori kažką veikti (pvz., žaisti), o poilsis – tu nenori nieko daryti, tik ilsėtis. (I 14)
		Laisvalaikis ir poilsis yra panašūs	- Panašūs, nes žaidžiu su draugais ir ilsiuosi. (I 15) - Panašūs, nes mes darome tai, ką mėgstame. (I 8-10) - Panašūs, ir laisvalaikio, ir poilsio metu ilsiesi. (I 11-12) - Panašūs, nes poilsio ir laisvalaikio metu vis tiek būni namuose. (I 16)

Vaikai pakankamai gerai suvokia savo teises. Tik du vaikai (N=2) nežinojo, kaip apibūdinti vaiko teises. Vaiko teisės buvo apibūdinamos trejopai: kaip **vaiko teisė būti neskriaudžiamam ir saugiam** (šeši vaikai pažymėjo, kad „negalima mušti, skriausti vaiko, šaukti ant jo“) (I 1-2), kaip **vaiko teisė į mokslą, medicininę pagalbą ir žodžio laisvę** („Vaiką turi gerbti, susirgus turi būti suteikta medicininė pagalba“ (I 20), „Vaikas turi teisę bendrauti su draugais mokykloje“) (I 19)

arba kaip **vaiko teisė klausyti tėvų ir būti jų suprastam** („Vaikas turi teisę daryti, ką jis nori, jo tėvai negali versti užsiimti veikla, jeigu vaikas nenori“) (I 18) (9 lentelė).

9 lentelė

Vaiko teisių sampratos pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
I. LAISVALAIKIO, POILSIO IR VAIKŲ TEISIŲ SAMPRATA	Vaiko teisių samprata	Vaiko teisė būti neskriaudžiamam ir saugiam	- Kai negalima mušti, skriausti vaiko, šaukti ant jo. (I 1-2) - Vaikas turi teisę turėti savo nuomonę, kad iš jo negalima tyčiotis, kad vaikas irgi gali suklysti. (I 3) - Gali turėti savo nuomonę, negali būti skriaudžiamas, išnaudojamas. (I 4) - Kai aš galiu kreiptis į vaiko teisių inspekciją, jeigu kas skriaudžia (I 5) - Kai vaikas gali saugiai jaustis namie, mokykloje. (I 6)
		Vaiko teisė į mokslą, medicininę pagalbą ir žodžio laisvę	- Vaiką turi gerbti, susirgus turi būti suteikta medicininė pagalba. (I 20) - Vaikas turi teisę bendrauti su draugais mokykloje. (I 19) - Tai, ką vaikui galima daryti, pvz., eiti į mokyklą, ruošti namų darbus (I 7) - Kad vaikas turi žodžio laisvę. (I 8)
		Vaiko teisė klausyti tėvų ir būti jų suprastam	- Kad vaikas turi klausyti tėvų, kad gali turėti savo nuomonę, būti išklausytas. (I 11) - Vaikas turi teisę daryti, ką jis nori, jo tėvai negali versti užsiimti veikla, jeigu vaikas nenori. (I 18)

Vaikai, apibūdindami savo teises, labiausiai akcentuoja teisę būti neskriaudžiamais, saugiams, suprastiems tėvų, turintiems teisę į mokslą ir medicininę pagalbą, žodžio laisvę. Taigi beveik visi tiriamieji gerai suvokia poilsį ir laisvalaikį, išvėgia poilsio ir laisvalaikio panašumus bei skirtumus, supranta savo teises taip, kaip galima jas suvokti tokiam amžiui.

II. Laisvalaikio ir poilsio leidimo būdai. Atlikus kokybinio tyrimo duomenų analizę, paaiškėjo, kad 10-12 metų vaikai tiek aktyviai, tiek pasyviai leidžia poilsį ir laisvalaikį. Poilsio metu dažniausiai vaikai žaidžia kompiuteriu, žiūri TV ir skaito knygas (N=12) (10 lentelė).

10 lentelė

Vaiko poilsio leidimo formų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
II. LAISVALAIKIO IR POILSIO LEIDIMO BŪDAI	Poilsio leidimo namuose būdai	Pasyvus poilsio leidimas	- Kartais paguliu lovoje. (I 2) - Ramiai apmąstau tolimesnius savo planus. - Miegu. (I 16-18) - Klausau muzikos. (I 13-15) - Žaidžiu kompiuteriu. (I 1 -12) - Žiūriu TV. (I 1 -12) - Skaitau knygas. (I 1 -12) - Piešiu. (I 19)
		Aktyvus poilsio leidimas	- Žaidžiu įvairius žaidimus. (I 3-6) - Susitinku su draugais. (I 4-5)
		Poilsio stoka	Ilstis turiu mažai laiko, nes parėjusi iš mokyklos, paruošusi pamokas, einu į šokių būrelį, ten užtrunku 1,5-2 val. (I 20)

Tuo tarpu aktyvios poilsio leidimo formos buvo mažiau populiarios. Vienam vaikui nustatyta poilsio stoka. Informantas pažymėjo: „*Ilstis turiu mažai laiko, nes parėjusi iš mokyklos, paruošusi pamokas, einu į šokių būrelį, ten užtrunku 1,5-2 val.*“ Taigi šio vaiko poilsio stoka susijusi su aktyvia popamokine veikla bei pamokų ruošu. Dažniausiai vaikai pasyvią laisvalaikį leidžia tokiais būdais: žaidžia kompiuteriu (N=14), žiūri TV (N=13) ir skaito knygas (N=11). Vaikai savo poilsį gana dažnai derina su laisvalaikiu, nes pagrindiniai pasyvaus poilsio

ir pasyvaus laisvalaikio leidimo būdai sutampa. Dažniausiai aktyvus laisvalaikis leidžiamas tokiais būdais: žaidžiama su draugais (N=7), važinėjamasi dviračiu (N=7) arba einama pasivaikščioti (N=4). Daugelis vaikų laisvalaikį leidžia su draugais (N=17) (11 lentelė).

10 lentelė

Vaiko laisvalaikio leidimo formų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
II. LAISVALAIKIO IR POILSIO LEIDIMO BŪDAI	Laisvalaikio leidimo namuose būdai	Pasyvus laisvalaikio leidimas	• Žiūriu TV. (I 1-13) • Žaidžiu kompiuteriu. (I 1-14) • Bendrauju su draugais per Skype ir Facebook. (I 14) • Skaitau knygas. (I 1-11) • Piešiu. (I 15) • Klausausi muzikos. (I 16) • Mezgu. (I 17) • Sprendžiu kryžiažodžius. (I 18) • Susirašinėju SMS žinutėmis su draugais. (I 19)
		Aktyvus laisvalaikio leidimas	• Žaidžiu, būnu su draugais. (I 7-14) • Mėgstu važinėti dviračiu. (I 1-7) • Žaidžiu su sesute. (I 16) • Su draugais žaidžiu krepšinį, jei geras oras. (I 15) • Einu pasivaikščioti, jeigu geras oras. (I 1-14) • Žaidžiu su augintiniu. (I 17)
		Laisvalaikio leidimas su kitais dalyviais	• Dažniausiai su draugais/draugėmis. (I 1-17) • Kartais su broliu/seserimi. (I 18) • Su tėvais. (I 19-20)

Taigi galima daryti išvadą, kad 10-12 metų vaikai gana įvairiai leidžia poilsį ir laisvalaikį – tiek pasyviai, tiek aktyviai. Dažniausiai poilsio leidimo formos derinamos su laisvalaikio leidimu. Taip pasiekiamas dvigubas efektas: ir pailsima, ir užsimama mėgstama veikla.

III. Vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas. Daugeliui informantų (N=17) pilnai patinka jų poilsio leidimas. Nedidelei daliai tiriamųjų (N=3) poilsio leidimas patinka tik iš dalies. Vienas iš tiriamųjų akcentavo: „Nelabai patinka, nes turiu mažai laiko poilsiui“ (I 15). Kitas išsakė tokią nuomonę: „Patinka, bet norėčiau ilsėtis ir kitaip“ (I 10). Visiems be išimties informantams (N=20) patinka laisvalaikio leidimas (12 lentelė). Galima daryti išvadą, kad beveik visiems apklaustiems vaikams patinka jų poilsio ir laisvalaikio leidimas. Tai rodo, kad vaiko poreikiai poilsio ir laisvalaikio metu dažniausiai pilnai patenkinami. Tokiu būdu užtikrinamos vaiko teisės į jų poreikius atitinkantį poilsį ir laisvalaikį.

12 lentelė

Vaiko poreikių tenkinimas laisvalaikio ir poilsio metu leidimo: atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
III. VAIKO TEISIŲ Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ UŽTIKRINIMAS	Vaiko poreikių tenkinimas poilsio metu	Pilnai tenkina vaiko poreikius	• Taip, man patinka taip ilsėtis. (I 1-9; 11-14; 16-20)
		Iš dalies tenkina vaiko poreikius	• Nelabai patinka, nes turiu mažai laiko poilsiui. (I 15) • Patinka, bet norėčiau ilsėtis ir kitaip. (I 10)
	Vaiko poreikių tenkinimas laisvalaikio metu	Pilnai tenkina vaiko poreikius	• Toks laisvalaikio leidimas man patinka. (I 1-20)

Vaikų turimą laisvą laiką galima skirstyti į dvi grupes: nuo 2 iki 5 valandų ir iki 2 valandų. Dauguma vaikų turi gana daug laisvo laiko – nuo 2 iki 5 valandų (N=18). Tik du informantai

pažymėjo, kad jų turimas laisvas laikas neviršija 2 valandų (N=2). Siekiant objektyvesnės analizės, buvo svarbu nustatyti, ar turimo laisvo laiko vaikams pakanka. Daugiau nei pusė vaikų pažymėjo, kad jiems laisvo laiko pilnai pakanka (N=14). Vienas vaikas netgi pažymėjo, kad laisvo laiko dar ir lieka. Kita vertus, šeši vaikai pažymėjo, kad jiems laisvo laiko nepakanka (N=6) (13 lentelė). Anot vieno informanto, „laisvo laiko nepakanka, norėčiau turėti daugiau laisvo laiko leisti su draugais“ (I 16).

13 lentelė

**Turimas laisvas laikas ir jo pakankamumas vaikui:
atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
III. VAIKO TEISIŲ Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ UŽTIKRINIMAS	Turimas laisvas laikas nuo mokymosi ir pamokų ruošimo	Nuo 2 iki 5 valandų	- Turiu 4-5 val. laisvo laiko. (I 1-10) - Turiu 3-4 val. laisvo laiko. (I 11-15) - Turiu 2-3 val. laisvo laiko. (I 16-18)
		Iki 2 valandų	Turiu 1,5-2 val. laisvo laiko. (I 19-20)
	Turimo laisvo laiko pakankamumas vaikui	Laisvo laiko pilnai pakanka	- Laisvo laiko pakanka. (I 1-14) - Laisvo laiko dar lieka. (I 15)
		Laisvo laiko nepakanka	- Ne, norėčiau visos laisvos dienos. (I 17-20) - Nepakanka, norėčiau turėti daugiau laisvo laiko leisti su draugais. (I 16) - Norėčiau daugiau laisvo laiko. (I 19)

Teigiamas aspektas tame, kad beveik visiems vaikams patinka jų poilsio ir laisvalaikio leidimas. Vadinasi, vaikus tenkina poilsio ir laisvalaikio leidimo turinys. Kita vertus, neigiamas aspektas tame, kad daliai vaikų (N=6) turimo laisvo laiko nepakanka. Tai apsunkina vaiko teisių į laisvalaikį užtikrinimą, nes dalis vaikų paprasčiausiai neturi pakankamai laisvo laiko.

IV. Namų ruošos ir buities darbų atlikimas. Beveik visi kokybinio tyrimo dalyviai užsiima namų ruošos ir buities darbais (N=19). Dažniausiai atliekami namų ruošos ir buities darbai yra šie: kambario susitvarkymas (N=19), indų išplovimas (N=16), gėlių palaistymas (N=6) ir dulkių nuvalymas (N=5). Informantai atlieka ir kitus darbus – prižiūri augintinius (N=3) arba eina į parduotuvę (N=1). Taigi galima teigti, kad 10-12 metų vaikai yra pakankamai užimti namuose namų ruošos ir buities darbais, turi juose tam tikrų pareigų (14 lentelė).

14 lentelė

**Atliekami namų ruošos ir buities darbai: atsakymų pasiskirstymas
pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
IV. NAMŲ RUOŠOS IR BUITIES DARBŲ ATLIKIMAS	Atliekami namų ruošos ir buities darbai	Namų ruošos ir buities darbai	- Susitvarkau kambarį. (I 2-20) - Išplaunu indus. (I 2-18) - Nuvalau dulkes. (I 1-5) - Palaistau gėles. (I 1-6) - Pakloju savo lovą. (I 15) - Parnešu malkų. (I 16) - Iššluoju laiptinę. (I 17) - Padedu gaminti valgyti. (I 18)
		Kiti darbai	- Prižiūriu augintinį. (I 10-12) - Einu į parduotuvę. (I 13) - Ką man pasako padaryti, beveik viską padarau. (I 14)

Kiek daugiau nei pusė vaikų (N=11) noriai atlieka namų ruošos ir buities darbus, jiems tai patinka daryti. Kitai daliai informantų (N=9) tai daryti nelabai patinka. Kaip teigė vienas vaikas,

„kartais nėra noro“ (I 12). Namų ruošos ir buities darbai atliekami dėl dviejų priežasčių: siekiant suteikti tėvams pagalbą ir iš pareigos bei siekiant tokiu būdu leisti laiką (15 lentelė).

15 lentelė

Vaikų norėjimas atlikti namų ruošos ir buities darbus bei šių darbų atlikimo priežastys: atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
IV. NAMŲ RUOŠOS IR BUITIES DARBŲ ATLIKIMAS	Vaiko norėjimas atlikti namų ruošos ir buities darbus	Vaikai nori atlikti namų ruošos ir buities darbus	Taip, patinka. (I 1-11)
		Vaikai nelabai nori atlikti namų ruošos ir buities darbus	- Ne visada patinka. (I 13-20) - Kartais nėra noro. (I 12)
	Namų ruošos ir buities darbų atlikimo priežastys	Pagalba tėvams ir pareiga	- Darbus atlieku, kad reikia padėti mamai. (I 9-20) - Padedu mamai, nes pagiria mane už gerus darbus. (I 10) - Galiu parodyti, kad esu geras vaikas, ir pati geriau jaučiuosi, kai yra švaru. (I 15) - Darbus atlieku iš pareigos. (I 17)
		Laiko leidimo būdas	- Padedu, kai neturiu, ką veikti. (I 2) - Turiu užsiėmimą ir nesėdžiu ilgai prie kompiuterio. (I 14) - Greičiau prabėga laikas. (I 15) - Padedu savo noru. (I 4)

Daugiausia informantų (N=11) pateikė tokį atsakymo variantą: „*Darbus atlieku, kad reikia padėti mamai*“. Namų ruošos ir buities darbų atlikimas buvo siejamas su tokiais atsakymais: „*Turiu užsiėmimą ir nesėdžiu ilgai prie kompiuterio*“ (I 14) arba „*Greičiau prabėga laikas*“ (I 15) ir kt. Galima teigti, kad beveik visi vaikai namuose yra užimti namų ruošos ir buities darbais. Beveik pusei vaikų atlikti namų ruošos ir buities darbų nepatinka, jie juos atlieka daugiau iš pareigos ar siekdami pagelbėti tėvams (daugiausiai mamai). Kitai daliai vaikų (N=11) namų ruošos ir buities darbai yra laiko leidimo būdas. Šiems vaikams namų ruošos ir buities darbų atlikimas patinka ir veikia kaip savotiškas laisvalaikio atitikmuo.

V. Vasaros atostogų leidimo būdai. Ištyrus vaikų atsakymus, paaiškėjo, kad vasaros atostogas 10-12 metų vaikai leidžia tiek pasyviai, tiek aktyviai. Pasyviai vasaros atostogos leidžiamos daug rečiau, nei aktyviai. Identifikuotas vienintelis pasyvaus vasaros atostogų leidimo būdas – su tėvais namuose (N=2). Dažniausi aktyvaus vasaros atostogų leidimo būdai nustatyti šie: pas senelius (N=11), su tėvais važiuojama prie jūros (N=9) ir su draugais važinėjamasi dviračiais ir riedučiais (N=5) (16 lentelė).

16 lentelė

**Vasaros atostogų leidimo būdai:
atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
V. VASAROS ATOSTOGŲ LEIDIMO BŪDAI	Vasaros atostogų leidimo būdai	Pasyvus vasaros atostogų leidimas	Su tėvais namuose. (I 19-20)
		Aktyvus vasaros atostogų leidimas	- Su tėvais važiuojame į gamtą prie ežero. (I 16) - Su tėvais važiuojame prie jūros. (I 1-9) - Su draugais žaidžiu futbolą. (I 17) - Šią vasarą važiuosime 1,5 mėn. atostogų į Daniją. (I 18) - Buvome šiemet išvažiuavę į Norvegiją. (I 8) - Pas senelius. (I 3-14) - Namuose su draugais šokinėjame ant batuto. (I 7) - Su draugais važinėjamės dviračiais ir riedučiais. (I 10-15)

Daugeliui vaikų vasaros atostogų leidimo būdai labai patinka (N=12). Svarbi to priežastis – vaikams smagu (N=9). Patinka ir todėl, kad nereikia eiti į mokyklą, ruošti namų darbų, anksti keltis. Vasaros atostogų leidimo būdai vaikams patinka ir dėl to, kad pajvairina laisvalaikio leidimą. Ypač patinka dėl to, kad vaikai susitinka su giminėmis, pabendrauja (N=4), kaime yra daugiau galimybių įdomiau leisti laisvalaikį (N=2) (17 lentelė).

17 lentelė

**Vasaros atostogų leidimo gebėjimas tenkinti vaiko poreikius:
atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
V. VASAROS ATOSTOGŲ LEIDIMO BŪDAI	Vasaros atostogų leidimo gebėjimas tenkinti vaiko poreikius	Patenkina vaiko poreikius	• Patinka, nes man smagu. (I 1-9) • Nereikia eiti į mokyklą. (I 10) • Nereikia anksti keltis. (I 11) • Nereikia ruošti namų darbų. (I 12)
		Pajvairina laisvalaikio leidimą	• Susitinkame su giminėmis, pabendraujame. (I 12-16) • Yra galimybė užsidirbti pinigų, jeigu padedu seneliams. (I 17) • Patinka kaime jodinėti arkliu. (I 18) • Kaime yra daugiau galimybių įdomiau leisti laisvalaikį. (I 19)

Galima daryti išvadą, kad 10-12 metų vaikai dažniausiai vasaros atostogas leidžia aktyviai. Toks vasaros atostogų leidimas tenkina vaikų poreikius, be to, pajvairina laisvalaikio leidimą.

VI. Laisvalaikio leidimas su šeimos nariais. Pusei tiriamųjų (N=10) jų brolių, seserų laisvalaikio leidimas yra svarbus. Šiuo požiūriu vaikai dažniausiai pateikė tokius atsakymus: *labai svarbu, kaip šeimos nariai leidžia laisvalaikį* (N=4) (I 1-4) ir *svarbu, nes jie man rūpi, kad jiems nieko neatsitiktų* (N=3) (I 5-7). Kitai daliai vaikų (N=10) brolių, seserų laisvalaikio leidimas nėra svarbus. Taip yra dėl to, kad vaikai paprasčiausiai neturi brolių, seserų arba jie gerokai vyresni, todėl jų laisvalaikio leidimas 10-12 metų vaikams tiesiog nėra aktualus (18 lentelė).

18 lentelė

**Vaiko požiūris į brolių, seserų laisvalaikio leidimą
ir šeimos susirinkimo namuose kartu dažnumas:
atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
VI. LAISVALAIKIO LEIDIMAS SU ŠEIMOS NARIAIS	Vaiko požiūris į brolių, seserų laisvalaikio leidimą	Brolių, seserų laisvalaikio leidimas yra svarbus	• Svarbu, kaip šeimos nariai leidžia laisvalaikį. (I 1-4) • Svarbu, nes noriu žinoti, ką šeimos nariai veikia laisvalaikiu. (I 8) • Svarbu, ar viskas yra gerai, ar jie smagiai leidžia laisvalaikį. (I 9) • Svarbu, nes jie man rūpi, kad jiems nieko neatsitiktų. (I 5-7)
		Brolių, seserų laisvalaikio leidimas yra nesvarbus	• Nesvarbu, nes neturiu nei brolio, nei sesers. (I 10-17) • Nesvarbu, nes brolis vyresnis už mane. (I 18-20)
	Šeimos susirinkimo namuose kartu dažnumas	Kasdien arba beveik kasdien	• Kiekvieną dieną. (I 13-14) • Beveik kiekvieną dieną. (I 15-20)
		Savaitgaliais	• Dažniausiai savaitgaliais. (I 1-12)

Taip pat kokybiniu tyrimu nustatyta, kad dažniausiai šeimos nariai kartu susirenka tik savaitgaliais (N=12) (18 lentelė). Tam įtakos turi tėvų darbo pobūdis. Šeimos narių susirinkimas tik savaitgaliais riboja vaikų galimybes dažniau leisti laisvalaikį kartu su tėvais.

Identifikuoti tiek pasyvaus, tiek aktyvaus laisvalaikio leidimo su šeimos nariais būdai. 10-12 metų vaikai su šeimos nariais laisvalaikį leidžia dažniau pasyviau, nei aktyviau. Pagrindiniai pasyvaus laisvalaikio leidimo būdai yra šie: kalbasi, bendrauja (N=16), žiūri TV (N=15), žaidžia stalo žaidimus (N=11). Pagrindiniai aktyvaus laisvalaikio leidimo būdai yra šie: važiuoja į svečius (N=7), važiuoja į kitą miestą (dažniausiai Šiaulius) pramogauti (N=4) ir eina pasivaikščioti (N=4) (19 lentelė).

19 lentelė

Laisvalaikio leidimo su šeimos nariais būdai ir jų gebėjimas tenkinti vaiko poreikius: atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
VI. LAISVALAIKIO LEIDIMAS SU ŠEIMOS NARIAIS	Laisvalaikio leidimo su šeimos nariais būdai	Pasyvus laisvalaikio leidimas su šeimos nariais	• Žaidžiame stalo žaidimus. (I 9-20) • Žiūrime TV. (I 2-16) • Kalbamės, bendraujame. (I 1-16) • Sprendžiame kryžiažodžius. (I 19-20)
		Aktyvus laisvalaikio leidimas su šeimos nariais	• Važiuojame į kitą miestą pramogauti. (I 10-14) • Važiuojame į svečius. (I 19) • Einame pasivaikščioti. (I 15-18) • Leidžiame laiką gamtoje. (I 20) • Žaidžiame žaidimus laike, kai geras oras. (I 2)
	Laisvalaikio leidimo su šeimos nariais gebėjimas tenkinti vaiko poreikius	Patenkina vaiko poreikius	• Patinka, smagu, nes gerai jaučiuosi būdamas su tėvais. (I 1-4) • Būna linksma, nes galima pasikalbėti. (I 10-18) • Patinka, nes būnu su man brangiais žmonėmis. (I 5-8) • Patinka, nes pailsiu ir įdomiai praleidžiu laiką. (I 3) • Patinka, kadangi esame visi kartu ir mums yra smagu. (I 5)

Laisvalaikio leidimo su šeimos nariais būdai patenkina tyrime dalyvavusių vaikų poreikius. Dažniausiai tiriamųjų pateikti atsakymai buvo šie: *būna linksma, nes galima pasikalbėti* (N=8) (I 10-18), *patinka, smagu, nes gerai jaučiuosi būdamas su tėvais* (N=4) (I 1-4), *patinka, nes būnu su man brangiais žmonėmis* (N=3) (I 5-8). Taigi galima teigti, kad daugeliui tiriamųjų, kurie turi brolius, seseris, jų laisvalaikio leidimas yra svarbus. Taip pat paaiškėjo, kad 10-12 metų vaikai su šeimos nariais laisvalaikį leidžia dažniau pasyviau, nei aktyviau. Tiek pasyvaus, tiek aktyvaus laisvalaikio leidimo su šeimos nariais būdai pilnai tenkina 10-12 metų vaikų poreikius.

VII. Tėvų įtaka vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimui. Kokybinio tyrimo metu paaiškėjo, kad pusė vaikų (N=10) planuoja ir įgyvendina savo laisvalaikį bei poilsį patys. Kita dalis apklaustųjų (N=8) planuoja ir įgyvendina savo laisvalaikį bei poilsį patys, bet atsižvelgia ir į tėvų nurodymus. Beveik visi tyrimo dalyviai (N=19) sutiko su tuo, kad tėvai turi teisę prižiūrėti vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą. Tik vienas vaikas teigė priešingai ir pateikė tokį argumentą: „Neturi teisės prižiūrėti, kadangi aš jau esu didelis“ (I 20) (20 lentelė).

**Požiūris į vaiko teisę pačiam planuoti ir įgyvendinti laisvalaikį/poilsį
bei tėvų teisę prižiūrėti vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą:
atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
VII. TĖVŲ ĮTAKA VAIKO LAISVALAIKIO IR POILSIO LEIDIMUI	Požiūris į vaiko teisę pačiam planuoti ir įgyvendinti laisvalaikį/poilsį	Vaikas turi nuspręsti pats	Planuoju ir įgyvendinu pats/pati. (I 1-10)
		Vaikas turi nuspręsti pats, bet gali atsižvelgti ir į tėvų nuomonę	- Kai neturiu ką veikti, tuomet pataria tėvai. (I 11) - Planuoju ir įgyvendinu pats/pati, bet atsižvelgiu ir į tėvų nurodymus. (I 12-14)
	Tėvų teisę prižiūrėti vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą	Tėvai turi tokią teisę	- Tėvai turi žinoti, kur aš, su kuo ir ką veikiu. (I 1-19) - Turi teisę, nes man gali atsitikti kas blogo. (I 2) - Taip, todėl, kad aš nesu pilnametė ir tėvai turi žinoti, ką aš veikiu. (I 3) - Turi teisę prižiūrėti, nes vaikai gali prisigalvoti įvairių dalykų. (I 7) - Turi teisę prižiūrėti, kad matytų, kaip aš leidžiu ir ką veikiu laisvalaikiu. (I 8) - Tėvai turi prižiūrėti, kad viskas būtų saugu, kad nežaistumėm žaidimų, kurie yra nesaugūs. (I 19)
		Tėvai tokios teisės neturi	Neturi teisės prižiūrėti, kadangi aš jau esu didelis. (I 20)

Dauguma vaikų teigė, kad jie atsižvelgia į tėvų nuomonę pasirinkdami draugus (N=14). Dalis vaikų teigė, kad tėvai pataria su kuo geriausia bendrauti (N=4) arba, kad geriau žino su kuo geriausia draugauti (N=5). Tik nedidelė vaikų dalis (N=3) neatsižvelgia į tėvų nuomonę. Vienas tiriamasis teigė taip: „Kartais su draugais išeinu leisti laisvalaikį, net nepaklausęs tėvų, ar galiu išeiti“ (I 20) (21 lentelė).

**Vaikų atsižvelgimas į tėvų nuomonę pasirenkant draugus
ir tėvų atsižvelgimas į vaiko nuomonę dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo:
atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
VII. TĖVŲ ĮTAKA VAIKO LAISVALAIKIO IR POILSIO LEIDIMUI	Vaikų atsižvelgimas į tėvų nuomonę pasirenkant draugus	Atsižvelgiama į tėvų nuomonę	- Taip atsižvelgiu, nes man svarbi tėvų nuomonė. (I 5-7) - Jei su blogais draugais draugauju, tu igauni blogą įprotį ir neklausai tėvų. (I 8) - Mamai gali nepatikti draugų elgesys. (I 9) - Tėvai pataria su kuo man geriausia bendrauti. (I 1-4) - Tėvai geriau žino su kuo man geriausia draugauti. (I 10) - Tėvams atrodo, kad kai kurie draugai gali daryti įtaką, rodyti blogą pavyzdį. (I 13)
		Neatsižvelgiama į tėvų nuomonę	- Ne visada, nes tėvai pasako, kad draugus pasirenki tu pats. (I 2) - Ne, nes man tėvai neparenka draugų, o sako, kad su kuo geriau sutariu, su tuo ir draugauju. (I 10-15) - Kartais su draugais išeinu leisti laisvalaikį, net nepaklausęs tėvų, ar galiu išeiti. (I 20)
	Tėvų atsižvelgimas į vaiko nuomonę dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo	Dažnai atsižvelgia	Dažnai atsižvelgia. (I 1-4)
		Kartais atsižvelgia	- Kartais atsižvelgia. (I 5-14) - Ne visada paiso mano nuomonės. (I 16)
		Visai neatsižvelgia	- Visai nepaiso mano nuomonės. (I 19-20) - Visuomet sako, kad namuose galiu nuveikti ką nors geresnio. (I 18)

Daugelis vaikų pažymėjo, kad tėvai dažnai (N=4) arba kartais (N=10) atsižvelgia į jų nuomonę dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo (21 lentelė). Visgi nedidelė dalis tiriamųjų akcentavo, kad tėvai visai nepaiso jų nuomonės (N=5). Vienas informantas pažymėjo: „Visuomet sako, kad

namuose galiu nuveikti ką nors geresnio“ (I 18). Galima teigti, kad daugelis tėvų atsižvelgia į vaikų nuomonę dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo. Visgi maždaug trečdalis tėvų nepaiso vaikų nuomonės ir jų laisvalaikio bei poilsio leidimą planuoja ir organizuoja vienareikšmiškai.

Tyrimu paaiškėjo, kad tėvų naudojami priežiūros būdai, prižiūrint vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą, tėra du: TV laidų žiūrėjimo ribojimas (N=18) arba žaidimo kompiuteriu ribojimas (N=2) (22 lentelė).

22 lentelė

**Tėvų priežiūros būdai, prižiūrint vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą
ir tėvų požiūris į vaiko leidžiamą laisvalaikį ir poilsį:
atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
VII. TĖVŲ ĮTAKA VAIKO LAISVALAIKIO IR POILSIO LEIDIMUI	Tėvų priežiūros būdai, prižiūrint vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą	TV laidų žiūrėjimo ribojimas	• Neleidžia žiūrėti laidų, skirtų suaugusiems. (I 17) • Neleidžia žiūrėti siaubo filmų. (I 18) • Neleidžia per ilgai žiūrėti TV. (I 1-16)
		Žaidimo kompiuteriu ribojimas	• Kompiuteriu tėvai leidžia žaisti šeštadienį ir sekmadienį po 1 val. (I 19-20)
	Tėvų požiūris į vaiko leidžiamą laisvalaikį ir poilsį	Teigiamas	• Geras, teigiamas. (I 1-18) • Tėvai leidžia daryti, kas man ir jiems patinka. (I 19) • Tėvai neprieštarauja mano leidžiamam laisvalaikiui. (I 20)

Taip pat paaiškėjo, kad tėvų požiūris į vaiko leidžiamą laisvalaikį ir poilsį yra teigiamas (22 lentelė). Tai pažymėjo visi kokybinio tyrimo dalyviai (N=20). Taigi galima konstatuoti, kad 10-12 metų vaikai dažniausiai planuoja ir įgyvendina savo laisvalaikį bei poilsį patys, kartais dar atsižvelgia į tėvų nurodymus. Be to, dauguma vaikų atsižvelgia į tėvų nuomonę pasirinkdami draugus. Tyrimu nustatyta, kad daugelis tėvų atsižvelgia į vaikų nuomonę dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo, o jų požiūris į vaiko leidžiamą laisvalaikį ir poilsį yra teigiamas. Vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo priežiūra tėvų tarpe apsiriboja tik dviem būdais: TV laidų žiūrėjimo ribojimu arba žaidimo kompiuteriu ribojimu. Galima teigti, kad daugeliui vaikų tėvai yra suteikę pakankamai daug laisvės planuoti ir įgyvendinti savo laisvalaikį bei poilsį. Daugelis tėvų į šį procesą kišasi minimaliai ir dažniausiai paiso vaikų nuomonės. Kita vertus, daugelis vaikų taip pat paiso tėvų nuomonės.

VIII. Vaiko norimi leisti poilsio ir laisvalaikio būdai. Daugiau vaikų labiau nori aktyvaus poilsio leidimo (N=8), nei pasyvaus poilsio leidimo (N=6). Taip pat daugiau vaikų labiau nori aktyvaus laisvalaikio leidimo (N=14), nei pasyvaus laisvalaikio leidimo (N=6). Siekdami pailsėti vaikai labiausiai nori būti gamtoje (N=6). Siekdami įdomiau leisti laisvalaikį, vaikai labiausiai nori daugiau laiko leisti su draugais (N=9). Tai aktyvūs poilsio ir laisvalaikio leidimo būdai (23 lentelė).

**Vaikų požiūris į norimus poilsio ir laisvalaikio leidimo būdus:
atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
VIII. VAIKO NORIMI LEISTI POILSIO IR LAISVALAIKIO BŪDAI	Vaiko požiūris į norimus poilsio leidimo būdus	Norimas pasyvus poilsis	- Nieko netrukdoma norėčiau ilsėtis viena. (I 1) - Norėčiau gulėti lovoje ir klausytis mėgstamos muzikos. (I 2) - Ramiai praleisti laiką ir apie nieką negalvoti. (I 3-4) - Ilgiau pamiegoti ir neiti į mokyklą. (I 5) - Norėčiau ilsėtis prie jūros ir nieko neveikti. (I 6)
		Norimas aktyvus poilsis	- Būti gamtoje. (I 9-15) - Norėčiau daugiau laiko leisti su draugais. (I 11-20)
	Vaiko požiūris į norimus laisvalaikio leidimo būdus	Norimas pasyvus laisvalaikio leidimas	- Žaisti kompiuteriu. (I 1-4) - Žiūrėti TV. (I 5-6)
		Norimas aktyvus laisvalaikio leidimas	- Su draugais važinėti dviračiais. (I 5) - Su draugais žaisti krepšinį, tinklinį. (I 8) - Norėčiau nuvažiuoti prie jūros. (I 7) - Labai norėčiau paskraidyti oro balionu, bet tam reikia tėvų sutikimo. (I 8) - Su draugais reikėtų daugiau leisti laisvo laiko. (I 11-20) - Su tėvais reikėtų daugiau leisti laisvo laiko. (I 9-10)

Dalis vaikų (N=8) mano, kad norimi leisti poilsio būdai yra realiai įgyvendinami. Dalis vaikų išskiria reikalingas prielaidas įgyvendinimui. Dažniausiai minimos prielaidos buvo šios: tam reikia pinigų (N=4) ir reikia tėvų sutikimo (N=5). Pusė vaikų (N=10) mano, kad norimi leisti laisvalaikio leidimo būdai yra realiai įgyvendinami. Dalis vaikų taip pat išskiria reikalingas prielaidas norimų laisvalaikio leidimų būdų įgyvendinimui. Dažniausiai minimos prielaidos buvo šios: tam reikia daugiau laisvo laiko (N=6) ir reikia tėvų sutikimo (N=4) (24 lentelė).

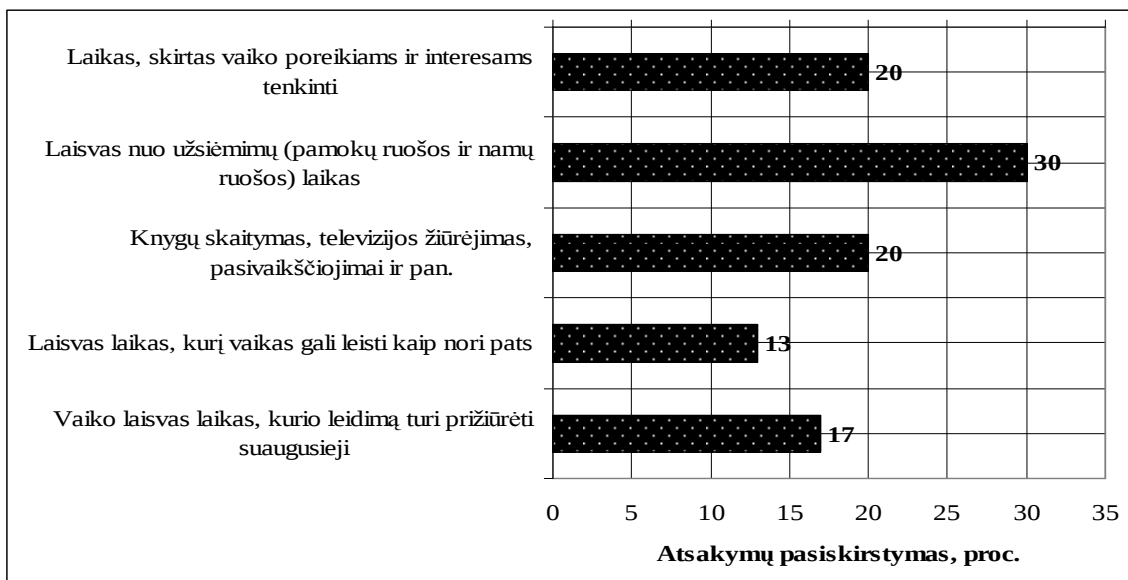
**Poilsio ir laisvalaikio leidimo būdų įgyvendinimo realumas:
atsakymų pasiskirstymas pagal subtemas ir teiginius**

Tema	Pirminė subtema	Antrinė subtema	Teiginiai
VIII. VAIKO NORIMI LEISTI POILSIO IR LAISVALAIKIO BŪDAI	Poilsio leidimo būdų įgyvendinimo realumas	Realiai įgyvendinama	Taip, realiai įgyvendinamas. (I 1-8)
		Reikalingos prielaidos įgyvendinimui	- Tam reikia daugiau laisvo laiko. (I 10) - Tam reikia pinigų. (9-12) - Reikia tėvų sutikimo. (I 13-18) - Reikia ilgesnių atostogų. (I 11)
	Laisvalaikio leidimo būdų įgyvendinimo realumas	Realiai įgyvendinama	Taip, realiai įgyvendinamas. (I 1-10)
		Reikalingos prielaidos įgyvendinimui	- Tam reikia daugiau laisvo laiko. (I 10-16) - Reikia, kad tėvai išeitų ilgesniu atostogų. (I 20) - Tam reikia pinigų. (I 17) - Reikia įrengti žaidimų aukšteles. (I 18) - Reikia tėvų sutikimo. (I 10-14) - Reikia turėti noro. (I 19)

Galima teigti, kad daugiau vaikų labiau nori aktyvaus poilsio ir laisvalaikio leidimo, nei pasyvaus poilsio ir laisvalaikio leidimo. Kad norimi poilsio ir laisvalaikio leidimo būdai būtų realiai įgyvendinti, vaikams labiausiai reikia pinigų, tėvų sutikimo ir daugiau laisvo laiko.

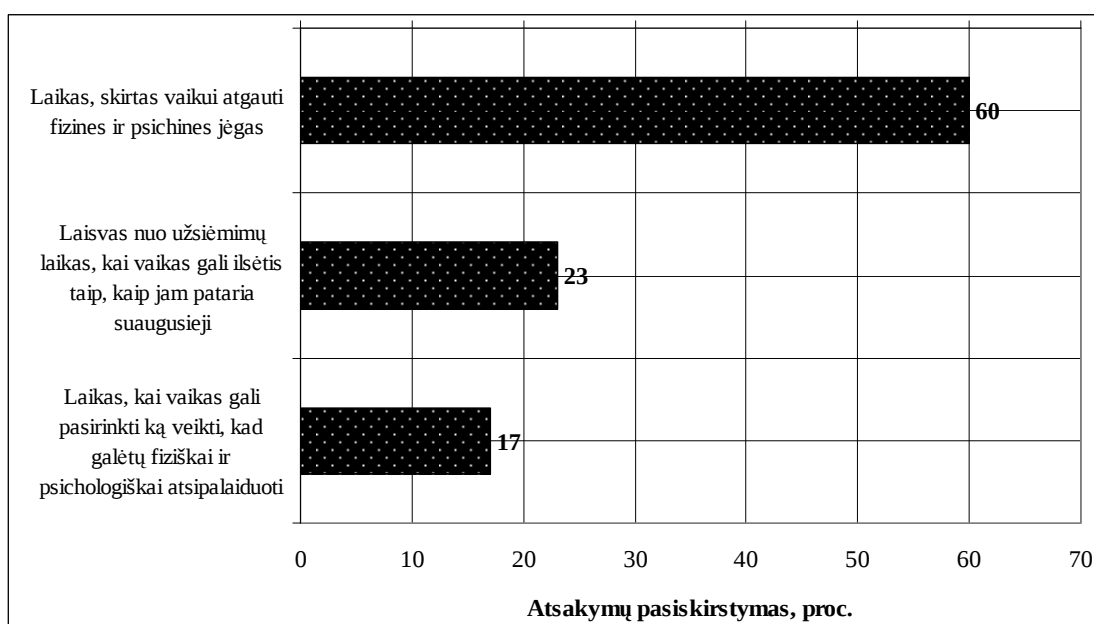
2.4. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

Tiriant, kaip įgyvendinamos 10-12 m. vaikų teisės į laisvalaikį ir poilsį šeimoje, pirmiausia siekta nustatyti, kaip tėvai supranta vaiko laisvalaikį. Atlikus tyrimą, paaiškėjo, kad dažniausiai vaiko laisvalaikis suprantamas trejopai: kaip *laisvas nuo užsiėmimų (pamokų ruošos ir namų ruošos) laikas* (30 proc.), kaip *laikas, skirtas vaiko poreikiams ir interesams tenkinti* (20 proc.) ir kaip *knygų skaitymas, televizijos žiūrėjimas, pasivaikščiojimai ir pan.* (20 proc.) (2 pav.).

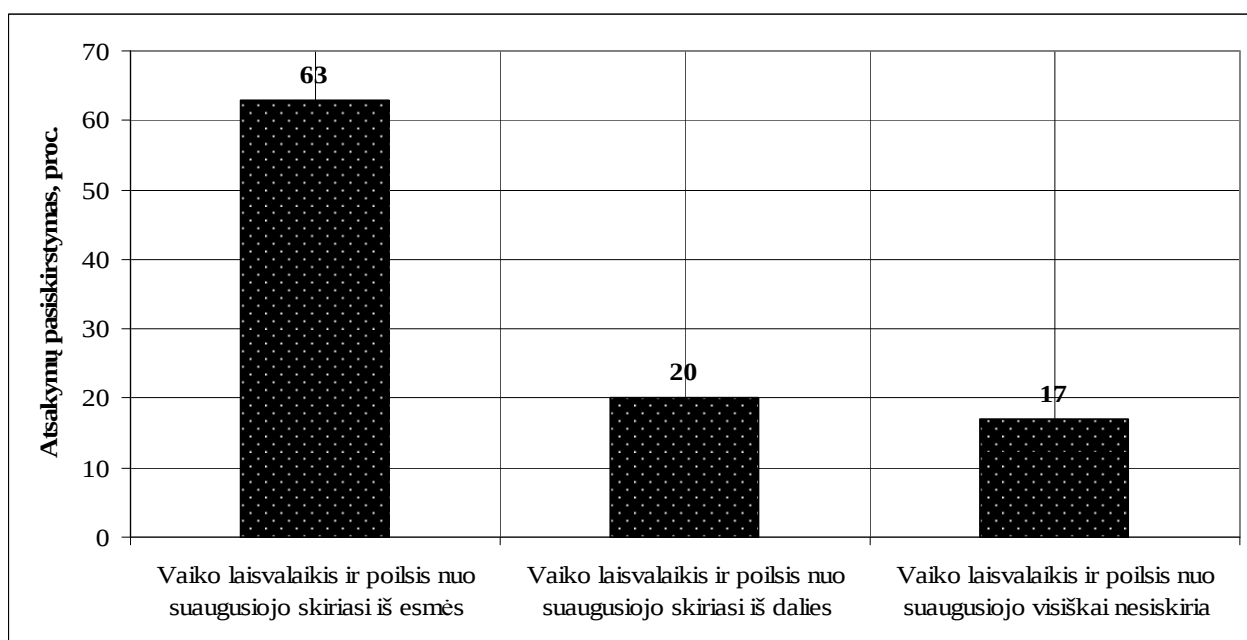
2 pav. Tėvų požiūris į vaiko laisvalaikio sampratą (N=60)

Palyginti retai tyrime buvo akcentuotas *laisvo laiko, kurį vaikas gali leisti kaip nori pats*, (13 proc.) aspektas. Tai rodo, kad tėvai į laisvalaikio sampratą žiūri daugiau paviršutiniškai ir dažniausiai suvokia, kaip laisvą nuo užsiėmimų laiką. Tuo tarpu vaiko poilsis tėvų dažniausiai suprantamas, kaip *laikas, skirtas vaikui atgauti fizinės, psichinės jėgas* (60 proc.) (3 pav.).

3 pav. Tėvų požiūris į vaiko poilsio sampratą (N=60)

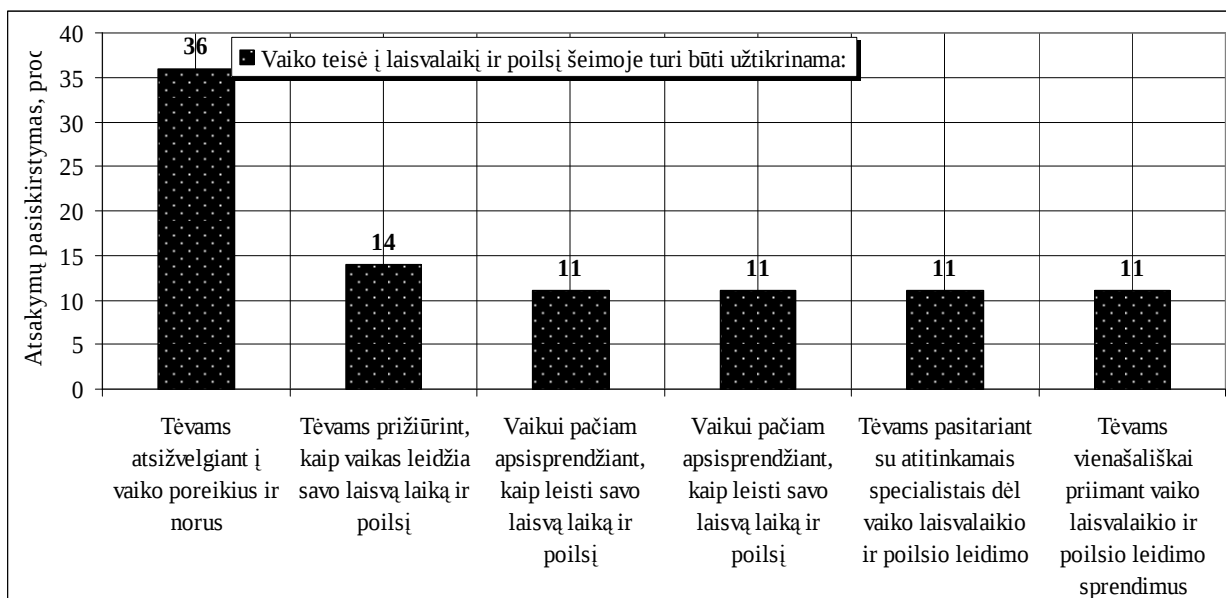
Kaip parodė tyrimas, vaiko poilsio samprata tėvams buvo daug aiškesnė nei vaiko laisvalaikio. Tai galima aiškinti tuo, kad vaiko laisvalaikio samprata yra daugiau apimanti ir siejama ne tiek su vaiko fizinių ir psichinių jėgų atgavimu, kiek su įvairiais laisvalaikio leidimo būdais, kurių pasirinkimas priklauso nuo įvairiausių vaiko kaip asmenybės norų, poreikių ir pomėgių. Nors tėvų nuomonė dėl vaiko laisvalaikio sampratos pasiskirstė gana įvairiai, tiriamųjų požiūris į vaiko laisvalaikio ir poilsio, lyginant su suaugusiojo laisvalaikiu ir poilsiu, skirtumus, buvo vieningesnis (4 pav.).

4 pav. Tėvų požiūris į vaiko laisvalaikio ir poilsio skirtumus nuo suaugusiojo (N=60)

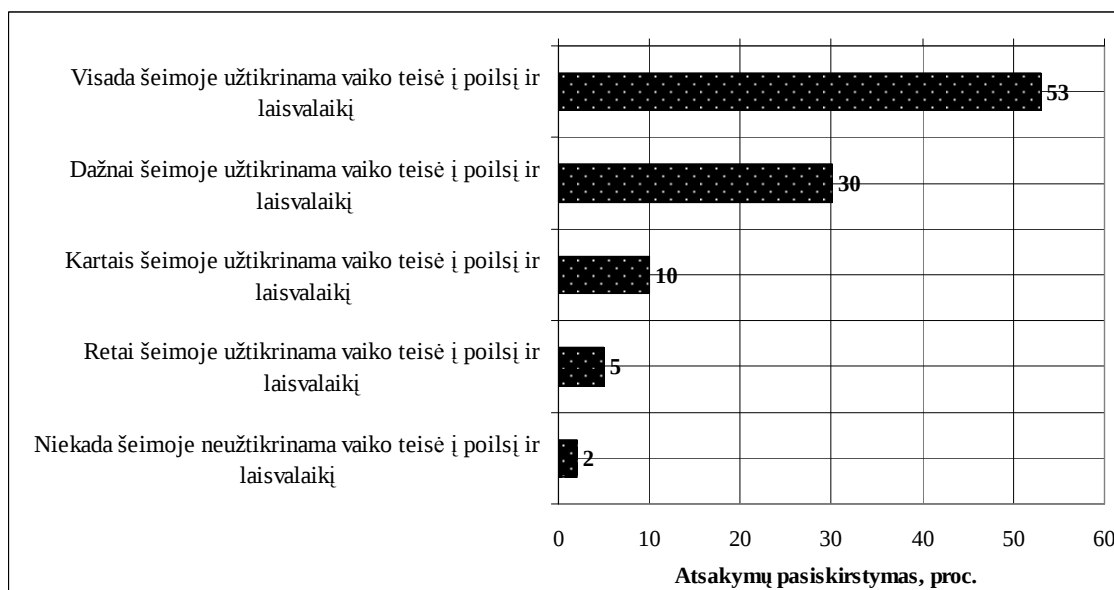
63 proc. apklaustųjų nurodė, kad vaiko laisvalaikis ir poilsis nuo suaugusiojo skiriasi iš esmės. Dar 20 proc. pažymėjo, kad skiriasi iš dalies. Galima teigti, kad dauguma tėvų aiškiai suvokia vaiko laisvalaikio ir poilsio specifiką, supranta, kad tam tikram vaiko amžiaus tarpsniui būdingi specifiniai poreikiai, kuriuos galima tenkinti skirtingais nei suaugusiųjų laisvalaikio ir poilsio leidimo būdais. Kaip parodė teorinė analizė, svarbu, kad vaiko teisė į laisvalaikį ir poilsį būtų sėkmingai užtikrinama šeimoje. Vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas šeimoje gali būti atliekamas įvairiais būdais. Ištyrus tėvų nuomonę, paaiškėjo, kad dažniausiai ši teisė turi būti užtikrinama *tėvams atsižvelgiant į vaiko poreikius ir norus* (36 proc.).

Kitais atvejais tėvų nuomonių pasiskirstymas buvo labai panašus (nuo 11 iki 14 proc.): a) tėvams prižiūrint, kaip vaikas leidžia savo laisvą laiką ir poilsį; b) vaikui pačiam apsisprendžiant, kaip leisti savo laisvą laiką ir poilsį; c) tėvams diskutuojant, aptariant su vaiku dėl jo laisvalaikio ir poilsio leidimo; d) tėvams pasitariant su atitinkamais specialistais dėl vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo; e) tėvams vienašališkai priimant vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo sprendimus (5 pav.).

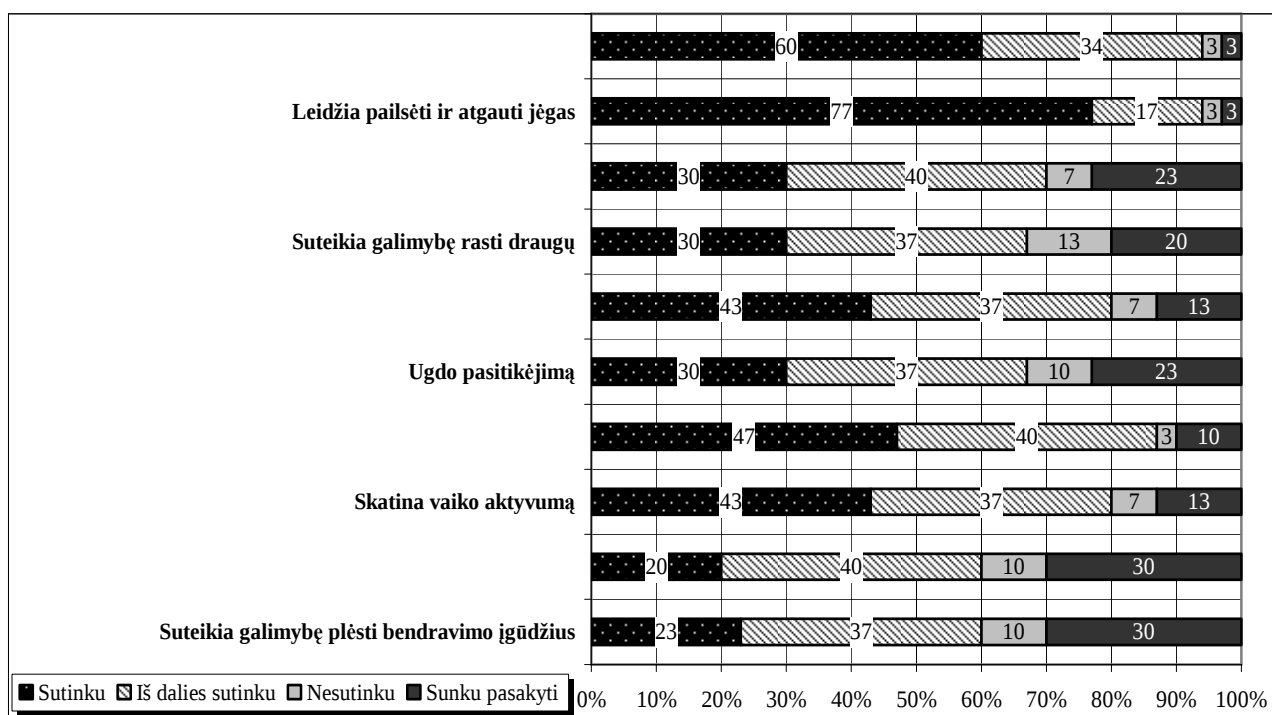
5 pav. Tėvų požiūris į vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį šeimoje galimus užtikrinimo būdus(N=60)

Apibendrinant šį tyrimo aspektą, galima teigti, kad vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas šeimoje daugiausiai buvo siejamas su tėvų atsižvelgimu į vaiko poreikius ir norus. Šis požiūris yra objektyvus ir teisingas, nes parodo vaiko laisvalaikio ir poilsio, orientuoto į jo poreikių tenkinimą, svarbą. Kita vertus, tyrime buvo per mažai akcentuojama *pačių vaikų teisė apsispręsti, kaip jiems leisti laisvą laiką ir poilsį* (11 proc.). Šiek tiek dažniau buvo akcentuojamas *tėvų priežiūros, kaip vaikui leisti savo laisvą laiką ir poilsį*, aspektas (14 proc.). Taigi galima teigti, kad tėvai iš dalies nuvertino paties vaiko dalyvavimo svarbą, užtikrinant jo teisės į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimą šeimoje. Taip pat paaiškėjo, kad daugiau nei pusė (53 proc.) respondentų teigimu, *šeimoje visada užtikrinama vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį* (6 pav.).

6 pav. Tėvų požiūris į vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimą šeimoje (N=60)

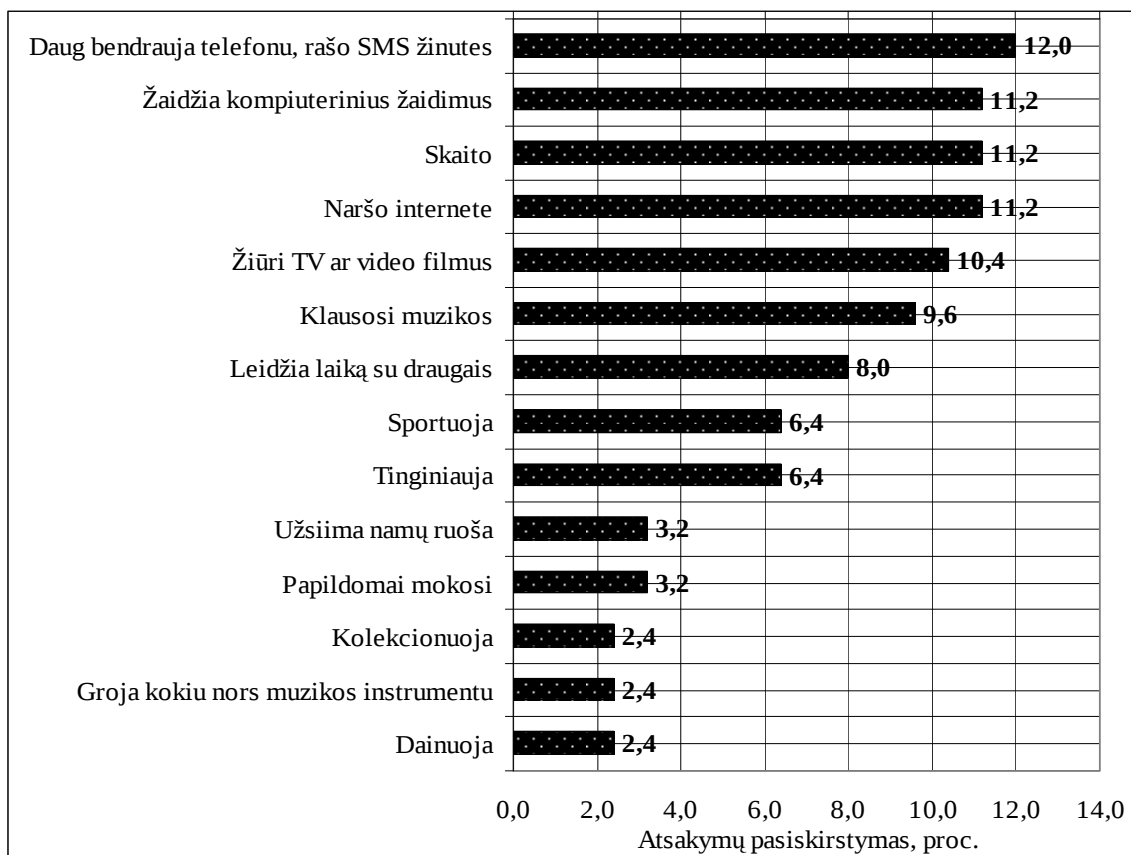
30 proc. respondentų nurodė, kad vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį šeimoje užtikrinama dažnai, 10 proc. – kad kartais, 5 proc. – kad retai ir tik 2 proc. – kad niekada. Galima daryti išvadą, kad dauguma tėvų mano, kad jų vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį šeimoje užtikrinama visada arba dažnai (viso taip manė 83 proc. apklaustųjų). Viena vertus, tai teigiamas dalykas, nes rodo, kad tėvams rūpi vaiko teisės į poilsį ir laisvalaikį užtikrinamas ir ši teisė gana dažnai yra užtikrinama. Kita vertus, šis atsakymo aspektas yra subjektyvus, nes parodo tėvų, o ne vaikų nuomonę. Vadinas, jeigu daugumai tėvų atrodo, kad vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį šeimoje užtikrinama visada, nebūtinai taip gali atrodyti ir daugumai vaikų. Tyrimo metu tėvų buvo klausama dėl laisvalaikio ir poilsio teikiamos naudos vaikui. Respondentai galėjo pasirinkti keturis atsakymų variantus: sutinku, iš dalies sutinku, nesutinku ir sunku pasakyti. Atsakymų pasiskirstymas atspindi 7 paveiksle.

7 pav. Tėvų požiūris į laisvalaikio ir poilsio teikiamą naudą vaikui (N=60)

Atlikus tyrimą, paaiškėjo, kad atitinkamai 77 proc. ir 60 proc. tiriamųjų visiškai sutiko su tuo, kad *poilsis leidžia vaikui pailsėti ir atgauti jėgas*, taip pat, kad *poilsis leidžia vaikui pasirinkti ką veikti, kad jam būtų galima fiziškai ir psichologiškai atsipalaiduoti*. Šiuo požiūriu galima teigti, kad tėvai aiškiai suvokė poilsio teikiamą naudą vaikui. Nemaža dalis tiriamųjų visiškai sutiko su, kad vaiko laisvalaikis ir poilsis *plėtoja kūrybiškumą* (47 proc.), *skatina aktyvumą* (43 proc.), *suteikia galimybę vaikui dalyvauti, išreikšti save* (43 proc.). Galima akcentuoti, kad dauguma tėvų pakankamai gerai suvokė ne tik poilsio, bet ir laisvalaikio teikiamą naudą vaikui. Taigi, daugumos tiriamųjų požiūriu, laisvalaikio ir poilsio nauda labiausiai sietina su vaiko jėgų atgavimu ir atsipalaidavimu (daugiau poilsio atžvilgiu), vaiko kūrybiškumo, aktyvumo, galimybės išreikšti save skatinimu (daugiau laisvalaikio atžvilgiu).

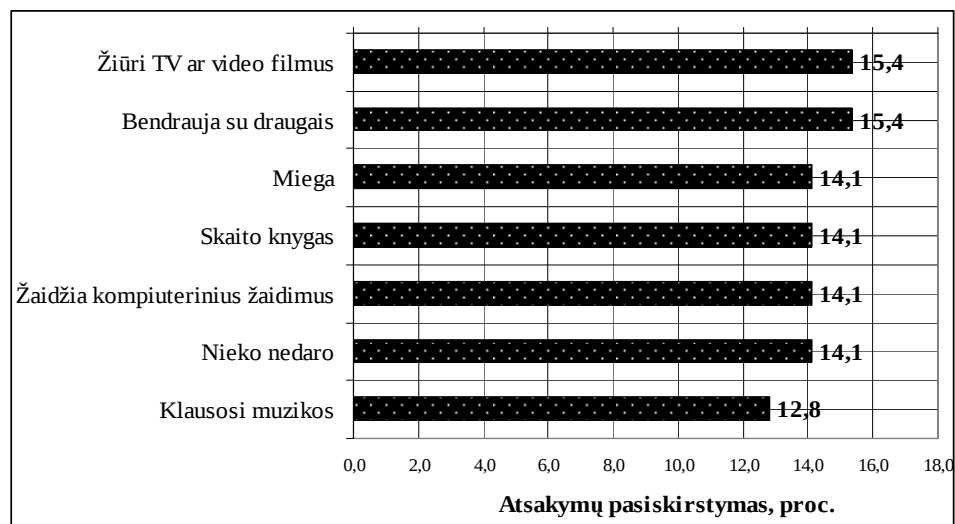
Tėvų taip pat buvo klausiama, ką jų vaikas veikia namuose laisvalaikiu. Respondentai galėjo pasirinkti kelis atsakymo variantus. Vėliau šie atsakymai buvo susumuoti ir išvestas jų bendras procentinis pasiskirstymas (8 pav.).

8 pav. Tėvų požiūris į vaikų laisvalaikio leidimo būdus (N=60)

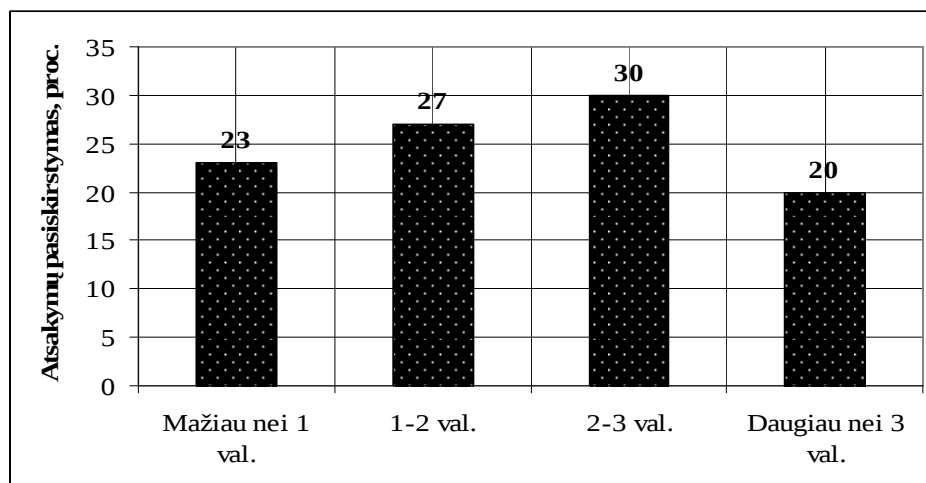
Atlikus tyrimo duomenų analizę, paaiškėjo, kad dažniausiai vaikai savo laisvalaikį leidžia taip: *daug bendrauja telefonu, rašo SMS žinutes* (12 proc.), *žaidžia kompiuterinius žaidimus* (11,2 proc.), *skaito* (11,2 proc.), *naršo internete* (11,2 proc.), *žiūri TV ar video filmus* (10,4 proc.), *klausosi muzikos* (9,6 proc.), *leidžia laiką su draugais* (8 proc.). Negalima teigti, kad šie laisvalaikio leidimo būdai yra vaikui gerai ar blogi. Svarbu, kad jie tenkintų vaiko poreikius ir kad būtų užtikrinama vaiko teisė į norimų ir, kas itin aktualu, tinkamų laisvalaikio leidimo būdų pasirinkimą ir užtikrinimą šeimoje. Apibendrinant šį tyrimo aspektą, galima teigti, kad, tėvų nuomone, jų vaikai savo laisvalaikį praleidžia pakankamai įvairiai. Viena vertus, tai gerai, nes užtikrinamas įvairus laisvalaikio leidimas (tiek aktyvus, tiek pasyvus). Kita vertus, vaiko laisvalaikio leidimas per daug siejamas su šiuolaikinėmis informacinėmis technologijoms (mobiliaisiais telefonais, kompiuteriais ir internetu). Nors su jomis susiję laisvalaikio leidimo būdai yra populiariausi daugelio vaikų tarpe, tačiau nebūtinai jie yra patys geriausi.

Tyrimo metu tėvų buvo klausiama ne tik, ką jų vaikas veikia namuose laisvalaikiu, bet ir kaip ilsisi. Šiuo atveju respondentai taip pat galėjo pasirinkti kelis atsakymo variantus. Vėliau gauti atsakymai buvo susumuoti ir išvestas jų bendras procentinis pasiskirstymas (9 pav.).

9 pav. Tėvų požiūris į vaikų poilsio būdus (N=60)

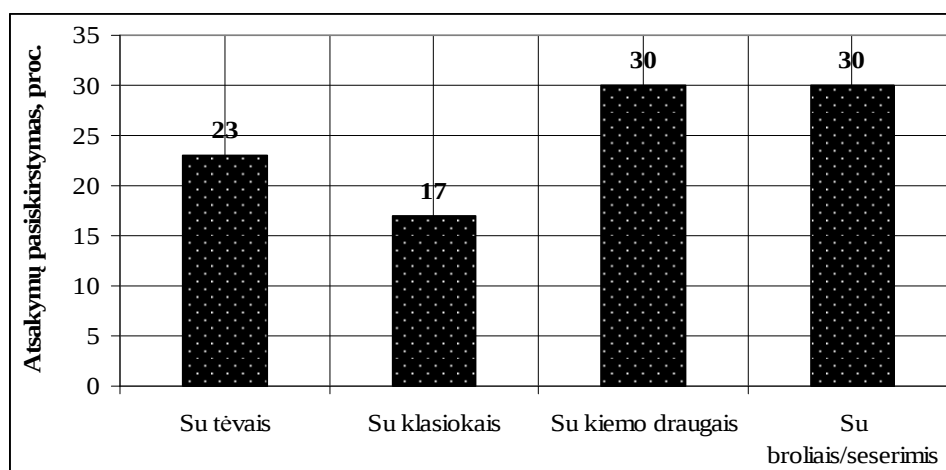
Vaikai poilsį dažniausiai derina su laisvalaikio leidimu, kurio metu *žiūri TV ar video filmus* (15,4 proc.), *bendrauja su draugais* (15,4 proc.) ir kt. Taip pat vaikai ilsisi *miegodami* (14,1 proc.) arba tiesiog *nieko nedarydami* (14,1 proc.). Galima teigti, kad, tėvų nuomone, jų vaikai ilsisi įvairiai, dažniausiai poilsis derinamas su laisvalaikio leidimu. Aktyvus ar pasyvus laisvalaikio leidimas, miegas arba nieko nedarymas leidžia vaikams atgauti fizines ir psichines jėgas, atsipalaiduoti. Tyrimas parodė, kad 10-12 metų vaikai dažniausiai turi 2-3 valandas (30 proc.) arba 1-2 valandas (27 proc.) poilsio ir laisvalaikio per dieną (10 pav.).

10 pav. Tėvų požiūris į vaikų skiriamą laiką laisvalaikiui ir poilsui per dieną (N=60)

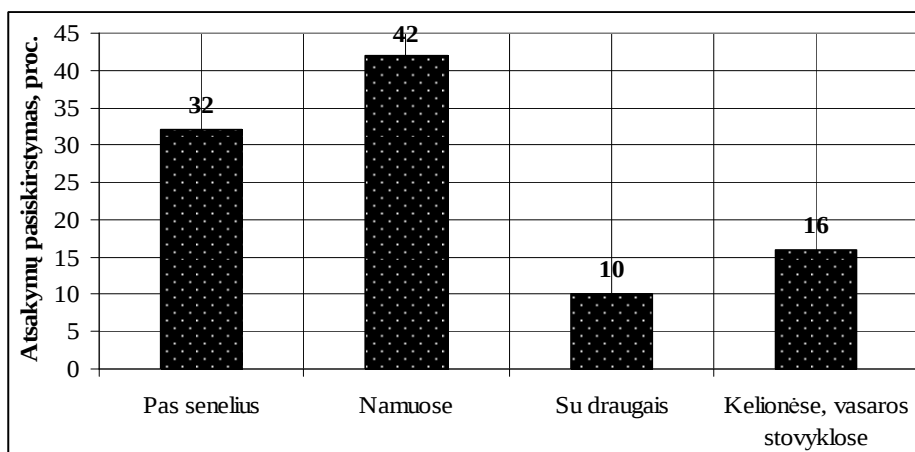
Tikėtina, kad šio laiko vaikams užtenka atgauti jėgas, įdomiai leisti laisvalaikį. Kita vertus, dalis vaikų, tėvų nuomone, yra pakankamai užimti – jie turi mažiau nei 1 valandą poilsio ir laisvalaikio per dieną. Nors didelis šių vaikų užimtumas užtikrina įvairų laisvalaikio leidimą (dažniausiai neformalųjį ugdymą), tačiau vaikams gali kilti problemų dėl nepakankamo laiko poilsui. Atlikus tyrimą, taip pat paaiškėjo, kad dažniausiai 10-12 metų vaikai laisvalaikį leidžia su kiemo draugais (30 proc.) arba broliais ir/ar seserimis (30 proc.) (11 pav.). Visgi galima daryti

išvadą, kad vaikai laisvą laiką leidžia pakankamai įvairiai – ne tik su kiemo draugais ir broliais/seserimis, bet ir tėvais bei klasiokais.

11 pav. Tėvų požiūris į vaikų laisvalaikio leidimo formas (N=60)

Tyrimo duomenimis, dažniausiai vaikai vasaros atostogas leidžia *namuose* (42 proc.), pakankamai dažnai – ir *pas senelius* (32 proc.). Kitos vasaros atostogų leidimo formos yra mažiau populiaros – *kelionėse, vasaros stovyklose* (16 proc.) ir *su draugais* (10 proc.) (12 pav.).

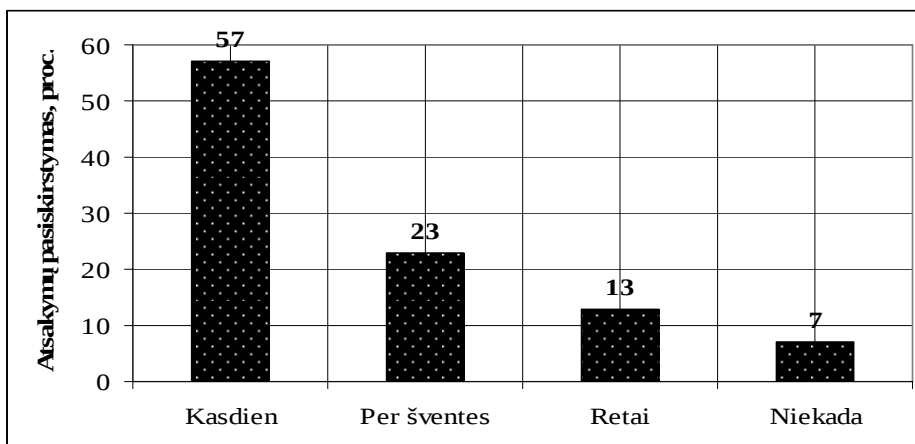

12 pav. Tėvų požiūris į vaikų vasaros atostogų leidimo formas (N=60)

Atlikus tėvų požiūrio į vaikų vasaros atostogų leidimo formas analizę, galima daryti prielaidą, kad dalis tėvų dėl materialinių ar kitų priežasčių negali savo vaikams pasiūlyti įvairesnių vasaros laisvalaikio leidimo formų (pvz., kelionių, vasaros stovyklų), dėl to nemaža dalis vaikų savo vasaros atostogas leidžia namuose. Tokiu būdu prarandama galimybė vaikams plėsti akiratį ir tobulinti įgūdžius (bendravimo, keliavimo ir kt.). Visgi manytina, kad nemažos dalies vaikų vasaros atostogų leidimas namuose yra įtakojamas objektyvių ir subjektyvių priežasčių – vaikai leidžia vasaros atostogas namuose ne todėl, kad to nori tėvai, bet todėl, kad daugelis jų negali išleisti vaikų į keliones, vasaros stovyklas, arba galbūt to nenori patys vaikai ir pan. Tokiu atveju bene dažniausiai liekanti alternatyva – vasaros atostogų leidimas pas senelius.

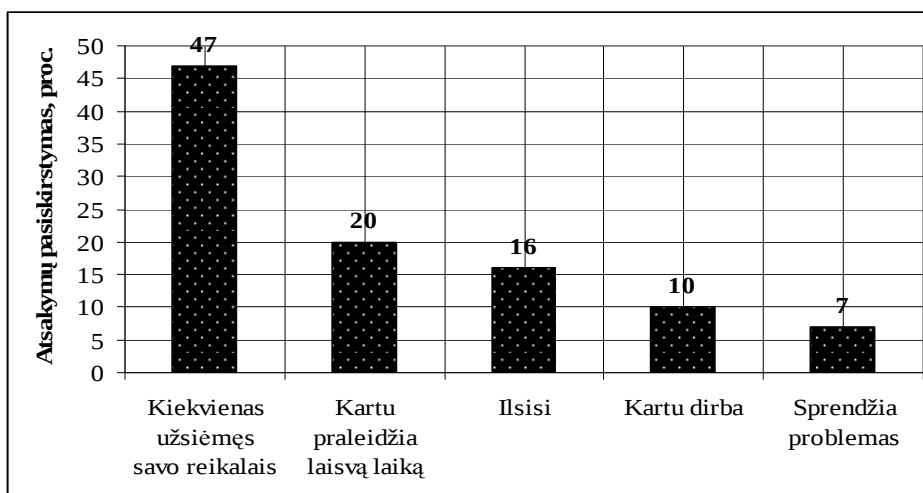
Kadangi tyrimo objektas susijęs su vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimu šeimoje, tyrimo metu buvo svarbu įsigilinti į šeimos aspektą. Ištyrus respondentų atsakymus, paaiškėjo,

kad dažniausiai namuose šeima susirenka kartu kasdien (57 proc.), kiek rečiau – per šventes (23 proc.) (13 pav.). Tai, kaip dažnai susirenka šeima priklauso nuo to, kokią darbą dirba tėvai (pvz., dažnai būna komandiruotėse, dirba užsienyje) arba šeimos sudėties (pilna/nepilna šeima).

13 pav. Tėvų požiūris į buvimą kartu šeimoje (N=60)

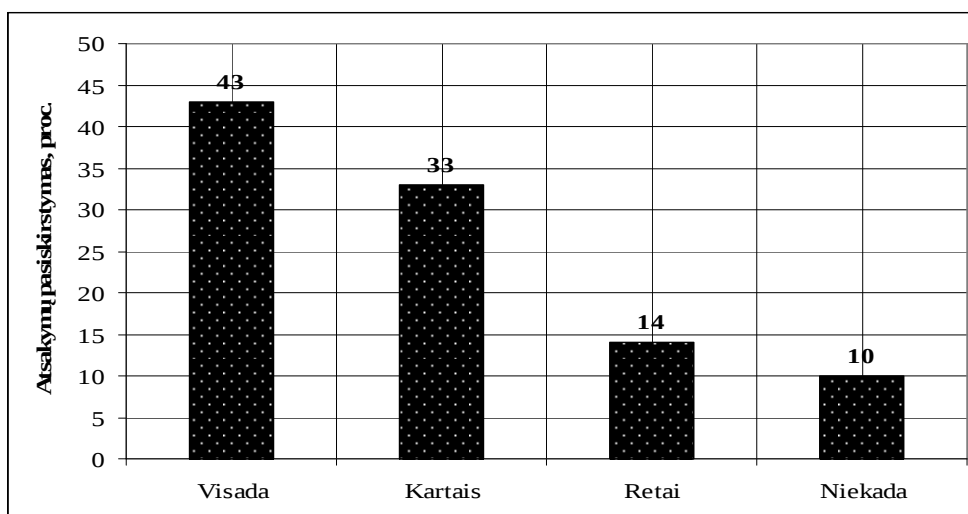
Toliau tiriamųjų buvo klausiama, ką veikia šeima, kai būna kartu. Paaiškėjo, kad dažniausiai kiekvienas šeimos narys būna užsiėmęs savo reikalais (47 proc.). Kartu su vaikais laisvą laiką praleidžia palyginti nedaug – tik 20 proc. tėvų (14 pav.).

14 pav. Tėvų požiūris į šeimos bendrą veiklą visiems susirinkus kartu (N=60)

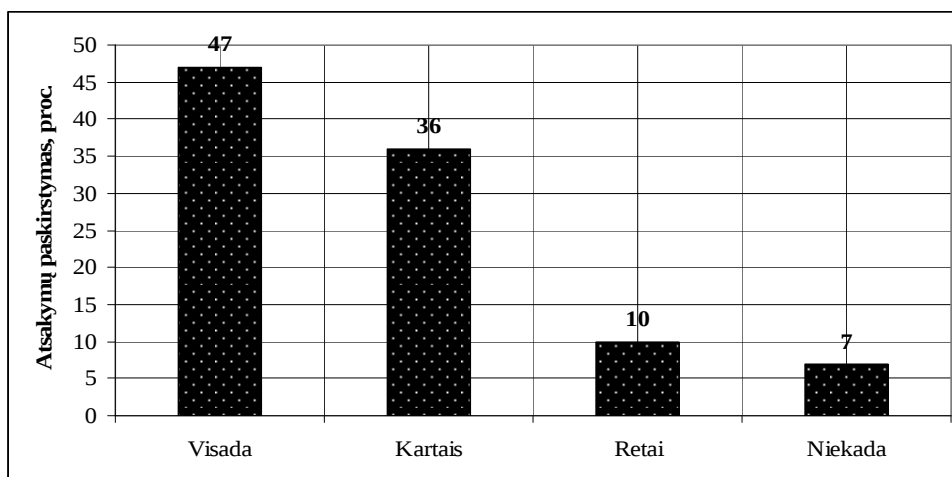
Galima daryti išvadą, kad tėvai su savo vaikais per retai kartu leidžia laisvą laiką. Dažniausiai kiekvienas užsiima tuo, kas jam rūpi arba ką reikia atlikti tam tikru momentu. Per mažas tėvų buvimas su vaikais laisvu laiku gali turėti įtakos jų atitolimui nuo tėvų, netinkamų laisvalaikio būdų pasirinkimui (kai draugaujama su kiemo draugais, darančiais blogą įtaką vaiko elgsenai ar pan.) ir kt. Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad tėvų įtaka vaikų laisvalaikio ir poilsio leidimui yra nemaža. 43 proc. tėvų pažymėjo, kad vaikas *visada* atsižvelgia į tėvų nuomonę pasirinkdamas draugus. Dar 33 proc. nurodė, kad vaikas *kartais* atsižvelgia (15 pav.). Vadinasi, daugelis tėvų aktyviai daro įtaką vaiko draugų pasirinkimui, stengiasi šį procesą

kiek įmanoma labiau prižiūrėti ir nepalikti savieigai, kuri gali turėti neigiamų padarinių tiek pačiam vaikui, tiek tėvams.

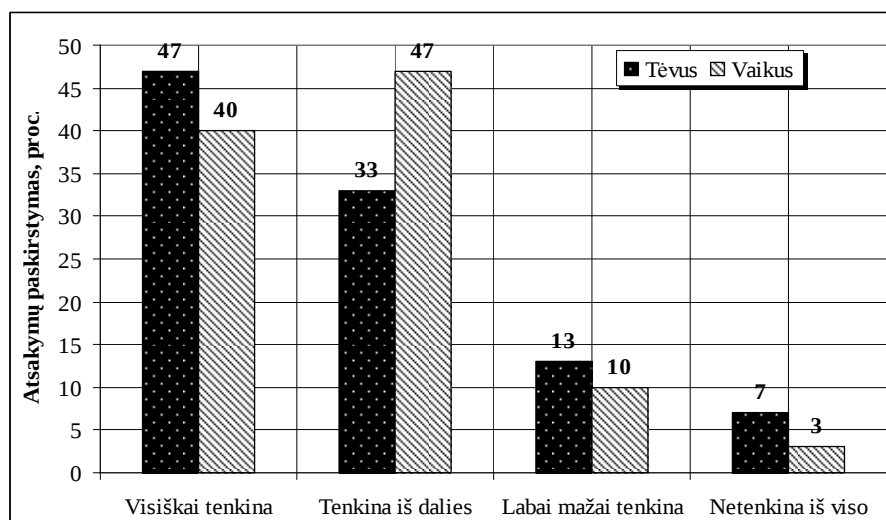
15 pav. Tėvų požiūris į jų nuomonės toleravimą, vaikui pasirenkant draugus (N=60)

Tai, kad tėvų įtaka vaikų laisvalaikio ir poilsio leidimui yra didelė, rodo ir tas faktas, jog beveik pusės apklaustųjų (47 proc.) teigimu, vaikas *visada* paiso tėvų nuomonės dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo. Dar 36 proc. nurodė, kad vaikas *kartais* paiso. Tik 10 proc. nurodė, kad paiso *retai* ir 7 proc. pažymėjo, kad *niekada* nepaiso (16 pav.).

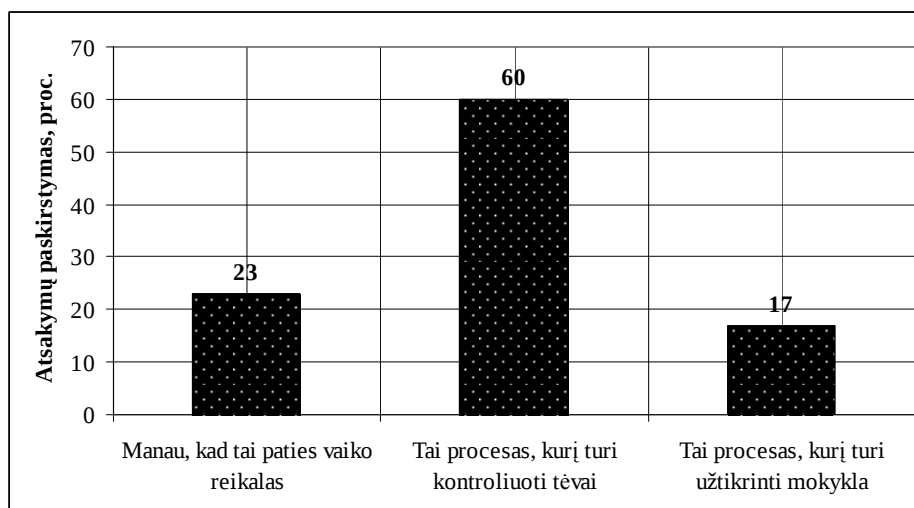
16 pav. Tėvų požiūris į jų nuomonės toleravimą vaikui pasirenkant laisvalaikio ir poilsio leidimo būdus (N=60)

Taigi galima akcentuoti, kad tėvai stengiasi prižiūrėti, kaip vaikas leidžia savo laisvalaikį ir poilsį, jie turi tam tikrą autoritetą šeimoje, todėl vaikai stengiasi į tėvų nuomonę atsižvelgti ir ją toleruoti. Tėvų buvo klausiama, ar juos ir jų vaiką tenkina vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimas. Atlikus tyrimo rezultatų analizę, paaiškėjo, kad daugelio tėvų nuomone, tiek jie patys, tiek vaikai yra patenkinti vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimu. Kad vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimas visiškai tenkina tėvus, teigė 47 proc. respondentų, kad visiškai tenkina vaikus pažymėjo 40 proc. apklausiamųjų. Kad tenkina iš dalies nurodė atitinkamai 33 proc. ir 47 proc. tiriamųjų (17 pav.).

17 pav. Tėvų nuomonė dėl vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo tenkinimo tėvams ir vaikams pasiskirstymas (N=60)

Galima konstatuoti, kad daugelis tėvų yra patenkinti vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimu. Be to, dauguma tėvų mano, kad tuo patenkinti ir jų vaikai. Žinoma, tai subjektyvi tėvų nuomonė. Tai, kad nemaža dalis tėvų yra patenkinti vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimu, nebūtinai reiškia, kad taip gali atrodyti ir jų vaikams. Kitas respondentams užduotas klausimas buvo toks: koks Jūsų požiūris į vaiko laisvalaikį ir poilsį? Gavus tiriamųjų atsakymus, paaiškėjo, kad daugelis tėvų (60 proc.) mano, kad vaiko laisvalaikis ir poilsis – *tai procesas, kurį turi kontroliuoti tėvai*. 23 proc. tiriamųjų nurodė, kad *tai paties vaiko reikalas*. Dar 17 proc. respondentų pažymėjo, kad *tai procesas, kurį turi užtikrinti mokykla* (18 pav.).

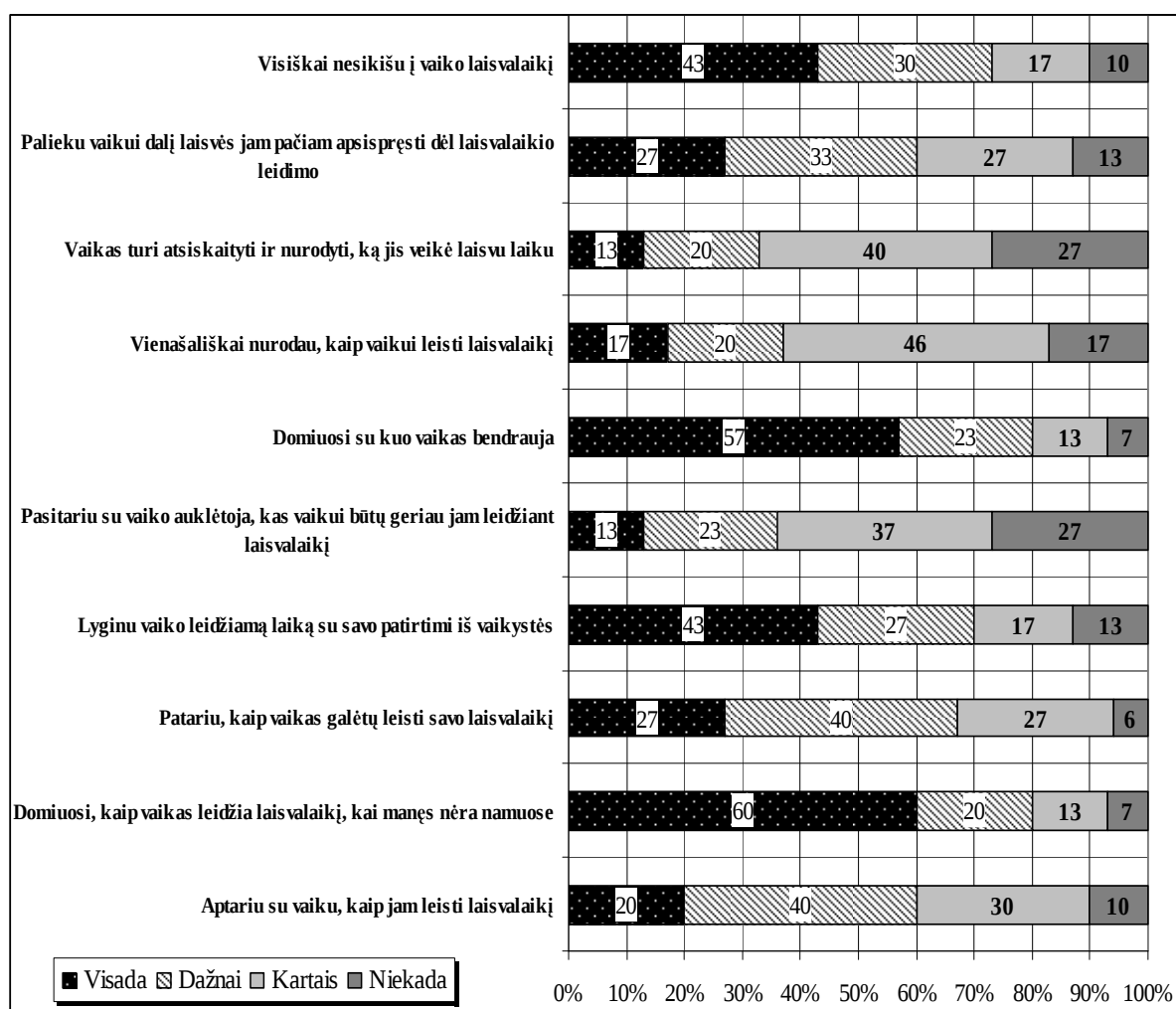

18 pav. Tėvų požiūris į vaiko laisvalaikio ir poilsio užtikrinimo svarbą (N=60)

Viena vertus, tai, kad tėvai kontroliuoja vaikų laisvalaikio ir poilsio leidimą, yra geras aspektas. Tokiu būdu stengiamasi išvengti negatyvių vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo pasekmių. Kita vertus, per didelė ir pernelyg griežta kontrolė nebūtinai pasiteisina. 10-12 metų vaikai vis daugiau laisvo laiko ima leisti be suaugusiųjų, todėl turi būti atsakingi už savo pasirinkimus laisvalaikiu. Daugelis tėvų, kaip rodo tyrimas, to nesupranta. Labai nedaugelis jų

linkę laisvalaikio ir poilsio leidimo pasirinkimus perleisti vaikams. Dalis šių atsakomybę nori atiduoti mokyklai. Galima daryti išvadą, kad daugelis tėvų nesuvokia, kad už savo laisvalaikio ir poilsio leidimą yra atsakingi ir jų vaikai, gebantys priimti savo pasirinkimus. Iš dalies tai gali turėti neigiamos įtakos vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimui šeimoje. To priežastis – vaiko poreikių ignoravimas, tėvų valios primetimas, kuri nebūtinai sutampa su vaiko poreikiais ir norais, būdingais 10-12 metų amžiaus tarpsniui.

Kiekybiniu tyrimu nustatyta, kaip tėvai bendradarbiauja su vaiku planuojant jo laisvalaikį ir poilsį. Paaiškėjo, kad dažniausiai tėvai *domisi, kaip vaikas leidžia laisvalaikį, kai tėvų nėra namuose* (kad visada taip daro, teigė 60 proc. tiriamųjų), taip pat *domisi su kuo vaikas bendrauja* (57 proc.), *kišasi į vaiko laisvalaikį* (43 proc.) ir *lygina vaiko leidžiamą laiką su savo patirtimi iš vaikystės* (43 proc.) (19 pav.).

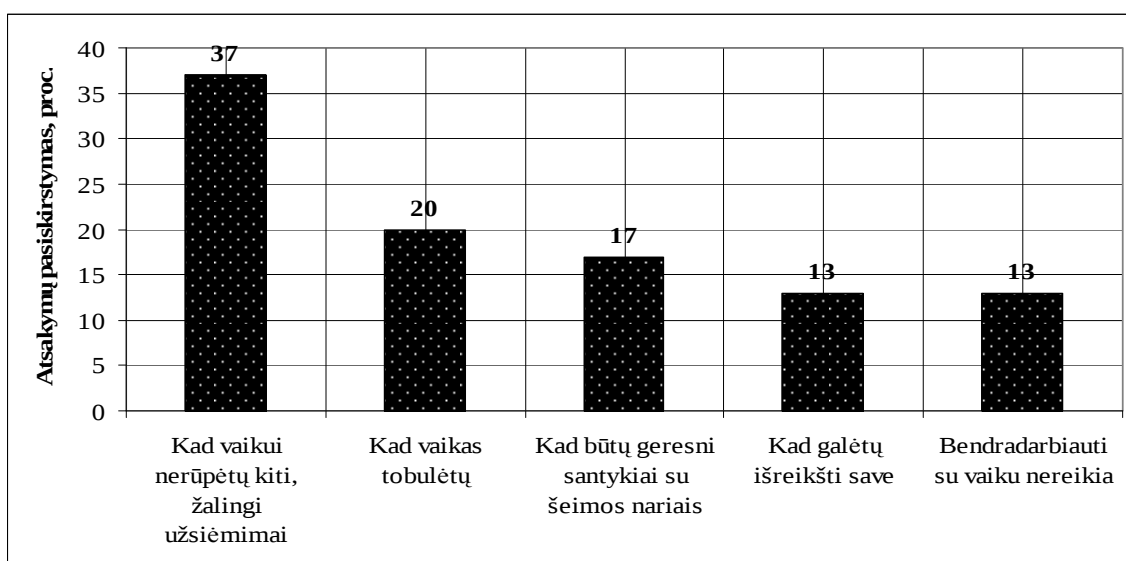

19 pav. Tėvų požiūris į bendradarbiavimą su vaikais planuojant jų laisvalaikį ir poilsį (N=60)

Kaip matyti, tėvų bendradarbiavimas su vaiku planuojant jo laisvalaikį ir poilsį, daugiausia apsiriboja subjektyvia respondentų patirtimi, domėjimusi, kaip vaikas ir su kuo leidžia savo laisvalaikį. Toks tėvų bendradarbiavimas su vaiku planuojant jo laisvalaikį ir poilsį nėra labai efektyvus, nes trūksta artimesnio tėvų kontakto su vaiku. Jau anksčiau tyrimu buvo nustatyta,

kad dažniausiai vaiko teisė į laisvalaikį ir poilsį šeimoje, respondentų nuomone, turi būti užtikrinama *tėvams atsižvelgiant į vaiko poreikius ir norus* (36 proc.). Visgi tyrimas parodė, kad tėvams sudėtinga atsižvelgti į vaiko poreikius, jeigu nėra artimo ir betarpiško abipusio kontakto. Tyrimo duomenimis, *tėvai per retai aptaria su vaiku, kaip jam leisti laisvalaikį ir poilsį* (30 proc.). *Kartais tėvai vienašališkai nurodo, kaip vaikui leisti laisvalaikį* (40 proc.). Be to, *per mažai palieka vaikui laisvės pačiam apsispręsti dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo* (ši teisė dažniausiai suteikiama tik kartais – 40 proc. atveju). Darytina išvada, kad tėvai pernelyg dažnai ignoruoja vaikų teisę patiems apsispręsti dėl savo laisvalaikio ir poilsio leidimo, o kišimąsi į vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą grindžia asmenine, tačiau subjektyvia ir nebūtinai vaikui tinkančia patirtimi iš savo vaikystės. Šiuo požiūriu galima teigti, kad tėvų bendradarbiavimas su vaiku planuojant jo laisvalaikį ir poilsį dažnai būna vienakryptis. Tai mažina vaiko laisvalaikio ir poilsio, geriausiai užtikrinančio jo poreikių ir norų tenkinimą, efektyvumą.

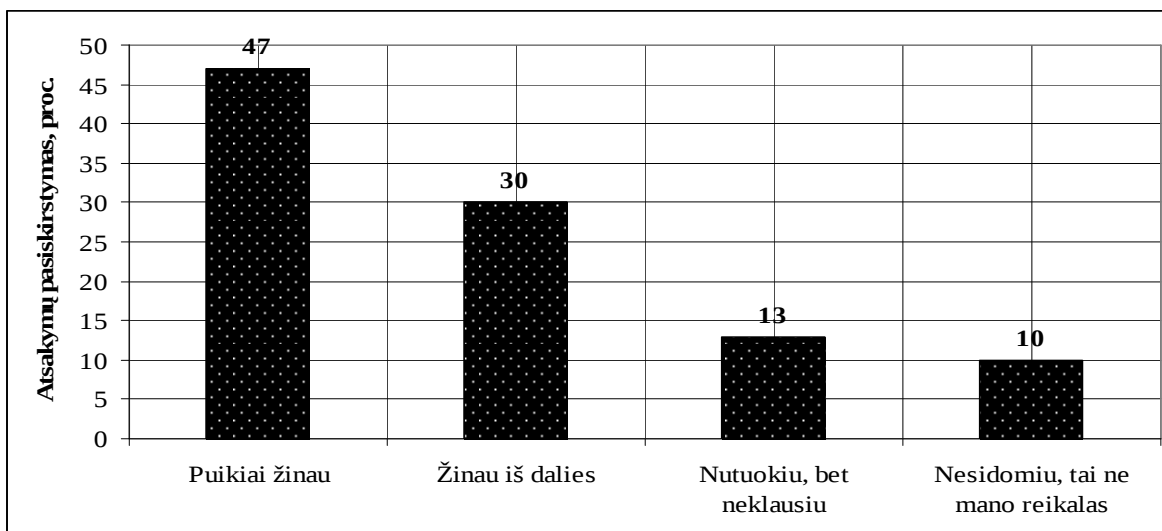
Tyrimo metu tėvų teirautasi, kodėl, jų manymu, reikia bendradarbiauti su vaiku planuojant jo laisvalaikį ir poilsį. Tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma respondentų akcentuoja prevencinį laisvalaikio ir poilsio aspektą – kad vaikui nerūpėtų kiti, žalingi užsiėmimai pažymėjo 37 proc. tiriamųjų (20 pav.).

20 pav. Tėvų požiūris į bendradarbiavimą su vaikais planuojant jų laisvalaikį ir poilsį priešais (N=60)

Vaiko tobulėjimo, geresnių santykių su šeimos nariais, vaikų saviraiškos aspektai tėvų akcentuojami buvo daug rečiau (nuo 13 iki 20 proc.). Galima teigti, kad tėvai pernelyg akcentuoja bendradarbiavimo su vaikais planuojant jų laisvalaikį ir poilsį prevencinį aspektą, pamiršdami, jog laisvalaikio metu vaikui labai svarbu save išreikšti ir tobulėti.

Paskutinis klausimas, skirtas ištirti tėvų nuomonę, buvo toks: ar tėvai žino, kaip jų vaikas norėtų leisti laisvalaikį ir poilsį? Atlikus tyrimo rezultatų analizę, paaiškėjo, kad beveik pusė tėvų buvo įsitikinę, jog jie *puikiai* žino, kaip jų vaikas norėtų leisti laisvalaikį ir poilsį (21 pav.).

21 pav. Tėvų požiūris į vaiko laisvalaikio ir poilsio poreikių žinojimą (N=60)

Trečdalis apklaustųjų (30 proc.) nurodė, kad iš *dalies* žino, kaip jų vaikas norėtų leisti laisvalaikį ir poilsį. Galima daryti išvadą, kad dauguma tėvų arba puikiai, arba bent iš dalies žino, kaip jų vaikas norėtų leisti laisvalaikį ir poilsį. Šiuo požiūriu galima teikti dvi prielaidas. Visų pirma, tėvai mano, kad, žinodami, jog gerai supranta, kaip jų vaikas norėtų leisti laisvalaikį ir poilsį, jie sėkmingai tenkina vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo poreikius. Kita vertus, tai, kad tėvai mano, jog žino, kaip jų vaikas norėtų leisti laisvalaikį ir poilsį, dar nereiškia, kad jie iš tikrųjų suvokia realius vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo poreikius. Kitaip sakant, tai gali būti nebūtinai žinojimas, o greičiau – įsitikinimas.

Pažymėtina, kad tėvai, norėdami tikrai užtikrinti vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo poreikius bei norus, turėtų palaikyti su vaiku konstruktyvų dialogą, paremtą abipusiu ir grįžtamuju ryšiu. Taip pat jie privalo palikti vaikui laisvės pačiam pasirinkti laisvalaikio ir poilsio leidimo būdus, kad jis jaustų didesnę atsakomybę už savo veiksmus. Žinoma, vaiko laisvalaikio ir poilsio būdų pasirinkimo procesas turi būti tėvų prižiūrimas, tačiau priežiūrai atlikti nebūtina taikyti griežtą kontrolę, o, kaip minėta, reikėtų palaikyti grįžtamąjį ryšį per konstruktyvų dialogą – tai reiškia bendradarbiauti.

2.5. Kokybinio ir kiekybinio tyrimų rezultatų lyginamoji analizė

Atlikus kokybinį tyrimą, paaiškėjo, kad laisvalaikis vaikų suprantamas dvejopai: 1) kaip užsiėmimas mėgiama veikla arba 2) kaip laisvas nuo pamokų ir namų ruošos laikas. Atlikus kiekybinį tyrimą, nustatyta, kad vaiko laisvalaikis tėvų suprantamas trejopai: 1) kaip laisvas nuo užsiėmimų laikas, 2) kaip laikas, skirtas vaiko poreikiams ir interesams tenkinti ir 3) kaip knygų skaitymas, televizijos žiūrėjimas, pasivaikščiojimai ir pan. Poilsis vaikų suprantamas trejopai: 1) dažniausiai kaip ilsėjimasis nuo mokslo ir darbų, 2) kaip nieko neveikimas arba 3) kaip užsiėmimas mėgiama veikla. Vaiko poilsis tėvų dažniausiai suprantamas, kaip laikas, skirtas

vaikui atgauti fizines, psichines jėgas. Galima teigti, kad **tiek vaikai, tiek tėvai laisvalaikį ir poilsį apibūdina panašiai**. Vaikai, apibūdindami savo teises, labiausiai akcentavo teisę būti neskriaudžiamais, saugiams, suprastiems tėvų, turintiems teisę į mokslą ir medicininę pagalbą, žodžio laisvę. Tėvai laikėsi nuostatos, kad vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas šeimoje yra siejamas su tėvų atsižvelgimu į vaiko poreikius ir norus.

Tiek kokybiniu, tiek kiekybiniu tyrimu nustatyta, kad **10-12 metų vaikai gana įvairiai leidžia poilsį ir laisvalaikį – tiek pasyviai, tiek aktyviai**. Dažniausiai poilsio leidimo formos derinamos su laisvalaikio leidimu. Taip pasiekiamas dvigubas efektas: ir pailsima, ir užsimama mėgstama veikla. Atlikus kokybinio tyrimo rezultatų analizę, paaiškėjo, kad dažniausiai vaikų turimas laikas laisvalaikiui ir poilsiui sudaro nuo 2 iki 5 valandų. Kiekybinis tyrimas parodė, kad 10-12 metų vaikai dažniausiai turi 2-3 valandas (30 proc.) arba 1-2 valandas (27 proc.) poilsio ir laisvalaikio per dieną. Nors kokybiniu tyrimu nustatyta, kad beveik visiems vaikams patinka jų poilsio ir laisvalaikio leidimas, tačiau maždaug trečdaliui jų turimo laisvo laiko nepakanka. Tai apsunkina vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimą, nes **dalis vaikų paprasčiausiai neturi pakankamai laisvo laiko**. Mažas laisvo laiko turėjimas iš dalies gali būti susijęs su namų ruošos ir buities darbais. Kokybiniu tyrimu nustatyta, kad beveik visi vaikai namuose yra užimti namų ruošos ir buities darbais. Beveik pusei vaikų atlikti namų ruošos ir buities darbų nepatinka, jie juos atlieka daugiau iš pareigos ar siekdami pagelbėti tėvams (daugiausiai mamai). Kitai daliai vaikų namų ruošos ir buities darbai yra laiko leidimo būdas. Šiems vaikams namų ruošos ir buities darbų atlikimas patinka ir veikia kaip savotiškas laisvalaikio atitikmuo.

Kiekybinio tyrimo duomenimis, dažniausiai vaikai vasaros atostogas leidžia namuose (42 proc.), pakankamai dažnai – ir pas senelius (32 proc.). Kitos vasaros atostogų leidimo formos yra mažiau populiarios – kelionėse, vasaros stovyklose ir su draugais. Šie rezultatai iš dalies prieštaraus kokybinio tyrimo duomenimis. Atlikus kokybinio tyrimo rezultatų analizę, paaiškėjo, kad **10-12 metų vaikai dažniausiai vasaros atostogas leidžia aktyviai (t.y. ne namuose)**. Toks vasaros atostogų leidimas tenkina vaikų poreikius, be to, paįvairina laisvalaikio leidimą.

Kokybiniu tyrimu identifikuota, kad **10-12 metų vaikai su šeimos nariais laisvalaikį leidžia dažniau pasyviau, nei aktyviau**. Tiek pasyvaus, tiek aktyvaus laisvalaikio leidimo su šeimos nariais būdai pilnai tenkina 10-12 metų vaikų poreikius. Kiekybiniu tyrimu nustatyti kiek kitokie tyrimo rezultatai. Paaiškėjo, kad dažniausiai kiekvienas šeimos narys būna užsiėmęs savo reikalais ir laisvalaikis kartu leidžiamas palyginti retai. Tuo tarpu kokybiniame tyrime buvo galima įžvelgti, kad nors visi šeimos nariai susirenka kartu dažniausiai tik savaitgaliais, bet jie visi kartu gana aktyviai leidžia laiką.

Labiausiai išryškėjo skirtumai ties tėvų įtakos vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimui aspektu. Kokybiniu tyrimu nustatyta, kad 10-12 metų vaikai dažniausiai planuoja ir įgyvendina

savo laisvalaikį bei poilsį patys, kartais dar atsižvelgia į tėvų nurodymus. Tuo tarpu kiekybiniame tyrime daugelis tėvų (60 proc.) buvo įsitikinę, kad vaiko laisvalaikis ir poilsis – tai procesas, kurį turi kontroliuoti tėvai. Šiuo požiūriu daugelis tėvų nesuvokė, kad už savo laisvalaikio ir poilsio leidimą yra atsakingi ir jų vaikai, gebantys priimti savo pasirinkimus. Kokybiniu tyrimu dar nustatyta, kad dauguma vaikų atsižvelgia į tėvų nuomonę pasirinkdami draugus. Kiekybiniame tyrime paaiškėjo panaši situacija: 43 proc. tėvų pažymėjo, kad vaikas visada kreipia dėmesį į tėvų nuomonę pasirinkdamas draugus.

Kiekybiniame tyrime paaiškėjo tas faktas, jog beveik pusės apklaustųjų (47 proc.) teigimu, vaikas visada paiso tėvų nuomonės dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo. Dar 36 proc. nurodė, kad vaikas kartais paiso. Kokybiniu tyrimu identifikuota, kad daugelis tėvų atsižvelgia į vaikų nuomonę dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo, o jų požiūris į vaiko leidžiamą laisvalaikį ir poilsį yra teigiamas. Panašūs rezultatai gauti kiekybiniame tyrime. Kad vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimas visiškai tenkina tėvus, teigė 47 proc. respondentų. Kiekybiniu tyrimu dar nustatyta, kaip tėvai bendradarbiauja su vaiku planuojant jo laisvalaikį ir poilsį. Paaiškėjo, kad dažniausiai tėvai domisi, kaip vaikas leidžia laisvalaikį, kai tėvų nėra namuose (kad visada taip daro, teigė 60 proc. tiriamųjų), taip pat domisi su kuo vaikas bendrauja (57 proc.), kišasi į vaiko laisvalaikį (43 proc.) ir lygina vaiko leidžiamą laiką su savo patirtimi iš vaikystės (43 proc.). Atlikus kokybinio tyrimo rezultatų analizę, paaiškėjo, kad vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo priežiūra tėvų tarpe apsiriboja tik dviem būdais: TV laidų žiūrėjimo ribojimu arba žaidimo kompiuteriu ribojimu. Kiekybinio tyrimo duomenimis, tėvai per retai aptaria su vaiku, kaip jam leisti laisvalaikį ir poilsį. Kartais tėvai vienašališkai nurodo, kaip vaikui leisti laisvalaikį.

Taigi apibendrinant empirinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad vaikų nuomone, dažniausiai jie patys planuoja ir įgyvendina savo laisvalaikį ir poilsį. Daugelis vaikų mano, kad tėvai yra suteikę pakankamai daug laisvės planuoti ir įgyvendinti savo laisvalaikį bei poilsį. Vaikų nuomone, daugelis tėvų į šį procesą kišasi minimaliai ir dažniausiai paiso vaikų nuomonės. Kita vertus, daugelis vaikų taip pat paiso tėvų nuomonės. Kiekybiniu tyrimu ištirta, kad daugelis tėvų mano priešingai – jie yra įsitikinę, kad turi teisę prižiūrėti, kaip vaikas leidžia laisvalaikį ir poilsį. Nemažai tėvų vaikams nurodinėja, kaip leisti laisvalaikį bei poilsį ir vaikai jų klauso. Nežiūrint priešingų nuomonių, nustatytas svarbus faktas – **laisvalaikio ir poilsio leidimas, vaikų ir tėvų nuomone, tenkina vaikų poreikius**. Su tuo sutiko beveik visi kokybinio tyrimo dalyviai (vaikai). Kiekybiniu tyrimo duomenimis, daugiau nei pusė (53 proc.) tėvų nurodė, kad jų šeimoje visada užtikrinama vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį. Dar 30 proc. tėvų akcentavo, kad vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį šeimoje užtikrinama dažnai.

IŠVADOS

Atlikus vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimo šeimoje analizę teoriniu aspektu ir išnagrinėjus vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimo šeimoje empirinio tyrimo rezultatus, galima formuluoti šias darbo **išvadas**:

1. Tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose (Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, Vaiko teisių konvencijoje, LR Konstitucijoje, LR vaiko teisių apsaugos įstatyme) yra aiškiai įtvirtintos vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį. Šiuose dokumentuose išreikšta pozicija, kad šeima yra pagrindinė institucija, užtikrinanti vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimą. Šeima yra ir aplinka, kurioje vaikas leidžia savo laisvalaikį ir poilsį.
2. Pagrindinis bruožas, skiriantis vaikų laisvalaikį nuo suaugusiųjų, pasižymi būtinybe vaikų laisvą laiką derinti su suaugusiųjų užimtumu suaugusiems reikšmingoje veikloje. Vaiko laisvalaikio specifiką atspindi tam tikriems amžiaus tarpsniams būdingi baziniai poreikiai (besiskiriantys nuo suaugusiųjų) ir psichosocialiniai asmenybės vystymosi aspektai. Kad vaiko laisvalaikis ir poilsis būtų prasmingas, būtinos dvi sąlygos: 1) vaikas šeimoje turi būti suvokiamas kaip subjektas, gebantis rinktis laisvalaikio ir poilsio turinį bei formas; 2) tėvai turi padėti ir dalyvauti vaiko laisvalaikio bei poilsio planavime, atsižvelgdami į vaiko norus ir poreikius bei šeimos interesus.
3. Atlikus empirinį tyrimą, paaiškėjo, kad vaikai, apibūdindami savo teises, labiausiai akcentuoja teisę būti neskriaudžiamiems, saugiams, suprastiems tėvų, turintiems teisę į mokslą ir medicininę pagalbą, žodžio laisvę. Tėvai laikėsi nuostatos, kad vaiko teisės į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimas šeimoje yra siejamas su tėvų atsižvelgimu į vaiko poreikius ir norus.
4. Tyrimu nustatyta, kad 10-12 metų vaikai gana įvairiai leidžia poilsį ir laisvalaikį – tiek pasyviai, tiek aktyviai. Dažniausiai poilsio leidimo formos derinamos su laisvalaikio leidimu. Taip pasiekiamas dvigubas efektas: ir pailsima, ir užsiimama mėgstama veikla.
5. Dažniausiai vaikų turimas laikas laisvalaikiui ir poilsiui sudaro nuo 2 iki 5 valandų. Nors kokybiniu tyrimu nustatyta, kad beveik visiems vaikams patinka jų poilsio ir laisvalaikio leidimas, tačiau maždaug trečdaliui jų turimo laisvo laiko nepakanka. Tai apsunkina vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį užtikrinimą, nes dalis vaikų neturi pakankamai laisvo laiko.
6. Dažniausiai vaikai vasaros atostogas leidžia namuose, pakankamai dažnai – ir pas senelius. Kitos vasaros atostogų leidimo formos yra mažiau populiarios – kelionėse, vasaros stovyklose ir su draugais. Šie rezultatai iš dalies prieštarauja kokybinio tyrimo duomenimis, kurie parodė, kad 10-12 metų vaikai dažniausiai vasaros atostogas leidžia aktyviai (t.y. ne namuose). Toks vasaros atostogų leidimas tenkina vaikų poreikius, pajvairina laisvalaikio leidimą.

7. Kokybinio tyrimu identifikuota, kad 10-12 metų vaikai su šeimos nariais laisvalaikį leidžia dažniau pasyviau, nei aktyviau. Tiek pasyvaus, tiek aktyvaus laisvalaikio leidimo su šeimos nariais būdai pilnai tenkina 10-12 metų vaikų poreikius. Kiekybinio tyrimu nustatyti kiek kitokie tyrimo rezultatai – dažniausiai kiekvienas šeimos narys būna užsiėmęs savo reikalais ir laisvalaikis kartu leidžiamas palyginti retai.
8. Kokybinio tyrimu nustatyta, kad 10-12 metų vaikai dažniausiai planuoja ir įgyvendina savo laisvalaikį bei poilsį patys, kartais atsižvelgia į tėvų nurodymus. Tuo tarpu kiekybiniame tyrime daugelis tėvų buvo įsitikinę, kad vaiko laisvalaikis ir poilsis – tai procesas, kurį turi kontroliuoti tėvai. Daugelis tėvų nesuvokia, kad už laisvalaikio, poilsio leidimą yra atsakingi ir jų vaikai, gebantys priimti savo pasirinkimus.
9. Dažniausiai tėvai domisi, kaip vaikas leidžia laisvalaikį, kai tėvų nėra namuose, domisi su kuo vaikas bendrauja, kišasi į vaiko laisvalaikį, lygina vaiko leidžiamą laiką su savo patirtimi iš vaikystės. Vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo priežiūra tėvų tarpe apsiriboja tik dviem būdais: TV laidų žiūrėjimo ribojimu arba žaidimo kompiuteriu ribojimu. Nustatyta, kad tėvai per retai aptaria su vaiku, kaip jam leisti laisvalaikį ir poilsį. Kartais tėvai vienašališkai nurodo, kaip vaikui leisti laisvalaikį.
10. Empiriniu tyrimu nustatytas svarbus faktas – laisvalaikio ir poilsio leidimas, vaikų ir tėvų nuomone, tenkina vaikų poreikius. Su tuo sutiko beveik visi kokybinio tyrimo dalyviai (vaikai). Kiekybinio tyrimo duomenimis, daugiau nei pusė tėvų nurodė, kad jų šeimoje visada užtikrinama vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį. Dar 30 proc. tėvų akcentavo, kad vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį šeimoje užtikrinama dažnai.
11. Atsižvelgiant į empirinio tyrimo faktus, galima konstatuoti, kad tyrimo hipotezė (tikėtina, kad vaiko teisių į laisvalaikį ir poilsį įgyvendinimas šeimoje tenkina vaikų laisvalaikio ir poilsio leidimo poreikius) pasitvirtino iš esmės.

REKOMENDACIJOS

1. Tėvams daugiau suteikti vaikams laisvo laiko ir poilsio, mažiau duodant atlikti namų ruošos darbų ir atsisakant tų būrelių, kurie nelabai reikalingi vaikui.
2. Tėvams vaikus vertinti kaip už laisvalaikio ir poilsio leidimą atsakingus individus, gebančius priimti savo pasirinkimus.
3. Tėvams švelninti vaikų laisvalaikio ir poilsio leidimo kontrolę tose srityse, kuriose ji mažiau reikalinga: daugiau suteikiant laisvės ir erdvės vaikų apsisprendimui dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo turinio bei formų, mažiau kišantis į vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą.
4. Tėvams taikyti griežtesnę vaikų laisvalaikio ir poilsio leidimo kontrolę tose srityse, kurios iš tiesų to reikalauja, nes gali kenkti vaiko pozityviai socializacijai: kontroliuoti su kuo vaikas bendrauja, ką ir kiek žiūri, ką ir kiek žaidžia.
5. Tėvams daugiau bendrauti su vaikais, siekiant išsiaiškinti, kaip jie nori leisti savo laisvalaikį ir poilsį, kartu priimti svarbiausius sprendimus, palaikyti abipusį grįžtamąjį ryšį.
6. Tėvams ir vaikams kuo dažniau leisti laisvalaikį kartu (bent savaitgaliais), derinant aktyvų laisvalaikio leidimą (išvykose, gamtoje, lauko žaidimais ir pan.) su pasyviu (stalo žaidimais, pokalbiais ir pan.).
7. Vaikams dažniau klausti tėvų nuomonės dėl jų laisvalaikio ir poilsio leidimo.
8. Vaikams padėti tėvams atlikti tuos namų ruošos ir buities darbus, kurie vaikus domina, yra jiems patrauklūs ir įdomūs.

LITERATŪRA

1. Adamonienė K. (2000). *Rekreacijos įvadas*. Vilnius, PMRP koordinavimo centras.
2. Braza F., Braza P., Carreras M. R. ir kt. (2007). Behavioral profiles of different types of social status in preschool children: an observational approach. *Social Behavior and Personality*, 35(2), p. 195-212.
3. Černeckienė J. (2007). *Socialinė pedagogika*. Marijampolė, Marijampolės kolegijos leidybos centras.
4. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (2000). Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
5. Dapkienė S. (1997). Mokyklos ir šeimos įtaka organizuojant moksleivių laisvalaikį. *Lietuvos mokykla: istorija ir dabartis*. Šiauliai, ŠU leidykla.
6. Dapkienė S. (1998). *Papildomo ugdymo formos*. Šiauliai, ŠU leidykla.
7. Gaigalienė M. (2002). Šeimos funkcijų tyrimo pedagoginiai pagrindai. *Pedagogika*, 60, p. 84-87.
8. Gaigalienė M., Lukšienė L. (2002). Paauglių laisvalaikio ypatumai. *Pedagogika*, 62, p. 27-32.
9. Gedvilienė G., Gedvilas R., Krivickienė R. (2009). Šeimų požiūris į santuoką sprendžiant konfliktus. *Soter*, 31(59), p. 81-96.
10. Gvildaitė L. (2009). Šeimos kuriamas žmogiškasis kapitalas: ugdyti gali tas, kuris yra ugdomas. *Kodėl šeima?* Vilnius, Sotas, p. 50-58.
11. Izard C.E. (2007). Basic emotions, natural kinds, emotion schemas, and a new paradigm. *Perspectives on Psychological Science*, 2(3), p. 260-280.
12. Jančaitytė R. (2004). Šeimos politika socialinės gerovės valstybėse. *Filosofija. Sociologija*, 4, p. 57-63.
13. Jonynienė V. Ž. (2005). Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 15, p. 129-142.
14. Jonutytė I., Petruškevičiūtė A., Prakapas R. (2009). Tėvų ir vaikų santykiai. Tėvų vaidmuo ugdant vaikų gyvenimo įgūdžius. *Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programa mokinių tėvams*. Vilnius, p. 41-81.
15. Jovaiša L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Šiauliai.
16. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius, Gimtasis žodis.
17. Juodaitytė A. (1998). Vaikai ir vaikystė. Socialinės situacijos konteksto paieškos. *Filosofija. Sociologija*, 2, p. 73-83.

18. Juodaitytė A., Palubaitytė R. (2007). Vaikų (9–12 m.) vasaros laisvalaikio edukacinis diskursas tėvų, kaip suaugusiųjų, koncepcijų kontekste. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 19, p. 115-126.
19. Kairienė B., Žiemienė R. (2007). Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje. *Socialinis darbas*, 6(2), p. 43-50.
20. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas, JUDEX leidykla.
21. Kerulienė I. (2008). Vaiko teisės: tėvų požiūris į jas ir elgesys su vaiku. *Pedagogika*, 92, p. 116-122.
22. Kvieskienė G. (Red.) (1996). *Laisvalaikio kultūra: teorija, praktika, rekomendacijos*. Vilnius, VPU leidykla.
23. Kvieskienė G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius, VPU leidykla.
24. Leliūgienė I. (2002). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
25. Lesinskienė S., Karalienė V. (2008). *Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystymuisi*. Vilnius, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
26. *Lietuvos Respublikos Konstitucija* [interaktyvus]. Parengė LR Vyriausybė [Žiūrėta 2011-10-21]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>
27. Merkys G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai, ŠPI.
28. Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas.
29. Mitrikas A. A. (2000). Šeimos vertybių pokyčiai. *Kultūrologija*, 6, p. 295-323.
30. Palubaitytė R. (2005). *Vaikų vasaros atostogų (kaip laisvalaikio ir rekreacijos formos) socialinis – edukacinis diskursas: magistro darbas*. Šiauliai, ŠU.
31. Paplauskas-Ramūnas A. (1996). *Pedagoginiai raštai*. Vilnius. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo m-jos Leidybos centras.
32. Petronis A. (2007). Šeimos gyvenimo ciklas. Vystymosi periodai ir kritiniai momentai. *Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas*. Vilnius, p. 40-41.
33. Ramanauskaitė R. (2002). *Šiuolaikinės kultūros fenomenų tyrimai. Metodinė mokymo priemonė*. Kaunas, VDU leidykla.
34. Rašimaitė T. (2008). *Vaikų laisvalaikis – pačių vaikų reikalas?* [interaktyvus] [Žiūrėta 2012-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.alfa.lt/straipsnis/c89609>>
35. Šiaučiulienė R. (2011). *Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinis-edukacinis diskursas laisvės fenomeno kontekste*. Daktaro disertacija. Šiauliai.
36. Šinkūnienė J. R. (2005). Laisvalaikio studijos ir rekreacijos administravimas. *Socialinis darbas*, 4(1), p. 122-130.
37. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius.

38. Ustilaitė S. (2007). Vaiko ir paauglio psichosocialiniai vystymosi tarpsniai ir juos atitinkantys baziniai poreikiai. *Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas*. Vilnius, p. 42-45.
39. Uzdila J. V. (2001). *Lietuvių šeimotyra*. Vilnius, Vilniaus pedagoginis universitetas.
40. *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* [interaktyvus]. Parengė LR Vyriausybė [Žiūrėta 2011-10-26]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26397>
41. *Vaiko teisių konvencija* [interaktyvus]. Parengė Generalinė Asamblėja 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą [Žiūrėta 2011-10-26]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19848&p_query=&p_tr2=>
42. Vaitekonienė V. (2001). Žmogaus raida. Svarbiausieji vaiko ir paauglio psichosocialinės raidos aspektai. Šeimos įtaka. *Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga*. Vilnius, p. 10-23.
43. Vaitoška G. (2007). Šeimos funkcijos. *Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas*. Vilnius, p. 33-36.
44. *Valstybinė šeimos politikos koncepcija* [interaktyvus]. Parengė LR Vyriausybė [Žiūrėta 2011-10-26]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5477&p_k=1>
45. *Visuotinė žmogaus teisių deklaracija* [interaktyvus]. Parengė Generalinė Asamblėja [Žiūrėta 2011-10-30]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=278385&p_query=&p_tr2=
46. Žukauskienė R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius, Margi raštai.
47. Михайлова Л. И. (2008). *Социология культуры: учебное пособие*. Москва, ИТК «Дашков и К».

PRIEDAI

**ORIENTACINIAI KLAUSIMAI PUSIAU STRUKTŪRIZUOTAM
POKALBIUI – INTERVIU SU VAIKAIS**

Aš esu Šiaulių universiteto, IV kurso studentė Audronė, studijuojau edukologiją, kurios specializacija yra šeimos pedagogika ir vaiko teisių apsauga. Rašau baigiamąjį darbą ir atlieku tyrimą apie tavo laisvalaikio ir poilsio leidimą šeimoje. Tavo nuoširdi nuomonė ir atviri atsakymai man be galo svarbūs ir naudingi. Tavo vardo ir pavardės savo tyrime nenaudosiu. Tai, apie ką mes čia kalbėsime nepasakosiu nei tavo tėvams, nei draugams. Taigi, gali būti visiškai ramus, atsipalaiduoti ir pasitikėti manimi.

1.Kas, Tavo manymu, yra laisvalaikis?

2.Kas, Tavo manymu, yra poilsis?

3.Kuo, Tavo nuomone, laisvalaikis ir poilsis skiriasi arba yra panašūs? Kodėl taip manai?

4.Ką, Tavo nuomone, reiškia vaiko teisės?

5.Kaip Tu ilsiesi namuose?

6.Ar Tau patinka taip ilsėtis?

7.Kiek per dieną Tu turi laisvo laiko nuo mokymosi ir pamokų ruošimo?

8.Ar Tau tiek laisvo laiko pakanka?

9.Ką dažniausiai veiki laisvu laiku namuose?

10.Kaip Tu leidi savo laisvalaikį? Ar Tau patinka toks laisvo laiko leidimas?

11.Su kuo dažniausiai leidi savo laisvalaikį?

12.Ar atsižvelgi į tėvų nuomonę pasirinkdamas draugus? Kodėl?

13.Kokius namų ruošos ir buities darbus Tu atlieki?

14. Ar Tau patinka atlikti namų ruošos ir buities darbus? Kodėl?

15. Kur ir su kuo dažniausiai praleidi savo vasaros atostogas?

16. Ar Tau patinka vasaros atostogų leidimas? Kodėl?

17. Ar Tau svarbu, kaip laisvalaikį leidžia Tavo broliai, seserys? Kodėl?

18. Kaip leidi savo laisvalaikį su šeimos nariais?

19. Ar Tau patinka laisvalaikio leidimas su šeimos nariais? Kodėl?

20. Kaip dažnai Tavo šeima namuose susirenka kartu?

21.Ką veikia Tavo šeima, kai visi esate kartu?

22.Kaip manai, ar laisvalaikis yra ta veikla, kurią turi planuoti ir įgyvendinti Tu pats?

23.Ar tėvai turi teisę prižiūrėti, kaip Tu leidi laisvalaikį? Kodėl taip manai?

24.Kaip manai, ar tėvai atsižvelgia į Tavo nuomonę dėl laisvalaikio leidimo?

25.Ar tėvai paiso tavo nuomonės dėl laisvalaikio leidimo? Kai žiūri TV, ar tėvai nurodo Tau, ką žiūrėti ar ne?

26.Koks tėvų požiūris į Tavo leidžiamą laisvalaikį?

27.Kaip norėtum ilsėtis? Ko reikia, kad taip atsitiktų?

28. Kaip norėtum leisti laisvalaikį? Ar, Tavo nuomone, norimas leisti laisvalaikis yra realiai įgyvendinamas? Ko reikia, kad taip atsitiktų?

29. Lytis:

- ☐ Mergaitė
- ☐ Berniukas

30. Gyvenamoji vieta:

- ☐ Miestas
- ☐ Kaimas

31. Amžius:

AČIŪ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS IR SUGAIŠTĄ LAIKĄ!

Klausimynas tėvams

Mieli tėveliai,

Apklausą atlieka Šiaulių universiteto, Edukologijos fakulteto, Šeimos pedagogikos ir vaiko teisių apsaugos IV kurso studentė Audronė. Anketa siekiama sužinoti vaikų teisių į laisvalaikį užtikrinimą šeimoje. Anketa yra anoniminė – nereikia žymėti nei savo vardo, nei pavardės. Jums tinkantį atsakymo variantą pažymėkite taip x.

1.Kas, Jūsų nuomone, yra vaiko laisvalaikis?

- ☐ Laikas, skirtas vaiko poreikiams ir interesams tenkinti.
 - ☐ Laisvas nuo užsiėmimų (pamokų ruošos ir namų ruošos) laikas.
 - ☐ Knygų skaitymas, televizijos žiūrėjimas, pasivaikščiojimai ir pan.
 - ☐ Laisvas laikas, kurį vaikas gali leisti kaip nori pats.
 - ☐ Vaiko laisvas laikas, kurio leidimą turi prižiūrėti suaugusieji.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-
-

2.Kas, Jūsų nuomone, yra vaiko poilsis?

- ☐ Laikas, skirtas vaikui atgauti fizines ir psichines jėgas.
 - ☐ Laisvas nuo užsiėmimų laikas, kai vaikas gali ilsėtis taip, kaip jam pataria suaugusieji.
 - ☐ Laikas, kai vaikas gali pasirinkti ką veikti, kad galėtų fiziškai ir psichologiškai atsipalaiduoti.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-
-

3.Ar, Jūsų nuomone, vaiko laisvalaikis ir poilsis skiriasi nuo suaugusiųjų?

- ☐ Taip, skiriasi iš esmės.
- ☐ Skiriasi iš dalies.
- ☐ Visiškai nesiskiria.

4.Kaip, Jūsų nuomone, šeimoje turi būti užtikrinama vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį? (galite pasirinkti kelis atsakymo variantus)

- ☐ Tėvams atsižvelgiant į vaiko poreikius ir norus.
 - ☐ Tėvams prižiūrint, kaip vaikas leidžia savo laisvą laiką ir poilsį.
 - ☐ Vaikui pačiam apsisprendžiant, kaip leisti savo laisvą laiką ir poilsį.
 - ☐ Tėvams diskutuojant, aptariant su vaiku dėl jo laisvalaikio ir poilsio leidimo.
 - ☐ Tėvams pasitariant su atitinkamais specialistais dėl vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo.
 - ☐ Tėvams vienašališkai priimant vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo sprendimus.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-
-

5.Kaip manote, ar šeimoje užtikrinate vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį?

- ☐ Visada.
- ☐ Dažnai.
- ☐ Kartais.
- ☐ Retai.
- ☐ Niekada.

6.Ar sutinkate su šiais teiginiais, kad laisvalaikis ir poilsis... (Jums tinkantį variantą pažymėkite taip x)

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Sunku pasakyti
Suteikia galimybę plėsti bendravimo įgūdžius				
Įprasmina vaiko žmogiškąją būtį				
Skatina vaiko aktyvumą				
Plėtoja kūrybiškumą				
Ugdo pasitikėjimą				
Suteikia galimybę vaikui dalyvauti, išreikšti save				
Suteikia galimybę rasti draugų				
Padedą palaikyti tvirtesnius santykius su kitais šeimos nariais				
Leidžia pailsėti ir atgauti jėgas				
Leidžia pasirinkti ką veikti, kad būtų galima fiziškai ir psichologiškai atsipalaiduoti				

7.Ką Jūsų vaikas veikia namuose laisvalaikiu? (galite pasirinkti kelis atsakymo variantus)

- ☐ Tvarkosi namuose.
- ☐ Klausosi muzikos.
- ☐ Groja koku nors muzikos instrumentu.
- ☐ Dainuoja.
- ☐ Leidžia laiką su draugais.
- ☐ Žaidžia kompiuterinius žaidimus.
- ☐ Žiūri TV ar video filmus.
- ☐ Sportuoja.
- ☐ Skaito.
- ☐ Užsiima namų ruošą.
- ☐ Papildomai mokosi.
- ☐ Kolekcionuoja.
- ☐ Naršo internete.
- ☐ Daug bendrauja telefonu, rašo SMS žinutes.
- ☐ Tinginiauja.
- ☐ Kita (įrašykite):

8.Kaip Jūsų vaikas ilsisi namuose? (galite pasirinkti kelis atsakymo variantus)

- ☐ Miega.
- ☐ Skaito knygas.
- ☐ Žiūri TV ar video filmus.
- ☐ Klausosi muzikos.
- ☐ Žaidžia kompiuterinius žaidimus.
- ☐ Bendrauja su draugais.
- ☐ Nieko nedaro.
- ☐ Kita (įrašykite):

9.Kiek vidutiniškai laisvo laiko Jūsų vaikas turi per dieną (ne pamokų metu)?

- ☐ Mažiau nei 1 val.
- ☐ 1-2 val.
- ☐ 2-3 val.
- ☐ Daugiau nei 3 val.

10. Su kuo dažniausiai Jūsų vaikas leidžia laisvalaikį?

- ☐ Su tėvais.
 - ☐ Su klasiokais.
 - ☐ Su kiemo draugais.
 - ☐ Su broliais/seserimis.
 - ☐ Su seneliais.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

11. Kur Jūsų vaikas leidžia vasaros atostogas?

- ☐ Pas senelius.
 - ☐ Namuose.
 - ☐ Su draugais.
 - ☐ Kelionėse, vasaros stovyklose.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

12. Kaip dažnai Jūsų šeima namuose būna kartu?

- ☐ Kasdien.
- ☐ Per šventes.
- ☐ Retai.
- ☐ Niekada.

14. Ar vaikas kreipia dėmesį į Jūsų kaip tėvų nuomonę pasirinkdamas draugus?

- ☐ Visada.
- ☐ Kartais.
- ☐ Retai.
- ☐ Niekada.

16. Ar Jūs tenkina vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimas?

- ☐ Visiškai tenkina.
- ☐ Tenkina iš dalies.
- ☐ Labai mažai tenkina.
- ☐ Netenkina iš viso.

18. Koks Jūsų požiūris į vaiko laisvalaikį ir poilsį?

- ☐ Manau, kad tai paties vaiko reikalas.
 - ☐ Tai procesas, kurį turi kontroliuoti tėvai.
 - ☐ Tai procesas, kurį turi užtikrinti mokykla.
 - ☐ Kita (įrašykite):
-

13. Ką veikia Jūsų šeima, kai namuose būna kartu?

- ☐ Sprendžia problemas.
- ☐ Kartu dirba.
- ☐ Kiekvienas užsiėmęs savo reikalais.
- ☐ Kartu praleidžia laisvą laiką.
- ☐ Ilsisi.

15. Ar vaikas paiso Jūsų kaip tėvų nuomonės dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo?

- ☐ Visada.
- ☐ Kartais.
- ☐ Retai.
- ☐ Niekada.

17. Kaip manote, Ar Jūsų vaiką tenkina jo laisvalaikio ir poilsio leidimas?

- ☐ Visiškai tenkina.
- ☐ Tenkina iš dalies.
- ☐ Labai mažai tenkina.
- ☐ Netenkina iš viso.

19. Kaip Jūs bendradarbiaujate su vaiku planuojant laisvalaikį ir poilsį? (Jums tinkantį variantą pažymėkite taip x)

Teiginiai	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Aptariu su vaiku, kaip jam leisti laisvalaikį.				
Domiuosi, kaip vaikas leidžia laisvalaikį, kai manęs nėra namuose.				
Patariu, kaip vaikas galėtų leisti savo laisvalaikį.				
Lyginu vaiko leidžiamą laiką su savo patirtimi iš vaikystės.				

Pasitariu su vaiko auklėtoja, kas vaikui būtų geriau jam leidžiant laisvalaikį.				
Domiuosi su kuo vaikas bendrauja.				
Vienašališkai nurodau, kaip vaikui leisti laisvalaikį.				
Vaikas turi atsiskaityti ir nurodyti, ką jis veikė laisvu laiku.				
Palieku vaikui dalį laisvės jam pačiam apsispręsti dėl laisvalaikio leidimo.				
Visiškai nesikišu į vaiko laisvalaikį.				

20.Kodėl, Jūsų manymu, reikia bendradarbiauti su vaiku planuojant jo laisvalaikį ir poilsį?

- ☐ Kad vaikas tobulėtų.
- ☐ Kad būtų geresni santykiai su šeimos nariais.
- ☐ Kad galėtų išreikšti save.
- ☐ Kad vaikui nerūpėtų kiti, žalingi užsiėmimai.
- ☐ Bendradarbiauti su vaiku nereikia.

21.Ar Jūs žinote, kaip Jūsų vaikas norėtų leisti laisvalaikį ir poilsį?

- ☐ Puikiai žinau.
- ☐ Žinau iš dalies.
- ☐ Nutuokiu, bet neklausiu.
- ☐ Nesidomiu, tai ne mano reikalas.

DEMOGRAFINIS BLOKAS

22.Jūs esate:

- ☐ Vyras.
- ☐ Moteris.

23.Jūsų amžius:

- ☐ Iki 35 metų.
- ☐ Nuo 35 iki 45 metų.
- ☐ Nuo 45 iki 55 metų.
- ☐ Nuo 55 iki 65 metų.
- ☐ 65 metai ir daugiau.

24.Šeimos sudėtis:

- ☐ Šeima susideda iš 3 asmenų (vaiko ir tėvų).
- ☐ Šeima susideda iš 4 asmenų (kelių vaikų ir tėvų).
- ☐ Šeima susideda iš 5 asmenų.
- ☐ Šeima susideda iš daugiau kaip 5 asmenų.

25.Jūsų išslavinimas:

- ☐ Pagrindinis.
- ☐ Vidurinis.
- ☐ Aukštesnysis/profesinis.
- ☐ Aukštasis neuniversitetinis.
- ☐ Aukštasis universitetinis.

26.Jūsų materialinė padėtis:

- ☐ Labai gera.
- ☐ Gera.
- ☐ Vidutinė.
- ☐ Bloga.
- ☐ Labai bloga.

27.Kiek Jūsų vaikui metų?

- ☐ 10 metų.
- ☐ 11 metų.
- ☐ 12 metų.

DĖKOJU UŽ JŪSŲ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS.

Anketa tėvams klausimų ir atsakymų suvestinė

Klausimas / atsakymas	Atsakiusių skaičius	
	Respondentais	Procentais
1.Kas, Jūsų nuomone, yra vaiko laisvalaikis? ☐ Laikas, skirtas vaiko poreikiams ir interesams tenkinti ☐ Laisvas nuo užsiėmimų (pamokų ruošos ir namų ruošos) laikas ☐ Knygų skaitymas, televizijos žiūrėjimas, pasivaikščiojimai ir pan. ☐ Laisvas laikas, kurį vaikas gali leisti kaip nori pats ☐ Vaiko laisvas laikas, kurio leidimą turi prižiūrėti suaugusieji ☐ Kita	12 18 12 8 10 0	20 30 20 13 17 0
2.Kas, Jūsų nuomone, yra vaiko poilsis? ☐ Laikas, skirtas vaikui atgauti fizines ir psichines jėgas ☐ Laisvas nuo užsiėmimų laikas, kai vaikas gali ilsėtis taip, kaip jam pataria suaugusieji ☐ Laikas, kai vaikas gali pasirinkti ką veikti, kad galėtų fiziškai ir psichologiškai atsipalaiduoti ☐ Kita	36 14 10 0	60 23 17 0
3.Ar, Jūsų nuomone, vaiko laisvalaikis ir poilsis skiriasi nuo suaugusiųjų? ☐ Taip, skiriasi iš esmės ☐ Skiriasi iš dalies ☐ Visiškai nesiskiria	38 12 10	63 20 17
4.Kaip, Jūsų nuomone, šeimoje turi būti užtikrinama vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį? (galite pasirinkti kelis atsakymo variantus) ☐ Tėvams atsižvelgiant į vaiko poreikius ir norus ☐ Tėvams prižiūrint, kaip vaikas leidžia savo laisvą laiką ir poilsį ☐ Vaikui pačiam apsisprendžiant, kaip leisti savo laisvą laiką ir poilsį ☐ Tėvams diskutuojant, aptariant su vaiku dėl jo laisvalaikio ir poilsio leidimo ☐ Tėvams pasitariant su atitinkamais specialistais dėl vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo ☐ Tėvams vienašališkai priimant vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimo sprendimus ☐ Kita	26 10 8 12 8 8 0	36 14 11 17 11 11 0
5.Kaip manote, ar šeimoje užtikriname vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį? ☐ Visada	32	53

☐ Dažnai ☐ Kartais ☐ Retai ☐ Niekada	18	30		
	6	10		
	3	5		
	1	2		
6.Ar sutinkate su šiais teiginiais, kad laisvalaikis ir poilsis... (Jums tinkantį variantą pažymėkite taip x)	Atsakiusiųjų skaičius respondentais			
	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Sunku pasakyti
Suteikia galimybę plėsti bendravimo įgūdžius	14	22	6	18
Įprasmina vaiko žmogiškąją būtį	12	24	6	18
Skatina vaiko aktyvumą	26	22	4	8
Plėtoja kūrybiškumą	28	24	2	6
Ugdo pasitikėjimą	18	22	6	14
Suteikia galimybę vaikui dalyvauti, išreikšti save	26	22	4	8
Suteikia galimybę rasti draugų	18	22	8	12
Padaeda palaikyti tvirtesnius santykius su kitais šeimos nariais	18	24	4	14
Leidžia pailsėti ir atgauti jėgas	46	10	2	2
Leidžia pasirinkti ką veikti, kad būtų galima fiziškai ir psichologiškai atsipalaiduoti	36	20	2	2
6.Ar sutinkate su šiais teiginiais, kad laisvalaikis ir poilsis... (Jums tinkantį variantą pažymėkite taip x)	Atsakiusiųjų skaičius procentais			
	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Sunku pasakyti
Suteikia galimybę plėsti bendravimo įgūdžius	23	37	10	30
Įprasmina vaiko žmogiškąją būtį	20	40	10	30
Skatina vaiko aktyvumą	43	37	7	13
Plėtoja kūrybiškumą	47	40	3	10
Ugdo pasitikėjimą	30	37	10	23
Suteikia galimybę vaikui dalyvauti, išreikšti save	43	37	7	13
Suteikia galimybę rasti draugų	30	37	13	20
Padaeda palaikyti tvirtesnius santykius su kitais šeimos nariais	30	40	7	23
Leidžia pailsėti ir atgauti jėgas	77	17	3	3
Leidžia pasirinkti ką veikti, kad būtų galima fiziškai ir psichologiškai atsipalaiduoti	60	34	3	3
Klausimas / atsakymas	Atsakiusiųjų skaičius			
	Respondentais		Procentais	
7.Ką Jūsų vaikas veikia namuose laisvalaikio? (galite pasirinkti kelis atsakymo variantus)				
☐ Klausosi muzikos	24	9,6		
☐ Groja koku nors muzikos instrumentu	6	2,4		
☐ Dainuoja	6	2,4		
☐ Leidžia laiką su draugais	20	8,0		
☐ Žaidžia kompiuterinius žaidimus	28	11,2		
☐ Žiūri TV ar video filmus	26	10,4		
☐ Sportuoja	16	6,4		
☐ Skaito	28	11,2		
☐ Užsiima namų ruošą	8	3,2		
☐ Papildomai mokosi	8	3,2		

☐ Kolekcionuoja	6	2,4
☐ Naršo internete	28	11,2
☐ Daug bendrauja telefonu, rašo SMS žinutes	30	12,0
☐ Tinginiauja	16	6,4
☐ Kita	0	0
8.Kaip Jūsų vaikas ilsisi namuose? (galite pasirinkti kelis atsakymo variantus)		
☐ Miega	22	14,1
☐ Skaito knygas	22	14,1
☐ Žiūri TV ar video filmus	24	15,4
☐ Klausosi muzikos	20	12,8
☐ Žaidžia kompiuterinius žaidimus	22	14,1
☐ Bendrauja su draugais	24	15,4
☐ Nieko nedaro	22	14,1
☐ Kita		
9.Kiek vidutiniškai laisvo laiko Jūsų vaikas turi per dieną (ne pamokų metu)?		
☐ Mažiau nei 1 val.	14	23
☐ 1-2 val.	16	27
☐ 2-3 val.	18	30
☐ Daugiau nei 3 val.	12	20
10.Su kuo dažniausiai Jūsų vaikas leidžia laisvalaikį?		
☐ Su tėvais	14	23
☐ Su klasiokais	10	17
☐ Su kiemo draugais	18	30
☐ Su broliais/seserimis	18	30
☐ Su seneliais	0	0
☐ Kita	0	0
11.Kur Jūsų vaikas leidžia vasaros atostogas?		
☐ Pas senelius	19	32
☐ Namuose	25	42
☐ Su draugais	6	10
☐ Kelionėse, vasaros stovyklose	10	16
☐ Kita	0	0
12.Kaip dažnai Jūsų šeima namuose būna kartu?		
☐ Kasdien	34	57
☐ Per šventes	14	23
☐ Retai	8	13
☐ Niekada	4	7
13.Ką dažniausiai veikia Jūsų šeima, kai namuose būna kartu?		
☐ Sprendžia problemas	4	7
☐ Kartu dirba	6	10
☐ Kiekvienas užsiėmęs savo reikalais	28	47
☐ Kartu praleidžia laisvą laiką	12	20
☐ Ilsisi	10	16
14.Ar vaikas kreipia dėmesį į Jūsų kaip tėvų nuomonę pasirinkdamas draugus?		

☐ Visada	26	43		
☐ Kartais	20	33		
☐ Retai	8	14		
☐ Niekada	6	10		
15.Ar vaikas paiso Jūsų kaip tėvų nuomonės dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo?				
☐ Visada	28	47		
☐ Kartais	22	36		
☐ Retai	6	10		
☐ Niekada	4	7		
16.Ar Jus tenkina vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimas?				
☐ Visiškai tenkina	28	47		
☐ Tenkina iš dalies	20	33		
☐ Labai mažai tenkina	8	13		
☐ Netenkina iš viso	4	7		
17.Kaip manote, Ar Jūsų vaiką tenkina jo laisvalaikio ir poilsio leidimas?				
☐ Visiškai tenkina	24	40		
☐ Tenkina iš dalies	28	47		
☐ Labai mažai tenkina	6	10		
☐ Netenkina iš viso	2	3		
18.Koks Jūsų požiūris į vaiko laisvalaikį ir poilsį?				
☐ Manau, kad tai paties vaiko reikalas	14	23		
☐ Tai procesas, kurį turi kontroliuoti tėvai	36	60		
☐ Tai procesas, kurį turi užtikrinti mokykla	10	17		
☐ Kita	0	0		
19.Kaip Jūs bendradarbiaujate su vaiku planuojant laisvalaikį ir poilsį? (Jums tinkantį variantą pažymėkite taip x)	Atsakiusiųjų skaičius respondetais			
	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Aptariu su vaiku, kaip jam leisti laisvalaikį	12	24	18	6
Domiuosi, kaip vaikas leidžia laisvalaikį, kai manęs nėra namuose	36	12	8	4
Patariu, kaip vaikas galėtų leisti savo laisvalaikį	16	24	16	4
Lyginu vaiko leidžiamą laiką su savo patirtimi iš vaikystės	26	16	10	8
Pasitariu su vaiko auklėtoja, kas vaikui būtų geriau jam leidžiant laisvalaikį	8	14	22	16
Domiuosi su kuo vaikas bendrauja	34	14	8	4
Vienašališkai nurodau, kaip vaikui leisti laisvalaikį	10	12	28	10
Vaikas turi atsiskaityti ir nurodyti, ką jis veikė laisvu laiku	8	12	24	16
Palieku vaikui dalį laisvės jam pačiam apsispręsti dėl laisvalaikio leidimo	16	20	16	8
Visiškai nesikišu į vaiko laisvalaikį	26	18	10	6
19.Kaip Jūs bendradarbiaujate su vaiku planuojant laisvalaikį ir poilsį? (Jums tinkantį variantą pažymėkite taip x)	Atsakiusiųjų skaičius procentais			
	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Aptariu su vaiku, kaip jam leisti laisvalaikį	20	40	30	10
Domiuosi, kaip vaikas leidžia laisvalaikį, kai	60	20	13	7

manęs nėra namuose				
Patariu, kaip vaikas galėtų leisti savo laisvalaikį	27	40	27	6
Lyginu vaiko leidžiamą laiką su savo patirtimi iš vaikystės	43	27	17	13
Pasitariu su vaiko auklėtoja, kas vaikui būtų geriau jam leidžiant laisvalaikį	13	23	37	27
Domiuosi su kuo vaikas bendrauja	57	23	13	7
Vienašališkai nurodau, kaip vaikui leisti laisvalaikį	17	20	46	17
Vaikas turi atsiskaityti ir nurodyti, ką jis veikė laisvu laiku	13	20	40	27
Palieku vaikui dalį laisvės jam pačiam apsispręsti dėl laisvalaikio leidimo	27	33	27	13
Visiškai nesikišu į vaiko laisvalaikį	43	30	17	10
Klausimas / atsakymas	Atsakiusiųjų skaičius			
	Respondentais		Procentais	
20.Kodėl, Jūsų manymu, reikia bendradarbiauti su vaiku planuojant jo laisvalaikį ir poilsį? ☐ Kad vaikas tobulėtų ☐ Kad būtų geresni santykiai su šeimos nariais ☐ Kad galėtų išreikšti save ☐ Kad vaikui nerūpėtų kiti, žalingi užsiėmimai ☐ Bendradarbiauti su vaiku nereikia				
	12		20	
	10		17	
	8		13	
	22		37	
	8		13	
21.Ar Jūs žinote, kaip Jūsų vaikas norėtų leisti laisvalaikį ir poilsį? ☐ Puikiai žinau ☐ Žinau iš dalies ☐ Nutuokiu, bet neklausiu ☐ Nesidomiu, tai ne mano reikalas				
	28		47	
	18		30	
	8		13	
	6		10	
DEMOGRAFINIS BLOKAS				
22.Jūs esate: ☐ Vyras ☐ Moteris				
	18		30	
	42		70	
23.Jūsų amžius: ☐ Iki 35 metų ☐ Nuo 35 iki 45 metų ☐ Nuo 45 iki 55 metų ☐ Nuo 55 iki 65 metų ☐ 65 metai ir daugiau				
	12		20	
	24		40	
	12		20	
	8		13	
	4		7	
24.Šeimos sudėtis: ☐ Šeima susideda iš 3 asmenų (vaiko ir tėvų) ☐ Šeima susideda iš 4 asmenų (kelių vaikų ir tėvų) ☐ Šeima susideda iš 5 asmenų ☐ Šeima susideda iš daugiau kaip 5 asmenų				
	22		37	
	28		47	
	8		13	
	2		3	

25.Jūsų išslavinimas:		
☐ Pagrindinis	8	13
☐ Vidurinis	20	34
☐ Aukštesnysis/profesinis	9	15
☐ Aukštasis neuniversitetinis	9	15
☐ Aukštasis universitetinis	14	23
26.Jūsų materialinė padėtis:		
☐ Labai gera	8	13
☐ Gera	12	20
☐ Vidutinė	26	43
☐ Bloga	10	17
☐ Labai bloga	4	7
27.Kiek Jūsų vaikui metų?		
☐ 10 metų	18	30
☐ 11 metų	22	37
☐ 12 metų	20	33

Kokybinio tyrimo duomenų pasiskirstymas pagal temas, subtemas ir teiginius

Temos	Pirminės subtemos	Antrinės subtemos	Teiginiai	Pasikartojančių teiginių skaičius
I. LAISVA-LAIKIO, POILSIO IR VAIKO TEISIŲ SAMPRATA	Laisvalaikio samprata	Užsiėmimas mėgiama veikla	1. Tai, kai praleidi laiką su draugais.	3
			2. Kai žaidžiu su kompiuteriu.	1
			3. Laikas, kada mes darome sau mėgstamus dalykus.	1
			4. Tai įvairūs žaidimai, vasarą važinėti su dviračiu, važiuoti prie jūros.	2
			5. Kai tu leidi laiką savo namuose žiūrėdama TV.	1
			6. Mėgiamų dalykų darymas laisvu metu.	3
			7. Tai knygų, žurnalų skaitymas, televizoriaus žiūrėjimas.	2
			8. Tai, kai aš užsiimu kokia nors veikla (pvz., klausausi muzikos).	1
			9. Tai poilsis, atsipalaidavimas, kai aš užsiimu savo pomėgiais.	1
	Laisvas nuo pamokų ir namų ruošos laikas	10. Laisvas laikas nuo mokslų, kai aš galiu leisti laiką taip, kaip man patinka.	1	
		11. Laisvas laikas nuo pamokų ruošimo, nuo namų ruošos darbų.	4	
		12. Kai nereikia ruošti namų darbų, galiu klausytis muzikos.	1	
		13. Tai, ką aš veikiu laisvai, nereikia daryti namų darbų, tvarkytis namuose.	1	
	Poilsio samprata	Ilsėjimasis nuo mokslo ir darbų	14. Tai, kai tu dirbdamas pavargsti ir eini pailsėti.	5
			15. Kai tu ilsiesi nuo mokslo ir pamokų ruošimo.	2
			16. Kai nereikia dirbti namų ruošos darbų.	1
		Nieko neveikimas	17. Laikas, kai ilsiesi ir nieko neveiki.	8
			18. Tai miegas, kai galiu atitrūkti nuo visko, ir manęs niekas netrukdo.	1
			19. Tai nieko neveikimas, kai tu būni ramioje aplinkoje ir nieko neveiki.	1
			20. Kai tu atlieki tai, ką nori daryti nevaržomas aplinkinių žmonių.	1
		Užsiėmimas mėgiama veikla	21. Tai susitikti su draugais ir žaisti įvairius žaidimus.	1
22. Kai aš galiu skaityti knygą, piešti.	1			
Laisvalaikio ir poilsio palyginimas	Laisvalaikis skiriasi nuo poilsio	23. Skiriasi, nes poilsio metu tu tiesiog ilsiesi, o laisvalaikiu leidi smagiai laiką.	7	
		24. Skiriasi tuo, kad laisvalaikį gali leisti aktyviai, o poilsis – tai ilsėtis ir nuo visko atitrūkti.	4	
		25. Laisvalaikis, kai tu nori kažką veikti (pvz., žaisti), o poilsis – tu nenori nieko daryti, tik ilsėtis.	2	
	Laisvalaikis ir poilsis yra panašūs	26. Panašūs, nes žaidžiu su draugais ir ilsiuosi.	1	
		27. Panašūs, nes mes darome tai, ką mėgstame.	3	
Vaiko teisių samprata	Vaiko teisė būti neskriaudžiamam ir saugiam	28. Panašūs, ir laisvalaikio, ir poilsio metu ilsiesi.	2	
		29. Panašūs, nes poilsio ir laisvalaikio metu vis tiek būni namuose.	1	
		30. Kai negalima mušti, skriausti vaiko, šaukti ant jo.	6	
		31. Vaikas turi teisę turėti savo nuomonę, kad iš jo negalima tyčiotis, kad vaikas irgi gali suklysti.	3	

II. LAISVA-LAIKIO IR POILSIO LEIDIMO BŪDAI	Poilsio leidimo namuose būdai		32. Gali turėti savo nuomonę, negali būti skriaudžiamas, išnaudojamas. 33. Kai aš galiu kreiptis į vaiko teisių inspekciją, jeigu kas mane skriaudžia. 34. Kai vaikas gali saugiai jaustis namie, mokykloje.	1 1 1
		Vaiko teisė į mokslą, medicininę pagalbą ir žodžio laisvę	35. Vaiką turi gerbti, susirgus turi būti suteikta medicininė pagalba. 36. Vaikas turi teisę bendrauti su draugais mokykloje. 37. Tai, ką vaikui galima daryti, pvz., eiti į mokyklą, ruošti namų darbus ir pan. 38. Kad vaikas turi žodžio laisvę.	1 1 1 1
		Vaiko teisė klausyti tėvų ir būti jų suprastam	39. Kad vaikas turi klausyti tėvų, kad gali turėti savo nuomonę, būti išklausytas. 40. Vaikas turi teisę daryti, ką jos nori, jo tėvai negali versti užsiimti veikla, jeigu vaikas nenori.	1 1
		Pasyvus poilsio leidimas	41. Kartais paguliu lovoje. 42. Ramiai apmąstau tolimesnius savo planus. 43. Miegu. 44. Klausausi muzikos. 45. Žaidžiu kompiuteriu. 46. Žiūriu TV. 47. Skaitau knygas. 48. Piešiu.	7 1 1 5 12 12 12 2
		Aktyvus poilsio leidimas	49. Žaidžiu įvairius žaidimus. 50. Susitinku su draugais.	1 1
		Poilsio stoka	51. Ilsėtis turiu mažai laiko, nes parėjusi iš mokyklos, paruošusi pamokas, einu į šokių būrelį, ten užtrunku 1,5-2 val.	1
	Laisvalaikio leidimo namuose būdai	Pasyvus laisvalaikio leidimas	52. Žiūriu TV. 53. Žaidžiu kompiuteriu. 54. Bendrauju su draugais per <i>Skype</i> ir <i>Facebook</i> . 55. Skaitau knygas. 56. Piešiu. 57. Klausausi muzikos. 58. Mezgu. 59. Sprendžiu kryžiažodžius. 60. Susirašinėju SMS žinutėmis su draugais.	13 14 1 11 5 1 1 1 2
		Aktyvus laisvalaikio leidimas	61. Žaidžiu, būnu su draugais. 62. Mėgstu važinėti dviračiu. 63. Žaidžiu su sesute. 64. Su draugais žaidžiu krepšinį, jei geras oras. 65. Einu pasivaikščioti, jeigu geras oras. 66. Žaidžiu su augintiniu.	7 7 1 2 4 2
		Laisvalaikio leidimas su kitais dalyviais	67. Dažniausiai su draugais/draugėmis. 68. Kartais su broliu/seserimi. 69. Su tėvais.	17 3 7

III. VAIKO TEISIŲ Į LAISVALAIKĮ IR POILSĮ UŽTIKRINIMAS	Vaiko poreikių tenkinimas poilsio metu	Pilnai tenkina vaiko poreikius	70. Taip, man patinka taip ilsėtis.	17	
		Iš dalies tenkina vaiko poreikius	71. Nelabai patinka, nes turiu mažai laiko poilsiui. 72. Patinka, bet norėčiau ilsėtis ir kitaip.	2 1	
	Vaiko poreikių tenkinimas laisvalaikio metu	Pilnai tenkina vaiko poreikius	73. Toks laisvalaikio leidimas man patinka.	20	
	Turimas laisvas laikas nuo mokymosi ir pamokų ruošimo	Nuo 2 iki 5 valandų	74. Turiu 4-5 val. laisvo laiko. 75. Turiu 3-4 val. laisvo laiko. 76. Turiu 2-3 val. laisvo laiko.	7 6 5	
		Iki 2 valandų	77. Turiu 1,5-2 val. laisvo laiko.	2	
	Turimo laisvo laiko pakankamumas vaikui	Laisvo laiko pilnai pakanka	78. Laisvo laiko pakanka. 79. Laisvo laiko dar lieka.	13 1	
		Laisvo laiko nepakanka	80. Ne, norėčiau visos laisvos dienos. 81. Nepakanka, norėčiau turėti daugiau laisvo laiko leisti su draugais. 82. Norėčiau daugiau laisvo laiko.	1 1 5	
	IV. NAMŲ RUOŠOS IR BUITIES DARBŲ ATLIKIMAS	Atliekami namų ruošos ir buities darbai	Namų ruošos ir buities darbai	83. Susitvarkau kambarį. 84. Išplaunu indus. 85. Nuvalau dulkes. 86. Palaistau gėles. 87. Pakloju savo lovą. 88. Parnešu malkų. 89. Iššluoju laiptinę. 90. Padedu gaminti valgyti.	19 16 5 6 2 1 2 3
Kiti darbai			91. Prižiūriu augintinį. 92. Einu į parduotuvę. 93. Ką man pasako padaryti, beveik viską padarau.	3 1 1	
Vaiko norėjimas atlikti namų ruošos ir buities darbus		Vaikai nori atlikti namų ruošos ir buities darbus	94. Taip, patinka.	11	
		Vaikai nelabai nori atlikti namų ruošos ir buities darbus	95. Ne visada patinka. 96. Kartais nėra noro.	9 1	
Namų ruošos ir buities darbų atlikimo priežastys		Pagalba tėvams ir pareiga	97. Darbus atlieku, kad reikia padėti mamai. 98. Padedu mamai, nes pagiria mane už gerus darbus. 99. Galiu parodyti, kad esu geras vaikas, ir pati geriau jaučiuosi, kai yra švaru. 100. Darbus atlieku iš pareigos.	11 1 1 2	
				1	

		Laiko leidimo būdas	101.Padedu, kai neturiu, ką veikti. 102.Turiu užsiėmimą ir nesėdžiu ilgai prie kompiuterio. 103.Greičiau prabėga laikas. 104.Padedu savo noru.	1 1 1
V. VASAROS ATOSTOGŲ LEIDIMO BŪDAI	Vasaros atostogų leidimo būdai	Pasyvus vasaros atostogų leidimas	105.Su tėvais namuose.	2
		Aktyvus vasaros atostogų leidimas	106.Su tėvais važiuojame į gamtą prie ežero. 107.Su tėvais važiuojame prie jūros. 108.Su draugais žaidžiu futbolą. 109.Šią vasarą važiuosime 1,5 mėn. atostogų į Daniją. 110.Buvome šiemet išvažiavę į Norvegiją. 111.Pas senelius. 112.Namuose su draugais šokinėjame ant batuto. 113.Su draugais važinėjamės dviračiu ir riedučiais.	3 9 1 1 1 11 1 5
	Vasaros atostogų leidimo gebėjimas tenkinti vaiko poreikius	Patenkina vaiko poreikius	114.Patinka, nes man smagu. 115.Nereikia eiti į mokyklą. 116.Nereikia anksti keltis. 117.Nereikia ruošti namų darbų.	9 3 1 1
		Pajvairina laisvalaikio leidimą	118.Susitinkame su giminėmis, pabendrujame. 119.Yra galimybė užsidirbti pinigų, jeigu padedu seneliams. 120.Patinka kaime jodinėti arkliu. 121.Kaime yra daugiau galimybių įdomiau leisti laisvalaikį.	4 1 1 2
	Vaiko požiūris į brolių, seserų laisvalaikio leidimą	Brolių, seserų laisvalaikio leidimas yra svarbus	122.Labai svarbu, kaip šeimos nariai leidžia laisvalaikį. 123.Svarbu, nes noriu žinoti, ką šeimos nariai veikia laisvalaikiu. 124.Svarbu, ar viskas yra gerai, ar jie smagiai leidžia laisvalaikį. 125.Svarbu, nes jie man rūpi, kad jiems nieko neatsitiktų.	4 2 1 3
		Brolių, seserų laisvalaikio leidimas yra nesvarbus	126.Nesvarbu, nes neturiu nei brolio, nei sesers. 127.Nesvarbu, nes brolis vyresnis už mane.	7 3
		Šeimos susirinkimo namuose kartu dažnumas	Kasdien arba beveik kasdien 128.Kiekvieną dieną. 129.Beveik kiekvieną dieną.	6 2
			Savaitgaliais 130.Dažniausiai savaitgaliais.	12
		Laisvalaikio leidimo su šeimos nariais būdai	Pasyvus laisvalaikio leidimas su šeimos nariais 131.Žaidžiame stalo žaidimus. 132.Žiūrime TV. 133.Kalbamės, bendrujame. 134.Sprendžiame kryžiažodžius.	11 15 16 3
		Aktyvus laisvalaikio leidimas su šeimos nariais	135.Važiuojame į kitą miestą pramogauti. 136.Važiuojame į svečius. 137.Einame pasivaikščioti.	4 7 4

			138. Leidžiame laiką gamtoje.	2
			139. Žaidžiame žaidimus laike, kai geras oras.	1
	Laisvalaikio leidimo su šeimos nariais gebėjimas tenkinti vaiko poreikius	Patenkina vaiko poreikius	140. Patinka, smagu, nes gerai jaučiuosi būdamas su tėvais.	4
			141. Būna linksma, nes galima pasikalbėti.	8
			142. Patinka, nes būnu su man brangiais žmonėmis.	3
			143. Patinka, nes pailsiu ir įdomiai praleidžiu laiką.	2
			144. Patinka, kadangi esame visi kartu ir mums yra smagu.	2
VII. TĖVŲ ĮTAKA VAIKO LAISVALAIKIO IR POILSIO LEIDIMUI	Požiūris į vaiko teisę pačiam planuoti ir įgyvendinti laisvalaikį/poilsį	Vaikas turi nuspręsti pats	145. Planuoju ir įgyvendinu pats/pati.	10
		Vaikas turi nuspręsti pats, bet gali atsižvelgti ir į tėvų nuomonę	146. Kai neturiu ką veikti, tuomet pataria tėvai. 147. Planuoju ir įgyvendinu pats/pati, bet atsižvelgiu ir į tėvų nurodymus.	2 8
	Tėvų teisė prižiūrėti vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą	Tėvai turi tokią teisę	148. Tėvai turi žinoti, kur aš, su kuo ir ką veikiu. 149. Turi teisę, nes man gali atsitikti kas blogo. 150. Taip, todėl, kad aš nesu pilnametė ir tėvai turi žinoti, ką aš veikiu. 151. Turi teisę prižiūrėti, nes vaikai gali prisigalvoti įvairių dalykų. 152. Turi teisę prižiūrėti, kad matytų, kaip aš leidžiu ir ką veikiu laisvalaikiu. 153. Tėvai turi prižiūrėti, kad viskas būtų saugu, kad nežaistumėm žaidimų, kurie yra nesaugūs.	12 2 1 2 2
		Tėvai tokios teisės neturi	154. Neturi teisės prižiūrėti, kadangi aš jau esu didelis.	1
	Vaikų atsižvelgimas į tėvų nuomonę pasirenkant draugus	Atsižvelgiama į tėvų nuomonę	155. Taip atsižvelgiu, nes man svarbi tėvų nuomonė. 156. Jei su blogais draugais draugauji, tu įgauni blogą įprotį ir neklausai tėvų. 157. Mamai gali nepatikti draugų elgesys. 158. Tėvai pataria su kuo man geriausia bendrauti. 159. Tėvai geriau žino su kuo man geriausia draugauti. 160. Tėvams atrodo, kad kai kurie draugai gali daryti įtaką, rodyti blogą pavyzdį.	14 1 1 4 5 2
			161. Ne visada, nes tėvai pasako, kad draugus pasirenki tu pats. 162. Ne, nes man tėvai neparenka draugų, o sako, kad su kuo geriau sutariu, su tuo ir draugauju. 163. Kartais su draugais išeinu leisti laisvalaikį, net nepaklausęs tėvų, ar galiu išeiti.	1 1 1
			164. Dažnai atsižvelgia.	4
	Tėvų atsižvelgimas į vaiko nuomonę dėl laisvalaikio ir poilsio leidimo	Kartais atsižvelgia	165. Kartais atsižvelgia. 166. Ne visada paįso mano nuomonės.	9 1
		Visai neatsižvelgia	167. Visai nepaiso mano nuomonės. 168. Visuomet sako, kad namuose galiu nuveikti ką nors geresnio.	5 1
	Tėvų priežiūros	TV laidų žiūrėjimo	169. Neleidžia žiūrėti laidų, skirtų suaugusiems.	14

	būdai, prižiūrint vaiko laisvalaikio ir poilsio leidimą	ribojimas	170.Neleidžia žiūrėti siaubo filmų. 171.Neleidžia per ilgai žiūrėti TV.	4 2
		Žaidimo kompiuteriu ribojimas	172.Kompiuteriu tėvai leidžia žaisti šeštadienį ir sekmadienį po 1 val.	2
	Tėvų požiūris į vaiko leidžiamą laisvalaikį ir poilsį	Teigiamas	173.Geras, teigiamas. 174.Tėvai leidžia daryti, kas man ir jiems patinka. 175.Tėvai neprieštarauja mano leidžiamam laisvalaikiui.	17 1 2
VIII. VAIKO NORIMI LEISTI POILSIO IR LAISVALAIKIO BŪDAI	Vaiko požiūris į norimus poilsio leidimo būdus	Norimas pasyvus poilsis	176.Nieko netrukdoma norėčiau ilsėtis viena. 177.Norėčiau gulėti lovoje ir klausytis mėgstamos muzikos. 178.Ramiai praleisti laiką ir apie nieką negalvoti. 179.Ilgiau pamiegoti ir neiti į mokyklą. 180.Norėčiau ilsėtis prie jūros ir nieko neveikti.	1 2 1 1 1
		Norimas aktyvus poilsis	181.Būti gamtoje. 182.Norėčiau daugiau laiko leisti su draugais.	6 2
	Vaiko požiūris į norimus laisvalaikio leidimo būdus	Norimas pasyvus laisvalaikio leidimas	183.Žaisti kompiuteriu. 184.Žiūrėti TV.	4 2
		Norimas aktyvus laisvalaikio leidimas	185.Su draugais važinėti dviračiais. 186.Su draugais žaisti krepšinį, tinklinį. 187.Norėčiau nuvažiuoti prie jūros. 188.Labai norėčiau paskraidyti oro balionu, bet tam reikia tėvų sutikimo. 189.Su draugais reikėtų daugiau leisti laisvo laiko. 190.Su tėvais reikėtų daugiau leisti laisvo laiko.	2 1 3 1 9 1
		Realiai įgyvendinama	191.Taip, realiai įgyvendinamas.	8
		Reikalingos prielaidos įgyvendinimui	192.Tam reikia daugiau laisvo laiko. 193.Tam reikia pinigų. 194.Reikia tėvų sutikimo. 195.Reikia ilgesnių atostogų.	2 4 5 2
	Norimų poilsio leidimo būdų įgyvendinimo realumas	Realiai įgyvendinama	196.Taip, realiai įgyvendinamas.	10
		Reikalingos prielaidos įgyvendinimui	197.Tam reikia daugiau laisvo laiko. 198.Reikia, kad tėvai išeitų ilgesniu atostogų. 199.Tam reikia pinigų. 200.Reikia įrengti žaidimų aukštesles. 201.Reikia tėvų sutikimo. 202.Reikia turėti noro.	6 2 3 1 4 1

